

განათლება

(წელიწადი მესამე)

VII

ენკენისთვე

1910 წ.

ჟურნალი წლიურად ღირს 3 მან.
ნახევარი წლით . . . 2 მან.
სახალხო სკოლების მასწავლებლებს
ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
ორ მანეთად.

ცალკე ნომ-
რის ფასი

30 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** წერა-
კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში და
„ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და
ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ აღ-
რესით: **Тифлисъ. Дворянская Грузинская**
Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.

საუბარი სახალხო სკოლაზე

(წერილი პირველი)

სახალხო სკოლა დასაწყისი სახალხო
სასწავლებელია. სასწავლებლები საზოგადო-
დობით სხვა და სხვა ტიპისანი არიან, არი-
ან უმაღლესი, საშუალო და პირველ დაწ-
ყებითი სასწავლებლები. სახალხო სკოლა-
განათლების მიხედვით, პირველ-დაწყებით
სასწავლებელს ეკუთვნის. როგორც პირ-
ველ-დაწყებითი სასწავლებელი იგი წარ-
მოადგენს საფუძველს საზოგადო განათ-
ლებისას. არიან სკოლები—სახელოსნო,
სამეურნეო, სამხატვრო. ამათი დანიშნუ-
ლებაა მოამზადოს სპეციალისტები რომე-
ლიმე დარგში. სახალხო სკოლას კი ამ
გვარი მიზნის დასახვა არ შეუძლია, იგი
თავდაპირველად უნდა ემსახურებოდეს
დამოუკიდებლად პიროვნების განათლე-
ბას, რომლისგანაც ხალხი შესდგება. ამის

მიხედვით სახალხო სკოლამ უნდა აღზარ-
დოს კარგი ადამიანები, რომელნიც გო-
ნებითა და ზნეობით მალა უნდა იღვ-
ნენ. ყველა არ შეიძლება იყვეს მხატვა-
რი, მეცნიერი, ხელოსანი და არც უნდა
იყვეს, მაგრამ კარგი ადამიანი, ზნეობრი-
ვად და გონებრივად განვითარებული ყვე-
ლანი უნდა იყვნენ და ვალდებულნიც
არიან ასეთები გახდნენ. ჯერ უნდა ვე-
ცადნეთ კარგი ადამიანის აღზრდას და
შემდეგ ამ საფუძველზე აღმოცენდებიან
სპეციალისტები. აქედან ის დასკვნა გა-
მოდის, რომ სახალხო სკოლა სავალდე-
ბულოა განურჩევლად ყველასათვის, რად-
განაც ყველა ვალდებულია გახდეს გან-
ვითარებულ მოქალაქედ.

დიდებული პედაგოგები კომენსკი, პეს-

ტალოცი, ფრებელი, რუსსო, სპენსერი, პოროგოვი, უშინსკი და ბევრი სხვებიც პედაგოგიას და სახალხო სკოლას უყურებენ, როგორც საშუალებას, მიმართულს ბავშვის სულიერი და ხორციელი ძალების აღსაზრდელად და ჰარმონიულად გასავითარებლად. ბავშვი სკოლაში იგივეა, რაც ბაღში მცენარე. სახალხო სკოლა — ეს საძირკველია, რაზედაც უნდა აშენდეს მკვიდრი შენობა ადამიანის პიროვნებისა, თვით შეგნებისა, მისი ზნეობრივი, გონებრივი და ფიზიკური სიკეთისა. სახალხო სკოლა ისეთივე ტაძარია მეცნიერებისა, როგორც სხვა სასწავლებელი, რომელიც ზრდის მოწაფეს და აღწევს ცოდნას. კარგად მოწყობილი და დაყენებული სახალხო სასწავლებელი ხალხის ბედნიერების საფუძველს შეადგენს.

მაგრამ რას ვხედავთ ამ მხრით ჩვენში და საზოგადოთ დღევანდელს რუსეთში? ჩვენში სახალხო სკოლა წარმოადგენს ისეთს იარაღს, რომელიც გვიქადის გაზანაღებას, გონებრივ და ზნეობრივ სიღატაკს და არა იმას, რაც სკოლის პირდაპირს და წმინდა დანიშნულებას შეადგენს. სამწუხაროდ ჩვენში და რუსეთშიაც პედაგოგიას, პედოლოგიას — ადამიანის აღზრდის და განათლების მეცნიერებას აღმაცერად უყურებენ, ან სრულიად ცრუ შეხედულება აქვთ ამ საგნის შესახებ. დღევანდელი სწავლა-აღზრდის წესი თუ რაიმე საზრდოს აწვდის მოწაფეს — ეს მხოლოდ გონების მხრით, გული და ნება უყურადღებოთ რჩებიან. ბევრი ამ ცალმხრივ მოსაზრებას იმით ამართლებს, რომ სადაც თავია, იქ გულიც არისო, მაგრამ ასეთი შეხედულება ფრიალ შემცდარია და არა პედაგოგიური. ჩვენში კი სახალხო სკოლა, სამწუხაროდ ვერც თავს აკმაყოფილებს და ვერც გულს.

როგორც სხვა სასწავლებლებში სახალხო სკოლაშიაც მოწაფე იღებს ცოდნის ნაწყვეტს და თუ ეს მციოე ცოდნაც შეუმუშავებელ ნიადაგზე მოჰყვა, მისგან ძლიერ მცირე სარგებლობას გამოიტანს ადამიანი ცხოვრებაში. მაგრამ ამ სიღუბტირეში ბრალი მართო პედაგოგებს არ მიუძღვით: ბევრში დამნაშავენი არიან მშობლებიც, მთელი საზოგადოება და სახელმწიფო, რადგანაც სწავლა აღზრდის საქმე ყოველთვის საზოგადო პირობებზეა დამყარებული. ამასთან ახალთაობის სწავლა აღზრდის საქმეში ყველას თავისი საკუთარი შეხედულება აქვს, რომელიც ხშირად მოკლებულია მეცნიერულს საფუძველს.

ამიტომ ჩვენ გვგონია ბავშვის აღზრდის საქმეც მკვიდრს მეცნიერულს ნიადაგზე უნდა იქმნეს დამყარებული და ეს უბრალო პედაგოგიური ჭეშმარიტებანი შეთვისებული უნდა ჰქონდეს ყველას, ვისაც საკმე აქვს ბავშვებთან, როგორც მშობლებს, ისე მასწავლებლებსაც. რომ გამოგვეძებნა აღზრდის ისეთი საზოგადო ზომები, რომელსაც ყველა მოაზრე ადამიანი მოიწონებდა და ცდის საშუალებითაც შემოწმებული იქნებოდა, რომ უეჭველად გვცოდნოდა რა არის საჭირო კარგი ადამიანის აღსაზრდელად, ეს აღზრდის საიდუმლოება რომ ჩვენს ხელთ ყოფილიყო, მაშინ, რასაკვირველია, არც პედაგოგიის მეცნიერება იქნებოდა საჭირო. მაგრამ ბავშვის სული, როგორც მოზრდილი ადამიანისა, საიდუმლოებით არის მოცული, ამიტომ ასე ადვილად ვერ შევხებით მას — ეს სული სიყვარულით უნდა შეისწავლონ, მეცნიერებით უნდა გააშუქონ. მხოლოდ სრულიად უვიცს ადამიანს მიაჩნია სწავლა-აღზრდის საქმე უბრალო საგნად. ასე უყურებენ

ამ საგანს უმეცარი მშობლები და დახვე-
სებული პედაგოგები... ჩვენც კარგად ვი-
ციტ, რაც ხდება ამის გამო. რასაკვირ-
ველია, პრაქტიკულ გამოცდილებას ბევრი
რამ შეუძლიან, მაგრამ ყველა ეს საკმარისი
არ არის, რომ ჩვენი აღმზრდელობითი
მოქმედება სრულიად საფუძვლიანი იყოს.
აღმზრდელი, რომელსაც ზემოთ ნაჩვენები
თვისება აქვს, ე. ი. გამოცდილება მომეტე-
ბულ შემთხვევაში მაინც ინსტიტუტურად,
შემთხვევით მოქმედებს, თუ ანგარიშს არ
უწევს თავის მოქმედებას, არ ფიქრობს
იმის შესახებ თუ რად იქცევა რომელიმე
შემთხვევაში ასე და არა სხვანაირად. აი
ამის გამო საჭიროა აღზრდის მეცნიერე-
ბის შესწავლა, პედაგოგის, ჰიგიენის,
ექსპერიმენტალური პსიხოლოგიის (პედო-
ლოგიის) ცოდნა და ნათლად შეგნება
აღზრდის მაღალი პრინციპის ძირითადის
კანონებისა, რომელიც საფუძვლად უძევს
აღზრდის მეცნიერებას. რად არსებობს
სხვა და სხვა გვარიშეხედულობანი აღზრ-
დის შესახებ მასწავლებელთა შორისაც,
თუ არა იმის გამო, რომ აღზრდის უმ-
თავრეს პრინციპებში ვერ შეთანხმებუ-
ლან და სხვა და სხვა წესები გამოჰყავთ
სხვა და სხვა პრინციპებიდან. ვისაც აღ-
ზრდის კანონები და საშუალებანი საჭი-
რო საქმედ მიაჩნია, ის უეჭველად აღი-
არებს თუ რამდენად საჭიროა საზოგადო
სავალდებულო, საზოგადოთ მიღებული
აღზრდის უმაღლესი საფუძველი და
უმაღლესი ძირითადი პრინციპები. ეს
უმაღლესი პრინციპი უბრალო ჰიპოტე-
ზას არ წარმოადგენს; ის არავითარ დამ-
ტკიცებას არ თხოულობს და არც საჭი-
როებს, ის ქემპარიტებაა, რომელიც ყვე-
ლამ უნდა შეიგნოს და იგრძნოს. ეს
პრინციპი ე. ი. უმაღლესი საფუძველი
აღზრდისა—**საზოგადო** დებულებად უნ-

და გახდეს. ეს დიდებული და უტყუარ-
რი პრინციპი აღზრდისა გვეუბნება: **აღ-
ზარდე ადამიანი მისი ბუნების მიხედ-
ვით.** ეს სადა კანონი სრულიად საერ-
თოა, ის არის პირველი და უკანასკნელი
საფუძველი მთელის პედაგოგიისა. ის
არის ერთად ერთი, სრულიად საკმარისი
და ყოველის მხრით უცილობელი პრინ-
ციპი, იმაზე უნდა იქმნას დამყარებული
მთელი აღზრდა ბავშვისა, მომავალ მო-
ქალაქისა. ამ სახით, უეჭველია, პედაგო-
გია არის მეცნიერება, რომელიც ითხოვს,
როგორც თეორიულს, ისე პრაქტიკულ
მომზადებას, ე. ი. ცდას, რომლის დრო-
საც შეითვისებენ ამა თუ იმ წესს და
იმის საშუალებით იმოქმედებენ ბავშვის
გონებაზე და გულზე. მაგრამ მარტო ცდა
არ შეიძლება ჩაითვალოს საუკეთესო სა-
შუალებად. ხშირად შენიშნავეთ ცხოვრება-
ში, რომ კაცი, რომელსაც ყოველ მხრი-
ვი განათლება მიუღია, სრულიად გაქნი-
ლი, გახრწნილი და ცუდი ადამიანი გა-
მომდგარა და პირიქით, ვისაც არსადაც არ
უსწავლია, არ გაუვლია დღევანდელი
დუნჭირი სკოლა—თავის თავად კეთილ-
შობილი ადამიანი და საზოგადო მოღვა-
წე გამხდარა. რას გვიმტკიცებს ეს ფაქ-
ტი? იმას რომ ადამიანი ბუნებით გონიე-
რი და თავისუფალი არსებაა, რომლის
მოქმედება განისაზღვრება არა მარტო
გარეშე პირთა გარეგანი გავლენით და
გარემოებით, არამედ მისი ბურებრავა
ძალებით და ნაჭათ.

მაშასადამე ცდა ვერ წარმოადგენს
ისეთს საბუთს კარგად მიდიოდა თუ ცუ-
დათ აღზრდის საქმე, ცდის საშუალებით
შემოწმება სწორედ რომ საჭიროა, მაგ-
რამ მარტო ცდაზე არ შეიძლება დამყარ-
დეს პედაგოგიის მეცნიერება. ვერც პე-
დაგოგიური ავტორიტეტები სწყვეტენ

საკითხს მეცნიერების მხრით. საქმე იმაში კი არა თუ ვინ წარმოსთქვა ესა თუ ის მეცნიერული ჭეშმარიტი აზრი, არამედ იმაში თუ რამდენად ჭეშმარიტია ესა თუ ის აზრი და რამდენად ემხრობიან მას ყველანი ე. ი. მთელი საქმე ობიექტიური უცილობელი და საზოგადოთ მიღებული ჭეშმარიტებაა.

ამ სახით უცილობელს ჭეშმარიტებას, როგორც ზემოთაც ვთქვით, შეადგენს ბუნებრივი პრინციპი. აქედან თავისთავად ასეთი დასკვნა გამოდის—ის, რაც ბუნების თანახმაა, კარგია; პირიქით, რაც ეწინააღმდეგება მის ნორმალურ განვითარებას, ბოროტებაა, ბარბაროსობაა. რაც ბუნების თანახმაა ის არ შეიძლება ცუდი ან დამახინჯებული იქნას. ის კარგია და სხვანაირი არც შეიძლება იყვეს იმიტომ, რომ ბუნებასთან არის შეთანხმებული. ბავშვი სკოლაში შესვლის დროს ლაპარაკობს თავისი დედადნით, რომელიც შეადგენს მის სულიერ სალაროს; ბავშვის ბუნება ითხოვს ამ თავისი დვიძლი ენის საშუალებით განვითარდეს, შეიძინოს საჭირო ცოდნა; დედაენა ამ საქმეში უსაჭიროესი, უპირველესი იარაღია, თვინიერ მისსა არავითარი ცოდნის შექმნა საფუძვლიანად და შეგნებდთ არ შეიძლება. და ამიტომაც მის გარეშე მიღებული ყოველგვარი ცოდნა და განვითარება ფუჭვა, უსიცოცხლოა, მკვდარია და მავნებელი ბავშვის ბუნებისა, დამამახინჯებელი მისი სულიერი ნიჭისა. ჩვენი ბავშვები მიდიან სკოლებში სწავლის შესაძენად, იქ სკოლის კარებშივე შეეხებება მათ უცხო ელემენტი, უცხო ენა, რომლის საშუალებით ცდილობენ ვითომდა გაუვითარონ ბავშვს გონება, მაგრამ განვითარების მაგიერ უფრო უზშავენ, ამახინჯებენ ბავშვის ბუნებას და მის სულიერ

ძალას ასუსტებენ და რყენიან ამაზე უარესი ბარბაროსობა კიდევ იქნება! პრინციპი, რომ სწავლა-განათლება ყველა ერმა თავის დედაენაზე უნდა მოიწყოს, შეადგენს პედაგოგიის ძირითად საფუძველს, იგი ჭეშმარიტებად არის მიღებული ყველა დიდებული პედაგოგების მიერ და დამტკიცებული, რომ ამ საფუძველზე უნდა აშენდეს ყოველი სკოლა. ექვს გარეშეა, რომ ამავდ საფუძველზე უნდა იქმნას დამყარებული ბავშვების აღზრდა და განათლება სახალხო სკოლებშიაც ბავშვის ბუნების მიხედვით და მეცნიერების მხრით ფართო გაშუქებით. სამეცნიერო პედაგოგია გვასწავლის, რომ საჭიროა სულიერ ნიჭთა და სხეულის ჰარმონიულად განვითარება და ეს შესაძლებელია მაშინ, როცა ზემოთ დასახელებულ პრინციპებს ვადგევართ და ვასრულებთ ცხოვრებაში.

როცა ერთს ძირითადს მალალ პრინციპს ვითვალისწინებთ, ვადგენთ ერთნაირ პროგრამას სახალხო სკოლებისათვის, იმავე დროს პრაქტიკულის მოსაზრებით, მოწაფეთა და მასწავლებელთა ინტერესის დასაცველად არ უნდა დავივიწყოთ, რომ აღზრდის საქმე თავისუფალ შემოქმედების საქმეა, რომელშიაც პედაგოგმა უნდა გამოიჩინოს მთელი თავისი ნიჭი და უნარი. როცა მასწავლებელს საზოგადო ცოდნა და სერიოზული მომზადება აქვს, ის სწავლას არ სწყვეტს, სწავლობს პრაქტიკულად ცოცხალ საქმეზე. ასობით სკოლის ბავშვები—ფართო ასპარეზს წარმოადგენენ პსიხოლოგიურ დაკვირვებისათვის, პედაგოგიური წესების შესამუშავებლად ცდის საშუალებით და თეორიულად მეცნიერების მუდმივად დახმარებით. მხოლოდ აღმზრდელის გონიერ თვითმოქმედებაზეა უმეტესად დამოკიდებული

საქართველო
საქართველო

წესიერი აღზრდა განვითარება მოწაფისა. ამიტომ აღზრდელი ხდება ხელოვანი, შემოქმედი, რომელიც ხელს უწყობს ქვეყნის ღირებულს შემოქმედს გააღვიძოს ღვთის მიერ ჩანერგილი ძალები ბავშვის ბუნებაში. აღზრდის მთელი ხელოვნება ცოდნის მიღების შეგულიანებაშია და აღზრდაც მაშინ აღწევს თავის მიზანს, თუ მოწაფე მოიკრეფს იმდენს ძალას და ნებას, რომ შემდეგ თავის სიცოცხლეში თვითონვე ეცდება თვით განვითარებას, მუყაითად ჩასკიდებს ხელს იმ საქმეს, რომელიც შეესაბამება მის სულიერს და ფიზიკურს ძალებს. სამწუხარო ის არის, რომ დღევანდელი სკოლა სრულიად არ ამზადებს მოწაფეს ცხოვრებისათვის; ის ცოდნა, რასაც დღევანდელი სკოლა იძლევა ერთი რომ ძლიერ სუსტია და მეორე სკოლა იმდენს უსარგებლო გონების ძალდატანებას ითხოვს მოწაფისაგან, რომ ეს უკანასკნელი ზიზღით უყურებს სწავლას და მასწავლებელსაც. რასაკვირველია ამისთანა პირობებში მოწაფეს არა თუ განუვითარდება სწავლისადმი მისწრაფება, არამედ მოესპობა კიდევ მთელი ხალხისი თავის თავად ცოდნის შეძენისა. უნდა გვახსოვდეს, რომ სწავლების მთავარი მიზანი, იმაში კი არ გამოიხატება, რაც შეიძლება მეტი ცოდნა გადასცეთ მოწაფეს, არამედ მოწაფეთა სულიერ ნიჭთა განვითარებაში, გონებით მუშაობის შეგულიანებაში, სწავლისადმი მისწრაფებაში და ისეთს პირობებში ჩაყენებაში, რომ მოწაფეს ადვილად შეეძლოს ეს ხალხისი და მისწრაფება დაიკმაყოფილოს ე. ი. თვითონ თვით მოქმედებით შეიძინოს ცოდნა.

ადამიანისათვის უმაღლეს გონებით სიამოვნებას შეადგენს თავისთავად სწავლის შეძენა და შემოქმედებითი მუშაობა

აზროვნებაში. ყველა ეს, რასაკვირველია, პატარაობიდანვეც შესაძლებელია იმ ფარგალში, რასაც ბავშვის დაკვირვება შეიცავს. თუ კი დასაწყისი სკოლა შესძლებს გამოიყვანოს მოწაფე ფართო და წარმტაცს გზაზე, ამით ის შექმნის ისეთს ადამიანს, რომელიც მთელს სიცოცხლეში გატაცებული იქნება გონების მუღმივი ვარჯიშობით, ადამიანს, რომლის შემდეგი განათლება სამუდამოდ უზრუნველყოფილია, სულ ერთია იგი შევასაშუალო სასწავლებელში და იქ შეუდგება სისტემატიურს სწავლას, თუ დარჩება საშუალო სკოლის გარეთ, მაგრამ ხელსაყრელს პირობებში განაგრძობს თვით განვითარების საქმეს. სწორედ ასეთი მისწრაფების გამოწვევა მოწაფეში და მისი დაკმაყოფილება შეადგენს დღევანდელი სახალხო სკოლის დანიშნულებას და ეს მოსახერხებელია მაშინ თუ სკოლაში ოთხი წლის ნაკლები კურსი მაინც არ არის, მასწავლებელიც საკმარისად მომზადებულია და სკოლაც ყოველ გვარი საჭირო ხელსაწყო ნივთებით, წიგნთსაცავით და თვალსაჩინო სწავლებისათვის ყოველგვარ კოლექციებით უზრუნველყოფილია. მაგრამ ასეთი სკოლა და მასწავლებელიც დღეს ფარნით საძებარია ჩვენში და ამიტომაც ფრიად საჭიროა ყოვლის უწინარეს მიექცეს ყურადღება ამ მხრით სკოლის საქმის ნაყოფიერად მოწყობას; რომ თავი დავახწიოთ იმ სიგლახაკეს, რასაც დღეს განვიცდით უბადრუკი სკოლების წყალობით.

როგორი ხასიათი უნდა ჰქონდეს სახალხო სკოლას მოსამზადებელი თუ ცოტად თუ ბევრად დასრულებული? ეს საკითხი ჩვენში დღეს ბევრს ბუნდოვანად აქვს წარმოდგენილი. ამას წინადა ამ საკითხზე მცირე პოლემიკაც კი გაიმართა

ორს ჩვენს ყოველ დღიურ გაზეთს შორის, მაგრამ სავსებით და ჭეშმარიტებით საკითხი არც ერთს არ გამოუტყვევია. ეს საკითხი ჩვენში არ ახალია, ძველია. ჩვენში სკოლების დაარსებიდანვე მთავრობა იმ აზრს ადგა, რომ სახალხო სკოლებს მოსამზადებელი ხასიათი ჰქონოდა, მაგრამ ჩვენმა პედაგოგებმა და საზოგადო მოღვაწეებმა ჩვენში არა სასურველად სცვენეს ასეთი შეხედულება სახალხო სკოლებზე და თითქმის საერთოთ აღიარებული იქმნა, რომ სახალხო სკოლა არ ამცდარიყო თავის პირდაპირს დანიშნულებას—სწავლა-განათლების გავრცელებას ხალხში. *) დღესაც, როცა ვამჩნევთ, რომ არავითარი ცვლილება არ ხდება საშუალო და მაღალს სასწავლებლებში, როცა სკოლების დემოკრატიზაციის იდეა ჯერ კიდევ საოცნებო სივრცის წარმოადგენს, როცა ვხედავთ, რომ ჩვენებურს საშუალო სკოლაში ნასწავლებს ეროვნული ნიადაგი ეცლებათ ქვეშიდან და გადაბირების გზაზე დამდგარნი და აღზრდილნი ვერ სცნობენ თავისიანებს, ჩვენ უნდა მივსდიოთ სულ სხვა გზას და არა იმას, რომ დასაწყისი სახალხო სკოლები დაუკავშიროთ ეხლანდელს საშუალო სასწავლებლებს და ხელი შევეწყუთ ჩვენში ისედაც არა მცირე რიცხვის მუქთა ხორა მოხელეების გამრავლებას. ჩვენს დღევანდელს მიზანს უნდა შეადგენდეს სახალხო სკოლების კურსის გაფართოება, რიგიან მასწავლებლების მომზადება და სკოლის დაახლოება ცხოვრებასთან და ისეთის გზის ჩვენება სოფლის სკოლაში ნასწავლ მოწაფეთათვის, რომელიც უმრავლესობი-

სათვის ხელსაყრელია, რომ ეს უკანასკნელი მსხვერპლად არ შეეწიროს უმცირესობას, რომელსაც სურს თავიანთი შვიბი ეხლანდელს გიმნაზიებში გამოზარდონ; ისინი ამ მხრით ისედაც გაიკვლევენ გზას და ამისთვის საჭირო არ არის, რომ სოფლის სკოლამ გვერდი შეაქციოს თავის უპირველესს დანიშნულებას.

რასაკვირველია ქვეყნისთვის ის უფრო სახეიროა, რამდენიც მეტია მაღალ სწავლა მიღებული პირები, ფრიად სასურველია სასწავლებელთ შორის მტკიცე კავშირი იყოს, მხოლოდ სხვა პირობებით და არა დღევანდელ პირობების მიხედვით, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ჩვენზე უფრო ბედნიერ პირობებში მყოფი ერებიც კი სახალხო სკოლას მთლად არ უკავშირებენ საშუალო სასწავლებლებს, რადგანაც ბევრი კმაყოფილდება იმ სწავლით, რასაც სახალხო სკოლა იძლევა. ავიღოთ მაგალითად გერმანია და ამერიკა *)—გერმანიაში დასაწყისს სკოლას ცნობილის პედაგოგის პაულსენის სისტემით ექვსის წლის კურსი აქვს, იგი საზოგადო სახალხო სკოლაა, მხოლოდ უკანასკნელ სამ წელში დასწავლება ახალი ენები ფაკულტეტივად ე. ი. ზოგი სწავლობს, ზოგი არა; ვინც არ სწავლობს ახალს ენებს, ისინი გადადიან ექვსი წლის შემდეგ უმაღლეს სახალხო სკოლაში; სხვები ოთხ წლიან რეალურ სასწავლებელში, ზოგიც ექვსწლიანში და ზოგიც ექვსწლიან კლასიკურ გიმნაზიაში, ყველაზე ბოლოს არის სპეციალურ განათლება. ამერიკაში დასაწყისს სკოლას რვა წლის კურსი აქვს. სკოლის დემოკრატიზაცია იქ უფრო განხორციელებულია, ვიდრე სხვაგან, იქ სწავ-

*) მეტად საფუძვლიანი წერილები ამ საგნის შესახებ იხილეთ ბ-ნ ი. გოგებაშვილის ნაწერებში და ილია ჭავჭავაძის პოლემიკურ წერილებში იანოვსკისთან.

*) იხ. „განათლება“ № 5—6. 1908 წლ. წერილი ს. ავალიანისა: სკოლის დემოკრატიზაცია.

ლები უველა მაღალი საფეხური გაგრძელება დაბალი საფეხურისა, მაგრამ იქაც ბევრი კმაყოფილდება დასაწყისის სკოლაში სწავლის მიღებით, რადგან ამ ცოდნას, სხვა გარეშე პირობების ხელის შეწყობით, ბევრი თავისთავად აფართოვებს, აბევრებს და არ მიჰყვება სკოლის მაღალ საფეხურებს და ვინც მიჰყვება, მათთვის, დასაწყისი სკოლის შემდეგ, იშლება სხვა და სხვა გზა, რომელსაც სურვილისამებრ აირჩევენ. ჩვენში ეს სასურველი და მეტად ნაკოფიერი კავშირი სასწავლებელთა შორის, ვამბობთ, დღევანდელს პირობებში, სანამ არ მოვიპოვებთ სრულს კანონიერს უფლებას აღზრდის საქმეში, სანამ ჩვენს სასწავლებლებში არ მოისპობა ეროვნული გრძნობის დაზარალება, სანამ ერთი ენა მეორის უფლების შეურაცხყოფაზე ხელს არ აიღებს და თანასწორობა არ დამყარდება, ჩვენ ისეთივე დაბეზრებულნი ვიქნებით, როგორც დღეს ვართ და ისეთივე კუს ნაბიჯით მოგვიხდება სიარული, როგორც დღეს მივიჩნელობთ.

თვითონ რუსეთშიაც კი, სადაც ყოველგვარ სკოლებში სწავლება დედაენაზეა, სასურველად მიაჩნიათ, რომ სახალხო სკოლას დამოუკიდებელი დამთავრებული კურსი ჰქონდეს. ეს ნათლად სჩანს სხვა და სხვა კომისიების, განათლების საზოგადოებათა და მასწავლებელთა კრებების მუშაობიდან სახალხო სკოლების საკითხის შესახებ დღევანდელს რუსეთში. სახალხო სკოლების მასწავლებელთა კრებამ, სხვათა შორის, დაადგინა: „ზირველ-დაწყებითი სკოლა ჯერ არ უნდა შეადგენდეს მოსამზადებელ საფეხურს სხვა მაღალი ტიპის სასწავლებელთათვის, არამედ—დამოუკიდებელ სასწავლებელს თუმიცა მტირე, მაგრამ დამთავრებულის კურსით. ამასთან ერთად სასწავლო საგნების პროგრამები ისე უნდა იქნეს შედგენილი, რომ

არ უნდა არდევდეს კურსის შემდგომად, მაგრამ შეძლებას აძლევდეს ადვილად და ბუნებრივად გადავიდნენ ერთკლასიან სკოლიდან ორკლასიანში და ორ კლასიანიდან საქალაქოში“. (იხ. ჟურნალი „Для нар. учителя“ № 20 1909 წ. გვ. 19).

ამ სახით, თუ ჩვენი მკითხველები დაუკვირდებიან იმ პროგრამებს, რომელიც იბეჭდება ჟურნალ „განათლებაში“, დარწმუნდებიან რომ სასურველი კავშირი ერთ კლასიანსა და ორ კლასიან სკოლებში უკვე დაცულია. ჩვენს შემდეგ მიზანს უნდა შეადგენდეს ორკლასიან სკოლების კურსის გაფართოება; თუ ეხლა ერთკლასიან სასოფლო სკოლაში ოთხი წლის კურსი გვაქვს შემოღებული, შემდეგში ორკლასიანი სკოლა რვა წლის კურსად უნდა გადაკეთდეს და ამას მოჰყვება სხვა შესაფერისი სასწავლებლებიც, სადაც მსურველთ შეეძლებათ სწავლის განგრძობა. დღევანდელს პირობებში კი, როცა საშუალო სკოლები ბურუსით არის მოცული, სახალხო სკოლას მასთან კავშირის დაჭერა ხერხ ვერ დააყრის.

ყოველივე ცვლილება ძირიდან უნდა მოხდეს, დღევანდელი ჩვენი სოფლის სკოლის პროგრამები ყოველად უვარგისია და ცხოვრებაში გამოუყენებელი, ჩვენი მიზანია ახალი პროგრამის, ახალი სხივის შეტანა სახალხო სკოლებში. და ეს სხივი მომავალში თან და თან გაშუქდება, გაძლიერდება და თავის ცხოველ მყოფელ გავლენას შემდეგს საფეხურზედაც გადაიტანს. მაშინ იქნება ჩვენშიც დადგეს ის სანეტარო დრო ხალხის განათლების საქმეში, რასაც დღეს ვხედავთ გერმანელებსა და ამერიკელთ შორის და არ ჩამოვრჩეთ უკან სხვებს, არ გავხდეთ ქვეყნის მახინჯი.

ლ. ბოცვაძე.

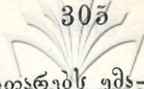
მასწავლებლის განათლება

და მისი პიროვნება.

საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად მრავალ მნიშვნელოვანია ზედაგოგისათვის ზსიხლგოგის ცოდნა, უკვე გამოჩვენდა: „ზედაგოგს არ შეუძლიან გაიგოს არც ერთი მოვლენა ბავშვის სულიერ ცხოვრებისა, თუ მას წინადადეგ ანა ჰქონია გამოჩვენდა, რამდენად და რა აზრით შეიძლება ზსიხლგოგურ მოვლენათა გაგება“, — ამბობს შტრაუშელი. მასწავლებლისათვის უკვლახე უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს აზროვნობის, მესიერების და შთაბეჭდილებათა ზსიხლგოგის. ზსიხლგოგურ ცოდნათა შეთვისება არის გარკვევა ემწვილის სულიერ ცხოვრებისა, მასწავლებლის დამტკველი მრავალ გვარ შეცდომისაგან და იმავე დროს ზედაგოგურ შრომის გამადავლებელი საგანიც. ამიტომაც ზსიხლგოგის გაცნობა და შეთვისება მასწავლებელთა მიერ თან და თან ფეხს იკიდებს, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ დროსაც მომზოგებთან ისეთი „ზედაგოგ-ემზირიკები“, რომლებიც მიგითითებენ ზედაგოგის ზსიხლგოგისთან შეთანხმების სიძნელეზე, რომელთაც ანა სურთ ზსიხლგოგის ვითარებას თვალ-ურთი ადვენონ, ისინი უკვლახ თავის იმედებს ამყარებენ თავის ზედაგოგურ გამოცდილებაზე. ეს იმიტომ ხდება, რადგანაც ემზირიკები ივიწეებენ, რომ მათი გამოცდილება არის შედეგი იმავე ზსიხლგოგურ ჩაკვირებისა, იგივე შეთვისება ზსიხლგოგურ მოვლენათა გარკვევა, მხლად მათთვის შეუგნებლად მომხდარი. ჩვენ გვეტევიან: ყოფილა ისეთი მაგალითები, როდესაც ზედაგოგურ ტადანტს ზსიხლგოგურ მეცნიერების შეთვისებლად სწორედ გადაწევეტია მრავალი ზედაგოგური საკითხი; დაის ყოფილა, მაგრამ ზსიხლგოგის უცოდინარობამ მათ

მოქმედებას ბევრი რამ დააკლო: რაკი მათ არ იცოდნენ ზსიხლგოგის ენა, ყოველივე მათ მიერ ნათქვამი არის ბუნდოვანი, გამოურკვეველი: მასსადადე, ვისაც იმ ტადანტების მაგალითი თვალთ არ უნახავს—ვერ შეითავისებს მათ ხელოვნურ მოვლას. ამასვე ვეტყვეთ მატტიასაც, ზედაგოგ ემზირიკს, რომელიც ამბობს: „თვალთ—სულის სატკვა, იქ შეგიძლია წაკითხონ, თუ როგორ ესმის ემწვილს შენი ახსნა, როგორ ეტადება სიძნელეს, რაში ეტვობს, რა სწამს, აქვს ნდობა თუ არა და რამდენ ძალ-ღონეს ხმარობს საქმის ასრულების დროს“; და ზედ დაუმეტებთ იმას, რომ ზრატეიკულ გამოცდილებას მამინ აქვს საყოველთაო მნიშვნელობა, როცა ის მეცნიერულ ნიდაგზე არის დამყარებული. უმინსკის, სხვათა შორის, ის დიდი დავწლი მიუძღვის, რომ უმტეიცებს მასწავლებლებს: „ერთად ერთი გზა აღზრდა განვითარების არის მხლად ის, რომელიც ზსიხლგოგისა ზეა დამყარებული“ (Человекъ, какъ предметъ воспитанія).

ვნახთ, რას ამბობს ზსიხლგოგია შესახებ მასწავლებლის თვისებებისა. მასწავლებლის ერთად ერთი იარაღი სასწავლებელში არის მოწათეთა სიყვარული ავტორიტეტთან შეკავშირებული. Montaigné ამბობს: „მასწავლებელი, რომელსაც მოწათეი სიყვარულით არ ეკიდებიან, თავის დღეში ვერ მიაღწევს სასურველ მიზანს; მისმა რჩევამ და მისმა მაგალითმა შესაძლებელია გააკვირვოს ემწვილის განება, მაგრამ ემწვილის გულს კი ვერ მისწვდება. როგორც უნდა უმტეიცებდეს ემწვილს ტკუა, რომ ეს და ეს მასწავლებელი სასარგებლო და საჭირთ არის,

მანც, თუ არ არის სიყვარული მოწაფისა და მასწავლებლის შორის, ზირველი ყოველ დღის ძიებას ხმარობს ეწინააღმდეგოს მასწავლებლის მოქმედებას. ზედ-გავლენას; სიყვარულის დროს კი ძალ დაუტანებლად ვემოხრებით მას, ვინც გვიყვარს და ვასრულებთ მის სურვილს. რა ზომები უნდა მიიღოს მასწავლებელმა, რომ მოიხაროს მოწაფეთა სიყვარული? მხოლოდ ერთი: მასწავლებელს თვითონ უნდა უყვარდეს ემწაფელები; ვინც უყურებს ემწაფელს La Bruyère-ის თვალთ: „ემწაფელები ამაენი არიან, ანხსენი, შერაინი, გაუმაძღარნი, ზარმანნი, თავშეუკავებელნი, მატყუარანი, ეშმაკნი“... (La Bruyère De l' Homme); „მასწავლებელს, რომელიც არავითარ მონაწილეობას არ ღებულობს მოწაფეთა სულიერ ცხოვრებაში, არ ხდება თანამოხარებელი მათ მწუხარებას—სიხარულისა—ადგილი არ უნდა ჰქონდეს მოწაფეთა შორის, ამბობს ფელიქს ტომა. „მას უნდა ეცხოვრება იმ დროს, როცა კლასები სავსე იყო წიკბულების ნამტვრევებითა“, მისი ანხსელი გული მამშინ გაიხარებდა და დატაკი ჰქნებოდა დარწმუნებობდა, რომ ემწაფელები ცოდნას იძენენ; ესლანდელ დროისთვის ისინი არიან სამწუხარო ანამალია. აგრეთვე ვერ მოიხარებენ მოწაფეთა სიყვარულს ის მასწავლებელი. რომლებიც შრომობენ მხოლოდ ჯამაგირისთვის და თავის საქმეს გულ გრილად ეკიდებიან. „ვისაც ცოტათი მანც უსწავლებია ემწაფელებისთვის და ვერ გაუგია, ვერ უგერძნია, თუ რამდენად სასიამოვნო და მშვენიერია ეს საქმე—იმას მე ვერა გზით ვერ გავამართლებ, ის წავიდეს და ქვები თაღოს ქუჩაში“ (Antoine A travers nos écoles). ჩვენდა სსიხარულთ ასეთ მასწავლებელთა რიცხვი დღითი დღე კლებულობს და ესლანდელ მეტ ნაწილს მასწავლებლისა სხვა სენი სჭირთ—სენი ემწაფელებისადმი გადაჭარბებულ სიყვარულისა. გადაჭარბებულ სიყვარულსაც ის ნაკლი მის-

დებს, რომ მასწავლებელი ხელს ათავსებს ემწაფელების ცუდს საქციელს, ახვევს მას უკეთეს საქციელს უყურებს კარგსა და ცუდსაც. ასეთ მასწავლებელთ ვეტყვით, რომ ნამდვილი სიყვარული შეგავშირებულისა ზატივისცემასთან იმისაგან, ვინც გვიყვარს. ემწაფილი უნდა ზატივისა სცემდეს თავის მასწავლებელს; ეს ზატივისცემა იკარგება, თუ მასწავლებელი თავის დროს არ მიუთითებს და ენერგიულ წინააღმდეგობას არ გამოუჩენს მოწაფის არა სასურველ საქციელს, ამ ჩაირად ზნეობრივ გავლენას მასწავლებლისა თან და თან ფრთები ეკავებება; ამიტომაც მასწავლებელმა უნდა მხარე აუქციოს იმ თეორიებს, რომლებიც ესლანდელ დროს გავრცელდნენ: ემწაფელებს უნდა მოვეზეროთ უსზღვრო ნებაყოფლობით, რაცა ნათლათ გამოიხატება სიტყვებში: „laisser faire“. სკოლა ნურც სწიკბულებს ემწაფელებს, ნურც ანებოვებს. უკვე ცნობილია, რომ გონიერ სიყვარულს მოსდევს სიყვარული და ზატივისცემა; ეს არის ზსიხლოეკიური მოგლენა. (Тома Внушение).

გარდა ამისა, როგორც რომ მასწავლებელი შეუდგება თავის საქმეს, საჭიროა მოწაფე სემენად გადაიტკეს. რა საშუალებაა ამისთვის საჭირო გარდა უკეთერთ შორის სიყვარულისა?

ზედ მოწიკნითი შეთვისება მასწავლებლის მიერ თავის საგნისა. ასეთ შეთვისებას მოსდევს რწმენა. რწმენას მოსდევს აღტაცება, აღტაცება გადამდები სენია. უვიცობას მოსდევს ეჭვი, ეჭვი აფერხებს ყოველივე წინ სვლას. როცა კაცს თვითონ არა სწამს სინამდვილე თავის ცოდნისა, როცა მას ვერ გაურკვევია გზა მიზნისაკენ და თვით ეს მიზანიც ბუნდოვანად ესტება—მამშინ მისი გული ადივსება ეჭვით, მისი შრომა ვერ მოიტანს ნაყოფს, უვიცი ადამიანი ბევრჯელ იცრუვებს, ან მიმართავს სხვა საშუალებას დაფაროს თავისი უვიცობა, მაგრამ ამაოდ, ემწაფილის

ინსტინქტი მალე მიხვდება რაშია საქმე და მასინ—გაი უვიც მასწავლებელს! მას მოკლის უსახდერო სიძულელი. საწმენოებათა დამა- არსებენი, შესანიშნავნი სარდალნი, მეცნიერ- ნი, ორატორნი იზიდავდნენ თავის მიზნისა- კენ ადამიანთ თავისი რწმენით. ჭკუა ვერ იქო- ნიებს გავლენას ბრძოლაზე და ემაწვილებზე, თუ მის სჯა-აზროვნობას გრძობათა მსუფლობას- თან არ აქვს კავშირი. ისტორია გვიმტკიცებს, რომ მსურვალე რწმენა არის დამძირავი ძალა. დარწმუნებული ვარ, რომ უთუოდ გვიითხვავნ, ნუ თუ ეველას შეუძლიან იქონიოს რწმენა, მეტადრე ჩვენ დროს, როცა სხვა და სხვა თეორიას სხვა და სხვა მიმართულებას ქუავს მრავალი მომხრე და მიმდევარი, და გვეტ- უვიან, რომ კრიტიკით და ანალიზით აღჭურ- ვილ ადამიანს არ შეუძლიან მიეპნოს რომე- ლიმე მათგანს, შეიძლება იქამდისინაც მივი- დეს ადამიანი, რომ თავისი თავი უარ ქუოს და დასამტკიცებლად ზემოყვანილის აზრისა Amiel'-ის სიტყვებიც ზედ დაუმატონ: „ანა- ლიზით ამოუთხარე ძირი ყოველივე რწმენას ჩემში, ანალიზით მე უარ ვუვაო ჩემი თავი, ანალიზმა მომიკლა ინსტინქტი, მიდრეკილე- ბა, გამბედაობა, რწმენა და სხვა“... (Amiel Journal intime).. და აი მასთანავე ჩვენც ვეტუვით, რომ ანალიზმა შექქმნა ქიმიცა, მე- დიციანა, ბიოლოგია, ანალიზი შესანიშნავი იარაღია მეცნიერებისათვის, მაგრამ ზრატკიულ ცხოვრებისათვის მხოლოდ ანალიზის არავი- თარი მნიშვნელობა არ აქვს. ანალიზით აღ- ჭურვილ მასწავლებელს შეუძლიან შექქმნას უძლური ფანტაზიორები, დიალექტიკის მოყ- ვარე ადამიანები, რომელთაც არ შეუძლიანთ მიიღონ რამე გადაწვევტილება და იმოქმედონ. სკოლაში უნდა ქქონდეს ადგილი იმ ადამიანს, რომელსაც აქვს გამორკვეული მიმართულება, გამორკვეული შეხედულება ადამიანის მოყა- ლეობაზე, ასეთ ადამიანს უფრო კარვად ეს-

მის ცხოვრების მოვლენანი, რადგან ჯიჯიან არის ზრატკივი, ვიდრე ანალიზატორს, რომე- ლიც ზრატკივას შორიდან შესტქერის. მკით- ხველი დამეთანხმება, რომ აქამდისინ ლა- ზარავი გვექონდა მასწავლებლის შინაგან ესე იგი სულიერ არსებაზე და იმ დას- კვნამდის მივედით, რომ მას უნდა ქქონდეს მოსიყვარულე გული, გამბედაობა, დრმა და ფართო ცოდნა და რწმენა თავის მიზნის სა- რებლობისა; ეხლა შევეხეთ მის კარვან თვი- სებებს. ვინ არ იცის, რომ ბავშვი მიმბაძავია, ის ითვისებს ყველაფერს, რაც მის კარშემო ხდება და რასაც უფრო ხშირად ქქედავს, უფრო იმბახრვებს, რაც იშვიათად ხვდება, იმას ივიწყებს. ემაწვილი ქქამდის ლაზარავს, მამა- სადამე მასწავლებელს უნდა ქქონდეს კარგი გამოთქმა, მას უნდა ქქონდეს შესაფერი მიზ- რა მოხრა, მოკლებულ იყოს ამბარტავობას; ტუვილა უბრადოდ არ უნდა ჭავრობდეს, თუ არ აქვს სავმარისი მიზეზი, არც აქოს ემაწ- ვილი და არც აძაკოს, ყოველივე ეს ნიადავს უთხრის მის ნყოფიერ შრომას. მასწავლებე- ლი ყველაფერის მაგალითი უნდა იყოს ემაწვი- ლის თვალში. მოვიყვანთ ერთს მოთხრობას, თუ რა ძალა აქვს მაგალითს. ერთი უმთავრესი მიზეზთაგანი ინგლისში საჯაროდ სასჯელის ასრულების აკრძალვისა იყო შემდეგი შემთ- ხვევა. 1856 წ. ნიუგეტში ჩამოახრჩვეს კა- ცის მკვლელი, როდესაც სასჯელი გათავდა, ემაწვილებმა თამაშობა გამართეს. მოაწვეეს სახრჩობელა, გაინაწილეს როდები, ერთმა ჭალათობა იკისრა, მეორემ მღვდლობა, მესა- მემ შერიფობა, მეოთხე დამნაშავეს წარმოად- გენდა, დანარჩენი ბავშვები ხალხის მაგივრობას ეწოდნენ. ემაწვილებს არაფერი არ დაავიწე- დათ და ვრცლად ადადგინეს სასჯელის სურა- თი, ბოლოს „ხალხმა“ (ბავშვებმა) დიდის ადტარებით და ტაშის კვრით (როგორც სას- ჭელის დროს მოხდა) გაათავეს თამაშობა.

რთავს რომ ჰარტმენტის წევრებმა გაიგეს ეს ამბავი, აგრძელს საჯაროდ სასჯელის გამართვა, რადგან ესეთი მაგალითები ქრეწიანს სწავს.

მასწავლებელს, რომელმაც უფუელივე ზემონათქვამი აასრულა და მიზანსაც მიაღწია, ესე იგი სიყვარულიც მოიპოვა, ცოდნა და რწმენაც

აქვს და გარეგნულად შესაფერად მდგომარეობულია, აქვს შესაფერი ქცევა და ლაპარაკი, შეუძლიან თამამად შეადოს კლასის კარები და შეუძღეს თავის ძნელ, მაგრამ დიდად სასარგებლო საქმეს. თვით გაკვეთილებზე მერე მოვილახაპარაკებთ.

ი. ნიჟარაძე.

სქესობრივი საკითხი აღზრდაში

ამ უკანასკნელ დროში აუარებელი პუბლიცისტიური და წმინდა სამეცნიერო წერილები დასტამბულა სქესობრივი საკითხის შესწავლის საჭიროების შესახებ სასწავლებლებში. ეს საკითხი არა ერთხელ განუხილავთ საფრანგეთის სხვა და სხვა კონგრესებში. ერთ მოთავედ ამ საკითხში საფრანგეთში ითვლება ბ-ნი ბერტიე, რომლის სკოლის დირექტორი. ის იყო პირველი, ანუ ერთი პირველთაგანი, რომელმაც მთავრობის სკოლაში ეს საკითხი საბოლოოდ გადასწყვიტა. აი რას სწერს იგი, სხვათა შორის, ამ საგნის შესახებ:

„როცა მოწაფე შემოდის რომის სკოლაში, მე ყოველთვის ვკითხავ ბავშვის მამას—უთქვამს მისთვის რამე სქესობრივ საკითხის შესახებ თუ არა. უნდა შევნიშნო, რომ მრავალ შემთხვევაში პასუხი უარყოფითია. მაშინ მე ვეუბნები ბავშვის მამას—სურს მას თუ არა—მე განუმარტო ბავშვს ეს საკითხი. უარი არასოდეს არავისაგან არ მიმიღია. მოზდილებს 14—16 წლიანებს უფრო დაწვრილებით ვუხსნი ამ საკითხს, წინ და წინ ვაფრთხილებ მშობლებს და ვკითხავ—იქნებ მათ სურთ ეს მოვალეობა იკისრონ. თუ რომელიმე კერძო შემთხვევაში საჭირო გახდება ექი-

მის დახმარება, იმასაც ვიწვევ. ასეთი საჭიროება შემხვდა სულ სამჯერ.

როცა ბავშვები სწავლას მორჩებიან, შეეკრებ ყველას ერთად და 1—1½ საათის განმავლობაში ვესაუბრები იმათ იმ განსაცდელზე და შეცდენაზე, რაც მოელის მათ ცხოვრებაში, ვესაუბრები ქალებზე, სიწმინდის დაცვაზე და მათ მოვალეობაზე საზოგადოების წინაშე. ჩემს მოწაფეთაგან მხოლოდ ერთი აღმოჩნდა ისეთი მორცხვი, რომელიც განცვიფრებაში მოდიოდა ამ გვარ საუბრის დროს. უნდა ვსთქვა ამასთანავე, რომ ორი წლის წინად მისგანვე მივიღე წერილი, რომელშიაც მადლობას მწერდა, რომ ჩემმა განმარტებამ იხსნა იგი მძიმე განსაცდელისაგან. მე მგონია, ამ ნაირად აღზრდილი მოწაფეები სხვებზე უფრო წმინდა დარჩებიან. ამნაირი აღზრდის საწინააღმდეგო მშობლებს არა ჰქონიათ რა“.

ბუნების მეტყველების მასწავლებელი გოშას ლიცეიში ბ-ნი ბრიუკერი ითვალისწინებს აუარებელს მასალას, რაც მწერლობაშია მოგროვილი და უმთავრესად საზოგადოებრივს აზრს, იგი დაჟინებით ითხოვს, რომ საშუალო სასწავლებლებში სქესობრივი საკითხი სასწავლო საგანს შეადგენდეს.

ჯერ ბრიუკერი უთითებს იმ გარემოებაზე, რომ გამრავლების ფუნქციის ახსნა შეიძლება სრულიად ბუნებრივად და მართივად, თუ თავდაპირველად არ გინდათ შეეხოთ ადამიანს, რაც საჭიროც არ არის არც პედაგოგიურის და არც თეორიულის მოსაზრებით. გამრავლების ფუნქცია ცხადია უნდა დაანახვით დაბალ ცხოველებზე და მცენარეებზე, რაც მშობლებში არ გამოიწვევს არავითარს წინააღმდეგობას.

ბრიუკერის აზრით მცენარეებზე, უხერხემლო და დაბალ ხერხემლიან ცხოველებზე შეიძლება შედგენა სრული საზოგადო წარმოდგენილებისა გამრავლების ფუნქციის შესახებ. თევზები მოგვცემენ მასალას შინაგან განაყოფიერებისა, ცოცხლად გაჩენისა და პლაცენტის შექმნის ასახსნელად. ზვიგენის გამრავლების ფუნქცია ვერ გამოიწვევს მოწაფის გონებაში ვერავითარ მაცდურს და ზნეობის მხრით საშიშს აზრებს.

ნამდვილად სკოლების საკლასო კედლის სურათებზე გიმნაზიებში და ლიცეუმებში ყველგან არის ისეთი სურათები, რომელიც არავისგან სამდურავს არ იწვევს. როცა ვესაუბრებით მაგ. წიწილის განვითარების შესახეს, შეგვიძლია მთელი ცნობა გადავცეთ რძით მკვებავ ცხოველთა გამრავლებაზე. რაც შეეხება ამ ფუნქციებს ადამიანში, არ მოგვიხდება რამე განსხვავება ვუჩვენოთ სხვა რძით მკვებავთან შედარებით. ბევრი საუბარი რძით მკვებავთა შესახებ და არაფერი ადამიანზე—ასეთი წესი უნდა იყოს სკოლებში სქესობრივი საკითხის შესახებ. შემდეგ როცა გამრავლების ფუნქციას განაყოფიერებასთან ერთად განუმარტავენ ცხოველთა მთელს რიგზე, ადამიანის გარდა, და თვითონ საგანს მეცნიერების სასტიკის

თვალსაზრისით შეეხებიან, დაწმუნებული ვიქნებით, რომ თვით ჯიუტი მშობლებიც კი დაეთანხმებიან ასეთს სწავლებას სკოლებში.

რაც შეეხება სასკოლო ჰიგიენის საკითხს, საფრანგეთის სასკოლო ჰიგიენის ლიგაში კამათის დროს გადაწყდა ერთხმად, რომ სქესობრივი ჰიგიენა სკოლებში უნდა ისწავლებოდეს ისე, როგორც სხვა საგნები, ამასთან ეს საგანი ისე უნდა ისწავლებოდეს, რომ მოწაფეს აზრადაც არ მოუვიდეს, რომ საგნის განმარტება შეიძლება ქუჩურად და არა მხოლოდ სასტიკ მეცნიერების მიხედვით. ამიტომ, როცა საკითხი ეხებოდა სქესობრივ საკითხის შესწავლას წიგნებისა და ბროშურების საშუალებით, ამას მომხრე არავინ აღმოუჩნდა.

აქ უნდა შევნიშნოთ, რომ ასეთი შეხედულობა ბექტური სიტყვის შესახებ სქესობრივს საკითხში აიხსნება იმ გარემოებით, რომ ამ ბოლო დროს ძლიერ გავრცელდა პორნოგრაფიული წიგნები და ბროშურები, რომლის ავტორებიც სარგებლობენ საზოგადოების მოუფიქრებლობით და ორივე სქესის ახალგაზდების ფარული ცნობის მოყვარეობით. ასეთი წიგნები, თუ გინდ საუკეთესო ბელეტრისტის მიერ იყოს დაწერილი, მაინც მეტად მავნებელია. სკოლებში სქესობრივი ჰიგიენის სწავლებისა და მასთან გამრავლების ფუნქციების ახსნაში იმდენად მოწაფეების მხრით შიში არ არის, რამდენადაც მშობლებისა და ოფიციალური მეთვალყურეების მხრით, რომელნიც გაუღენთილი არიან მავნე ცრუ მორწმუნოებით, რაც გარს ახვევია მოზარდ თაობას. ჯერ თვითონ მშობლები უნდა მიეჩვივნენ ერთის მხრით ანატომია—ფიზიოლოგიის გამოყოფას სოციოლოგიის სფეროდან,

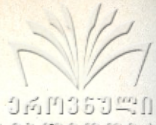
მეორეს მხრით ხალხის რთული სოციალური ცხოვრების მხატვრულად ან ბელეტრისტიკულად გამოხატვის უაზრობას. ყველას საქმარისი ბოროტება მიუძღვის. თითოეული დარგი თავის ხელოსანს ითხოვს.

თითოეულს ადამიანს დაბადებიდან თანდაყოლილი აქვს მრავალი სხვა და სხვა ორგანოები, რომლებიც ასრულებენ ადამიანის სხეულის სხვა და სხვა ფუნქციებს და მოთხოვნილებათა: საზრდოობა ფართო მნიშვნელობით თავდება სხეულისათვის ურგები ნაწილების მოშორების პროცესებით—წყლის ორთქლისა და ნახეირ მჟავის, განავალისა, ოფლისა, შარდისა და სხ. ყველა ორგანოების ერთს ძირითადს ფუნქციას, რომელიც იწვევს ერთს უძლიერესს და ჩაუქრობელს მოთხოვნილებას, შეადგენს სქესობრივი ფუნქცია. ერთის შეხედვით რა უნდა იყოს იმაზე უფრო ბუნებრივი, რომ ასწავლო ბავშვს როგორ უნდა მოუაროს თავის ორგანოებს ისე, როგორც ასწავლიან თან და თან თვალის გამაგრებას, ფეხზე დადგომას, სიარულს და სხ. მაგრამ ცრუმორწმუნოება მოზრდილებს იმდენად მაგრად აქვთ გამჯდარი ძვალ რბილში, რომ მშობლები სისტემატიურად ფარისევლობის ნიღაბს იფარებენ სახეზედ თავიანთ საკუთარს შვილების წინაშე. განა დრო არ არის, ყველა მშობლებმა შეიგნოს ის საყოველთაო კემმარტება, რომ მათი შვილები ორივე სქესისა ძლიერ აღრე გაიგებენ იმას, რის თქმასაც თვითონ ერიდებიან თავის საკუთარ შვილებთან. ეს აღრიანად გაცნობა ბავშვებისათვის თავისი სხეულის ფუნქციებისა სრულიად ბუნებრივია და აუცილებელი. უბედურება იმაშია, რომ ბავშვები ვერ ღებულობენ სწორს პასუხს თავიანთ შეკითხვებზე. გაღვიძებული მოთხოვნილებანი და ცნო-

ბის მოყვარეობა პოულობენ ხშირად თავიანთ საკუთარს მიხვევ-მოხვეულს გზას და კმაყოფილდებიან გარეშე ამღვრული წყაროთი. ბავშვები და ახალგაზდები ანატომია ფიზიოლოგიას ეცნობიან ან ფრანგულ რომანებში ან არცბაშევის სანინში. ყველა ამას ნაყოფად მოსდევს ორნაირი ვნება: გონებრივი მოთხოვნილება, ცნობის-მოყვარეობა და სოციალური ზნეობრივი გრძნობა დაუკმაყოფილებელი, დამახინჯებული და გარყვნილი რჩება მეცნიერების შეერთებით ბელეტრისტიკულ პორნოგრაფიასთან.

ყველა ბავშვები მიუხედავად მშობლების ან აღმზდელის სურვილსა, თუ არა სურვილსა პატარაობიდანვე დაინტერესებულნი არიან გაიგონ ყველა რთული ამოცანები, რომლის ახსნა-განმარტებაზე მუშაობენ მოზრდილი ადამიანები, მათი მამები-შეერთებული საზოგადოება ანუ სახელმწიფო. საქმლის მონელების ფუნქცია ყოველს ადამიანში თავდება განავალით, ოფლით, შარდით და სხ. ეს საგანი ხდება საზოგადო საზრუნავ საგნად, რაც გამოიხატება საზოგადო მხარულების მოწყობით, ქალაქებში სასამელი წყლისა და წარსადენელი წყლის მიღების გამართვაში და სხ. სქესობრივი სიყვარულის და გამრავლების ფუნქცია კი ცხოვრებაში ჰქმნის აშკარა როსკიპობისა და ქორწინების ინსტიტუტს. ყველა ფიზიოლოგიური ფუნქცია, რაც შეადგენს ცალკე პირის თვისებას, ბუნებრივად ხდება საზოგადო ფუნქციად, რომელიც მტკიცდება უფლებიან ინსტიტუტებში; რომელიც საზღვრავს მოქალაქეთა უფლებას და ვალდებულობას.

ყველა ამას ბავშვები უყურებენ, გრძნობენ და შეუგნებლად ყველაფერს წინააღმდეგობას უწევენ. არ უნდა დავივი-

წყობ, რომ ბავშვს გაჩენის პირველ დღიდანვე ერთბაშად თავს აწვება მთელი სოფლიო, მთელი ბუნება, ორგანიული და არა ორგანიული ქვეყანა, ცალკე პირები და საზოგადოება. საჭიროა შევიბრალოთ ბავშვები, ხელი შევეწყობთ მიმოიხედოს გარშემო, გაეცნოს და თან და თან განთავისუფლდეს ამ აუარებელის და რთულის ტვირთისაგან. ეს ვანთავისუფლება ადამიანის მსოფლიოს შეგნებაშია. საუკეთესო მოსამზადებელ საშუალებად ბავშვების მიერ საზოგადოების რთულ მოვლენათა გაცნობაში იქნება სოკრატის სიტყვები: „შეიგენ შენი თავი“ ე. ი. საკუთარი სხეულის ფუნქციების საფუძვლიანი გაცნობა.

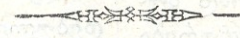
და აი რომელიმე დიდებულმა ხელოვანმა რომ აიღოს ყოველგვარი ფიზიოლოგიური პროცესები თავის შემოქმედების საგნად, თუნდ ფიზიოლოგიურად სიმართლით ასწეროს ყველაფერი, მისი შემოქმედებიდან მხატვრული ნაწარმოები მაინც არ გამოვა. ფრიად ცნობილი დედა-მამანი პორნოგრაფიული ლიტერატურისა არსებითად თავის საქმეს არ აკეთებენ: სოციალურ პსიხოლოგიის გამოსახატავად ისინი მიძვრებიან ადამიანის ანატომია-ფიზიოლოგიის დარგში.

აი ასეთი წიგნები და ნაწარმოები უეჭველად დასაგმობია. მაგრამ რადგანაც ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია შევიტანოთ სკოლებში სქესობრივი ჰიგიენისა და გამრავ-

ლების პროცესის სწავლება, ჩვენ ვერ ვპოულობთ მიზეზს თუ რისთვის არ უნდა ისარგებლონ მოწაფეებმა ისეთი სახელმძღვანელოებით, რომელნიც მართლა ხელმძღვანელობას გაუწევენ და არ იქნებიან ისეთი, როგორც პორნოგრაფიული წიგნაკები.

დასასრულ ვიმეორებთ: საქმე ბავშვებზე კი არ არის დამოკიდებული, არამედ მათს მშობლებზე და სახალხო განათლების ოფიციალურ ხელმძღვანელებზე. ვის შეაქვს ბავშვის გონებაში აკვნიდანვე ცრუ ცნობები მამაკაცთა და დედაკაცთა, ქალთა და ვაჟთა სოციალურ განსხვავებაზე? ვინ აცალკევებს მათ, აშორებს ერთმანეთს, როცა უშლის საერთო სკოლების გახსნას ქალთა და ვაჟთათვის? ვინ ამცირებს დედაკაცს ყოველს ნაბიჯზე, არ აძლევს ნებას დაიჭიროს საზოგადოებაში სასარგებლო და საჭირო სამსახურის ადგილი; თუნდ ის უფრო ნიჭიერი იყოს მამაკაცზე?

თუ ჩვენ ვუსაყვედურებთ მშობლებს მრავალს ცრუ მორწმუნოებას, უნდა ვსთქვათ, რომ საზოგადო აზრი ჩვენში საკმაოდ მომწიფებული უნდა იყოს საზოგადო ცხოვრებაში ძირითადი რეფორმების მოსახდენად და იმათ რიცხვში ბავშვების აღზრდის საქმეშიაც. ჩვენ გგონია, რაც უნდა დაბრკოლება გვედოს წინ, დრო მაინც თავისას ითხოვს. (B. ჰი.)

კარგი მასწავლებელი

მასწავლებლის თვით-განვითარება
(ანასტასიევისა)

რაც უნდა უბრალო, რაც უნდა მცირე იყოს ჯამი იმ ცოდნისა, რაც შეადგენს დასწავლის განათლების კერსს, რაც უნდა ადვილი იყოს, ერთის შეხედვით, ორივე სავსე შესწავლა — ეს საგნები რომ ასწავლო დასწავლის და სწავლად სასწავლებლებში, მასწავლებელს მანინ ან შეუძლია ნაყოფიერად შეასრულოს თავისი საქმე, თუ მას თავდაპირველად არ მიუღია შესაფერისი წინასწარი, როგორც საზოგადო, ისე სპეციალური, განათლება, და შემდეგ მან არ აფართოვებს და არ აღრმავებს თავის ცოდნას. უწინარეს ყოვლისა მასწავლებლისათვის აუცილებლად საჭიროა საფუძვლიანი ცოდნა სასწავლო საგნებისა. რა მასწავლებელია ის, რომელსაც საგნებიც კი არ აქვს რიგთანად შეთვისებული? რას და როგორ ასწავლის ის თავის მოწაფეებს, თუ თვითონ სუსტად იცის სასწავლო საგნები? — ცხადია, რომ მასწავლებელმა არამც თუ ზედმიწევნით უნდა იცოდეს გადასცემი საგნები, არამედ მუდამ უნდა ცდილობდეს თავის ცოდნის გაფართოებას ამ საგნების ფარგლებში. ამას გარდა, მასწავლებლისთვის აუცილებლად საჭიროა მიიღოს, შეძლების და გვარად, ყოველ მხრივი საზოგადო განათლება: ერთი მეცნიერება დაკავშირებული მეორესთან, მასწავლებელს არ შეუძლია ჰქონდეს საკმარისი ფართო მეცნიერული შეხედულება, თუ მას არ მიუღია საზოგადო განათლების კერის ცოდნა. მასწავლებელს, უფრო კი ერთი რომელიმე საგნის სწავლების დროს, ხშირად მოუხდება შეეხოს სხვა რომელიმე, მონათესავე და ახლოებულ დარგის ცოდნას. შემდეგ ამისა სპეციალისტ-მასწავლებელმა უნდა იმოქმედოს მოწაფის ყველა საუკეთესო მხარეებზე და განავითაროს ისინი. როგორ დაეხმარება ის მოწაფეს ყოველ მხრივ განვი-

თარებაში, როდესაც თვითონ არ აქვს მიღებული საკმაო ფართო სწავლა-განათლება. მეცნიერულ-განათლების დამახასიათებელ თვისებას კი, უწინარეს ყოვლისა, შეადგენს მუდამ შეუსუსტებელი, ცოცხალი და მოუღალავი მისწრაფება ახალი ცოდნის შესაძენად. მასწავლებელი, რომელიც მისულა იმ დასკვნამდის, რომ ის უკვე საკმაოდ განათლებულია და მას აღარ ესაჭიროება თავის ცოდნის გაფართოება, დიხსი არ არის იმ თანამდებობისა, რომელიც მას უკავია, — ის მასწავლებელი კი არა, დაქირავებული მოწამაგირეა. რაკი მიატოვი თვითგანვითარებაზე ზრუნვა, მასწავლებელს არ შეუძლია თავის მოწაფეებს ჩაუნერგოს ეს თვისება — ცოდნის მოყვარეობისა, რადგან თვითონ არ აქვს, არ შეუძლია გაანადგოს მოწაფეში ნაპერწკალი გონებრივად თანდათან გადვიძებისა, თუ ეს თვისება მასწავლებელში ჩამქრალია. ასეთ მასწავლებელს არ შეუძლია გულწრფელ აღფრთოვანებით გადასცეს მოწაფეს ცოცხალი აზრი, მკვირცხლი გრძობა და მიანიღოს სწავლისკენ მოწაფეების ნორჩი გონება. ასეთ მასწავლებლების გაკვეთილებს, ჩვეულებრივად, აქვთ ერთნაირი ხასიათი და წლიდგან-წლიდგან იმეორებენ, ღუჭუნენ ერთსა და იმავეს ერთნაირის ხერხით. სამართლიანად შენიშნავს რუსის ერთი ზედა-გოგი. დიდს მეცნიერსა, რომელიც ახდენს მეცნიერულ გამოკვლევებს, და დასწავლის სკოლის მოწაფის შუა, რომელიც აკეთებს ზიზველ ნაბიჯებს გონებრივ განვითარებისკენ, უფრო ნაკლები მანძილია, ვიდრე იმ მოწაფისა და მასწავლებლის შუა, რომელმაც უკვე მიატოვა ზრუნვა თვით განვითარებაზე: დიდი მეცნიერი და მოწაფე დასწავლის სკოლისა, განმსჭვალულნი არიან გონებრივ განვითარე-

ბის აზრით, ისინი ერთსა და იმავე კიბეზე სდგანან, მხოლოდ ერთი ზედა საფეხურზეა, მეორე კი ქვედაზე. ამ კიბეზე არ აქვს აღაგო, არ აქვს საფეხური იმ მასწავლებელს, რომელმაც უკვე შესწავილა ზრუნვა თვითგავითარებაზე. აღამიანს არასოდეს არ შეუძლია და არც უნდა წარმოიდგინოს თავის თავი რაღაც შეკვარ, სრულიად დამთავრებულ შენობად. როგორც ცოცხალი არსება, ის უნდა მიისწავთოდეს წინ, არ სწვევტდეს შეცდინებობას და შრომის თავის თავზე. უველა მასწავლებლისთვის აუცილებლად საჭიროა თავის თავად შეცდინებობა (იმ საგნების შემდეგ, რომელსაც ასწავლის) იმ საგნებში, რომელთაც ახლობელი დამკვიდრება აქვთ მის მდგაწეობასთან, ასეთი არიან „ზედაგოგია“ და „მსიხლოგია“, უფრო კი ფსიხოლოგია ბავშვის ქსასკისა. ზედმიწევნითი კანცობა, როგორც ერთის, ისე მეორე საგნისა, შეძლებისადკვეს მასწავლებელს დაინახოს თავისი ნაკლი, რომელსაც იგი წინად ვერ ამხნევდა, გაიგოს შირობები, თუ როგორ შეიძლება გაკვეთილების უფრო ნაყოფიერად გადაცემა და უფრო ღრმად ჩასწვდეს გობების თვლით მოწაფის სულიერ ქვეყანას. მასწავლებლისთვის სასარგებლოა აგრეთვე ფილოსოფიურ თხუზულიებების კითხვა, რადგან მათ შეუძლიათ გაათართკონ მისი მეცნიერული შეხედულობა და ხელი შეუწეოს საფუძვლიან მსჯელობაში. თუ მასწავლებელი აკმაყოფილებს მხოლოდ იმ მცირე მოთხოვნილებათა, ურამლისოდ მას სრულიადაც არ შეუძლია გაკვეთილების ასხნა, ადვილად შესადლო მას ეწვიოს არა სახარბიულო ბედი. მეცნიერება დღითი დღე წინ მიდის, ცვლის და ავსებს ძველს ახლით. როდესაც მასწავლებელი გვერდს უხვევს ამ მოძრაობას, ის თანდათან სწვევტს მეცნიერებასთან კავშირს და ჩერდება ერთ წერტილზე; ვინც წინ არ მიდის, ის უკან რჩება.

როდესაც მასწავლებელი სდგას მეცნიერების და თვითგანვითარების გზაზე, ის თავიდან იშორებს მრავალ ნაკულთკონებას, რომელთა რიცხვი, სხვათა შორის, მასწავლებლის თავის თავზე დიდი წარმოდგენა, შეგნება თავის გონებრივ უზირატესობისა მოწაფეებთან შედარებით, ხანდახან აბრმავეს მასწავლებლებს. ამპარტკონობასთან მტკიცედ დაკავშირებულია უკმეხი და ხეზრული მსჯელობა. რომ მასწავლებელი აცილდეს თავის თავზე ასეთს წარმოდგენას, საჭიროა არ ჩაიკეტოს თავი თავის სხეციალობის ვიწრო ჩარჩებში. როცა მასწავლებელი ვითარდება თავის სხეციალობის კარეშედ, მაშინ ის დაინახავს, რა ძხელია მოწაფისთვის ახლის შეთვისება და ამიტომ ხდება ზომიერი და დამთმობი მასთან თავის მოთხოვნილობებში. რამდენადაც მასწავლებელი ყოველ მხრივ განვითარებულია, იმდენად ის უფრო ითმენს მოწაფეთა უხეირობას გაუგებრობას.

მეცნიერების შესწავლა კარდა იმისა, რომ იფარავს მასწავლებელს სიბრიყვისაგან, გონებრივის სიბერისაგან და სულიერად გამოლანუებისაგან, იხსნის მას აგრეთვე „ზედანტიზმისაგან“, რაც გამოიხატება ერთხელ მიღებული ფორმების ბრმა მიმდევრობაში, კარეშე, უბრალო რამეების ზედმეტ კაზვიადებაში და ამა თუ იმ საქმის ნამდვილ ვითარების გაუგებლობაში. მხოლოდ ის, ვინც თავს აღწევს ათასნაირ შემავიწროვებულს შირობებს, არ ჭკარკავს ხალისს დაეწაფოს თვითგანვითარების წყაროს, ვისაც ახარებს სინათლე მეცნიერებისა, ვინც ერთს საათს მანც უთმობს დღეში სწავლა მეცნიერებას, მხოლოდ ის არ ბერდება, არ ლაყდება გონებრივად მაშინც კი, როცა შირისახე იფარება ნაოჭებით და თმაჭადართ.

ბეს. ლამბაშიძე.

ივანე ჯავახიშვილი

იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი

(ორმოცდა ხუთის წლის პედაგოგიურს ასპარეზზედ მოღვაწეობის გამო)

იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი ჩვენში ცნობილი პირია. მისი ცხოვრების ცნობების აღწერა ჩვენთვის იმდენად საჭირო არ არის, რამდენადაც მისი მამულიშვილობის გაცნობა, მისი კაცად-კაცობა, მისი სულის და გულის ზე აღმაფრენი მოქალაქობა, შრომა, ცდა და ღვაწლი, რაც საყურადღებო და საგულისხმიეროც არის ყოველის ქართველისათვის. ჩვენც ვალდებულნი ვართ ასეთ კაცთა ცხოვრებას თვალ-ყური ვადევნოთ და მისგან ვისწავლოთ ჩვენი სავალდებულო კაცური მცნება—კერძოდ ქართველთ მამულიშვილობის ვალდებულება და საზოგადოდ მსოფლიო ვითარება.

ერთსა და იმავე დროს იაკობ სვიმონისძე გოგებაშვილი არის ქართველი მოღვაწე, ქართველი მამულისშვილი, დაჩაგრულ და დაბეჩავებულ ერთა მოსარჩლე, მათი ისტორიის მკოდნე, მოამაგე, მფარველი. ამავე დროს იგი გახლავთ მსოფლიო მასწავლებელი, ჩვენი პედაგოგის მამა-მთავარი. ამას გვისახულებს მისი განვითარებული შრომა, მისი დაუფასებელი რეალური ამავი. ასეთის ამავის ისტორია მეტად დიდია, მეტად ფართოა; ამის ისტორიის ცნობას დიდი შრომა და შესწავლა უნდა, იგი გაფანტულია ქართულ და რუსულ გაზეთებში, მას ანუსხვა უნდა, შეკრება, ბეჭდვა და გამოქვეყნება. უამისოდ ჩვენ იაკობ სვიმონის ძის გოგებაშვილის მარტოდ „დედაენა“ და „ბუნების კარის“ მეტი სხვა არა გვეცოდინება—რა.

ი. ს. გოგებაშვილის მსოფლიო მნიშვნელობას, მსოფლიო მისწრაფებას და

კაცად — იშვიათ კაცობას ცხადათ ასახულებს და ამტკიცებს თვით ისეთი პატარა წერილებიც კი, რომელიც, მაგალითებრ, მან მიუძღვნა ინგლისის ფილოსოფ მეცნიერ ჰერბერტ სპენსერის გარდაცვალებას. მარტო ეს წერილი რომ წავიკითხოთ, მარტო ეს პატარა მცნება, თვით აქედამაც კი მივხვდებით კარგად, რომ დიახ, ჩვენ, ქართველნი, ვყოფილვართ რამე და გვეყოლიან ჩვენი მოსარჩლე, მოამაგე და მოტრფიალე გულ-შემტკივარი კაცები, რიგიანი მოძღვარნი, გზის მაჩვენებელნი, მოამაგენი, რომელნიც ამ უკაცობის დროს, გულადათ და მხნეთ წინ გვიდგანან და თვისის შრომითა და სამსახურით გონებასაც გვინათებენ და გვიახლებენ ბევრნაირის საჭირო მცნებით და კაცურის მიხვედრის ვალდებულებით.

იაკობ სვიმონის ძეს შეუძლიან თამამად სთქვას შემდეგი თქმულება: მოვიცაქე სხვათა უფველთა კეთილთაგან და ვერ მოვიცაქე ქართველის ტომის მსახურებისაგან. დიახ, სულს უხარის, გულს ელხინება, როცა ჩვენის ქვეყნის შრომ-ს ასპარეზზედ ასეთ ენერგიის კაცებს ვხედავთ, ასეთ დაუშრეტელის მამულისშვილობით აღესილს გმირებს, ასეთს სუფთა მოამაგე მუშაკთ კი არა, არამედ მოციქულებს. ნახეთ თუნდ, აი ამ ბოლოს დროს, გამოცემული იაკობ სვიმონის ძის ნაწერების პირველი წიგნი, გულზედ ხელი დავიდოთ, ჩვენის ნამუსის წინაშე ქული მოვიხადოთ და ვსთქვათ სწორე სიტყვა, სწორე ფასი, სწორე საწყაული ჩვენთვის მარად სასწავლებელ კაცის ცხოვრების,

შრომის და მოქმედების შესახებ და მე იმედი მაქვს, რომ მაშინ ჩვენთვის ყოველივე ფარდა ახლილი შეიქნება, ყველაფერი გამოჩნდება და მით იქნება ჩვენც ვისწავლოთ რამე, თვალები გავახილოთ და ფუქსავატ ცხოვრების და ლაყბობის მაგიერ ამ პირის საქმიანობის და მამულის შვილობის მსგავსს გზას დავადგეთ.

მე რომ მიკითხავს რუსთა გამოჩენილ კაცთა ცხოვრება, მაშინ გული მომკვდომია, სული ამშფოთებია, რა არის ჩვენი ცხოვრება, ჩვენ არც ჩერნიშევსკი გვყავს, არც პისარევი, არც ჰერცენი, მაკუნინი, არც მიხაილოვსკი და არც სხვა ბევრი ამ გვარნი რუსეთის ერის გონებითი განახლების მეთაურნი და მამანი, რა ვართ ჩვენ, რა დავაშავეთ, ამ განახლების მეცხრამეტე საუკუნეში? მაგრამ მადლობა გარემოებას, გულ დაწყვეტილთ, სულით აღშფოთებულთ და უკაცობის მაყურებელთ გვაქვს კიდევ ბედნიერება და არსებობის იმედები, სასოწარკვეთილების მომსპობი გარემოებანი, ჩვენი დაიშვითებული კაცობის სინათლე და სიგმირენი, ყოველივე ამისი ძალა და სახსარი გახლავსთ ზოგიერთ თითო ოროლას გარდა, იაკობ სვიმონის ძის ცხოვრება, მოქმედება და შრომა, რასაც ეჭვი არა აქვს და რაც ცხადია და სწორი ისე, როგორც ნათელ დღეს მზის გამომცემი ბრწყინვალე შუქი—ნათელი სხივი.

რომ ბ-ნ ი. გოგებაშვილს აუარებელი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენში საპენდოგოგო ასპარეზზე, ამაში დარწმუნებულია ყველა წერა-კითხვის მკოდნე ქართველი. მაგრამ ყველას არ ეხსოვნება ის თავ-გამოდებითი მედგარი ბრძოლა, რაც გამოიარა ამ თავიდანვე ერთად ერთმა ბრძოლის ველზე დარჩენილმა სახელოვანმა მეომარმა, რომელსაც მტკიცედ ეჭირა ხელში და დღესაც, ჩვენდა სასიხარულოდ, თამამად მიაფ-

რიანებს განათლების დროშას. თუ ხალხის განათლება დედა ბოძია ერის ყოველის მხრით ბედნიერებისა, თუ მთელი ზნეობრივი და გონებრივი განვითარება ერისა დამოკიდებულია კანონიერად სწავლა აღზრდის საქმის მოწყობაზე, თუ დედა ენა ქვაკუთხედია ერის არსებობისა, თამამად უნდა ვსთქვათ—ვინც ამ საგანს ღირსეულად ემსახურება, ვინც მისთვის არ ზოგავს ცოდნას, შრომასა და ღვაწლს და ნიჭიც შესწევს, ის ყველაზე უკეთესი მოამაგეა თავის ერისა, რადგანაც ყველაზედ მეტი თვალსაჩინო სარგებლობა ერისათვის სწორედ ასეთს მოღვაწეს მოაქვს. ასეთია ჩვენს პენდოგოგურს სარბიელზე ჩვენი სახელოვანი პენდოგოგი ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილი. ვისაც თვალყური არ უდევნებია მისი მოღვაწეობისათვის, ვურჩევთ წაიკითხოს ახლად გამომცემული მისი „რჩეული ნაწერები“, რომლის ფასი ისე მცირეა, რომ მისი შეძენა, თუ გული გულობს, ყველას შეუძლიან და ყველანიც ვალდებულნი არიან გაეცნონ აზრსა და მიმართულებას, რასაც მამანი ანდერძად უტოვებენ თავიანთ შვილებს.

ვისაც სმენა აქვს და თვალთ ხედვა, მისთვის ამ მოძღვრის მოქმედება და შრომაც კმარა, მხოლოდ აქ თვალის გახილება არის საჭირო, ყურადღების მიპყრობა და შესწავლა მისი, თუ რასაც ეს დიდებული ადამიანი თავის მხრით, კალმით და სიტყვით გვასწავლის ჩვენს სავალდებულო მცნებად.

იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი ეკუთვნის სასულიერო წოდების შთამომავლობას, უფრო კი გლეხკაცობის მოღვაწეს: დაიბადა იგი 15 ოქტ. 1840 წ. გორის მაზრის სოფ. ვარიანში. მამა იაკობისა გახლდათ სვიმონ ჰლვდელი, სოფ.

ვარიანის მოძღვარი. მეტად გულ კეთილი მოძღვარი ყოფილა, გარდაიცვალა 1860 წ. დედა იაკობისა გახლდათ—მაგდანა, თავის დროის კვალად პატიოსანი მანდილოსანი, რომელთა მსგავსნითაც სავსე იყო პაშინდელი საქართველო. დედა იაკობისა მიიწვალ 1867 წ. ამ პირთა ღირსებას და სამაგალითო ვითარებას ცხადათ ასაბუთებს თვით ის ქვეშარიტი გარემოებაც, რომ მათ მომავალში უნდოდათ გამოეზარდათ საუკეთესო თვისების შვილი, სამაგალითო აღმამიანობის მექანი, რომლის გონებასა და აღმზრდელიობაზედ შეუძლებელია რომ მშობლებს რამე გავლენა არა ჰქონოდესთ. ამას ეჭვი არ უნდა იაკობ სვიმონის ძის გულისა და სულის ძგერის არსებობაში მშობლების გავლენას დიდი თუ არა, მცირე რამ მნიშვნელობა მაინც ექნება.

იაკობ სვიმონის ძე პირველად სწავლობდა ტფილისის სასულიერო სასწავლებელში, სადაც პირველ მოწაფედ ითვლებოდა. მერე იქილამ ტფილისის სემინარიაში შევიდა, სადაც პირველ მოწაფედ დაამთავრა სწავლა 1861 წ. და მერე აქედამ მთავრობამ იგი გაგზავნა კიევის აკადემიაში, სადაც მან ბრწყინვალედ დაამთავრა კურსი ყველა საზოგადო საგნებისა. აკადემიის პროფესორთა რჩევას სურვილი ჰქონდათ, რომ იაკობ სვიმონის ძე აკადემიაშივე დაეტოვებინათ პროფესორის თანამდებობის მისაღებად, მაგრამ ეს ვერ მოხერხდა, რადგანაც იქაურს ჰავას ვერ იტანდა ადვილად და ამიტომ იგი საქართველოში დაბრუნდა და პირველის წლიდგანვე აღმოჩნდა სამასწავლებლო ასპარეზზე მუშაკად. ჯერ იყო მასწავლებლად ტფილისის სასულიერო სემინარიაში, მერე სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად.

სადაც კი მსახურებდა იაკობ სვიმონის ძე სამოსწავლო ასპარეზზედ, იქ მას მუშაობდა თავის ბრწყინვალე გეგმა და წეს-წყობილება სწავლა განათლების სასარგებლოდ. მისი მოღვაწეობა, როგორც სემინარიაში, ისე სასულიერო სასწავლებელში არის ბრწყინვალე და შესანიშნავი, სამაგალითო. მაგრამ ჟამთა ვითარების და სხვა და სხვა ნაირ საქმეთა გამო, ეს ამ ასპარეზზედ დიდხანს არ დარჩენილა. 1873 წ. იგი განშორდა მას, თავისთვის დაიწყო ცხოვრება და მოქმედება.

ამ საქმის თავ-დანებებას დიდი ისტორია აქვს, აქ მის ანუხსვას ჩვენ არ შეუღებთ, ვიტყვით მხოლოდ იმას, რომ იაკობ სვიმონის ძის პედაგოგიური მოქმედების და მოღვაწეობის შესახებ საკმარისი ცნობები მოიპოვება საიდუმლოდ დაბეჭდილ სინოდის რევიზორის კერსკის რევიზიის ვრცელს წიგნში. იქილამ კარგად სჩანს, რომ იაკობ სვიმონის ძეს თავის მოღვაწეობის დროს სკოლებში საკმარისის მხნეობით უფხიზლებია ქართველი მოწაფენი და მათში უაღრესის მიდრეკილებით უღვიძებია მამულის-შვილური გრძობები, მეცნიერების პატვისცემა, წიგნების კითხვა, ქართულ მწიგნობრობის სიყვარული, პატივისცემა მწერლობისა და სხვანი, რასაც მართლაცა და კერსკის რევიზიის გარეშე ცხადათ მოწმობენ თვით იმ დროის ის ქართველნი განათლებულნი პირნი, რომელნიც იაკობ გოგებაშვილის ზე გავლენის და დარიგების მეოხებით კაცად ქცეულან.

გავიხსენებთ აქ ერთს მოგონებას რომელიც ახასიათებს ჩვენს პედაგოგს, როგორც ჩინებულს პრაქტიკულ მუშაკს სამასწავლებლო ასპარეზზედ.

ჩვენი ბელეტრისტი ს. მგალობლიშვილი თავის „წარსულიდან“-ში (საშუალო

სასწავლებელი, ნაწილი მესამე. ახალი სასწავლებელი, თავი VIII), რომელიც იბეჭდებოდა 1899 და 1900 წლ. ჟურნალ „მოამბეში“ ასე ახასიათებს იაკობ გოგებაშვილსა:

„საშუალო სასწავლებელთან (აქ ავტორი გულისხმობს სასულიერო სემინარიას) მოთავსებული იყო დაბალი სასწავლებელი, იმისთანა ტიპის სასწავლებელი, რომელიც ჩვენ ამ მოთხრობით მეორე ნაწილში ავწერთ. მაგრამ განსხვავება დიდი ვნახეთ: ჩვენ სრულიად უსწავლელნი, გაუგებარნი ჩამოვედით საშუალო სასწავლებელში; ორის წინადადების გადაბმა არც ქართულად და არც რუსულად არ შეგვეძლო; ასეთივე იყვნენ სხვა პროვინციებიდან ჩამოსულნიც, მაგრამ სულ სხვა იყვნენ ტფილისის დაბალი სასწავლებელიდან (აქ ავტორი გულისხმობს სასულიერო სასწავლებელსა) საშუალო სასწავლებელში, გადმოსულნი. ესენი მშვენივრად ლაპარაკობდნენ ქართულადაც და რუსულადაც, ბაასობდნენ და მსჯელობდნენ ორსავე ენაზე. პირველად ამთვან გავიგონეთ გამოჩენილ რუსთა მწერალთა სახელები: გოგოლი, ტურგენევი, დოსტოვესკი და სხვები; გვიკვირდა, თუ ვინ იყვნენ ეს კაცები, ვის ეკუთვნოდნენ ეს სახელები; რამდენი დაცივნა, რამდენი თავში ცემა გვხვდა საცოდავ პროვინციელებს, ამ დიდებულის მწერლების სახელები რომ ვიკითხეთ. ეს სასწავლებელიც ყოფილა ერთს დროს ისეთივე ჩაღმარებული, როგორც ჩვენი, მაგრამ მის ბნელს სამეფოში აღრე შეაშუქა განათლების სხივმა: მესამოცე წლების დიდებულის აზრებით გულ-გამთბარმა, კჳუაგონება გაბრწყინებულმა ადამიანმა შეიტანა ეს წყვილადის გამაღატკი სხივი, მაგრამ დაიკავა განათლების ლამპარი

ხელში და ეკლით მოცული გზა გაჰყავდა და გაატარა მშვიდობისა, მამულის სიყვარულისა და სწავლა-განათლების მოყვარეობის გზაზე. თუმცა ნათქვამია: „ერთი მერცხლის მოფრენა გაზაფხულს ვერ მოიყვანს, ერთი მხედარი ბრძოლით ვეღვ ვერას გახდება“, მაგრამ მე ამის წინააღმდეგი ვარ; უკედ რომ ვსთქვათ, ეს ანდაზა აი რას ნიშნავს: ხანდისხან ერთი მერცხლის მოფრენას მაშინვე არ მოჰყვება ხოლმე გაზაფხული; „წყეული მარტის თვე“ შეაფერხებს ხოლმე ხანდისხან გაზაფხულის დადგომას და „იმ ერთს მერცხალს“ სხვა მერცხლები ფეხდაფეხ ვერ მოჰყვებიან ხოლმე; მაგრამ იმ ერთს მერცხალს თავის დროზე მეორე მოსდევს, იგი წინამორბედი მანცა და მანცა გაზაფხულისა, მის კვალს სხვანიც გამოჰყვებიან ხოლმე; ერთი მხედარი, მართალია, ლელოს ვერ გაიტანს, მაგრამ მისი მაგალითი თავგანწირულების, მანცა და მანცა დიდი ამბავია, იგი ის მერანია, რომელიც პოეტისა არ იყოს, მანცა გზას გასთელს, ბილიკს დააჩენს, რომ შემდეგს მხედარს უბორძიკად შეეძლოს გავლა ახლად გათელილს გზაზე. აი ამ მადლიანმა მერცხალმა, ამ ერთად ერთმა თავგანწირულმა მხედარმა გამოაბრუნა სასწავლებელი კეთილ გზაზე და შემდეგ, როდესაც დარწმუნდნენ მის სიკეთეში, სასწავლებლის სათავეშიაც ჩააყენეს. მისი მეოთხე კლასის შეგირდები კჳუაგონების განვითარებითა, ცოდნითა, სხვა და სხვა წიგნების შეგნებულად ნაკითხებით საშუალო სასწავლებლის მოწაფეებს არ ჩამოურჩებოდნენ და ხშირად დისპუტში კიდევაც სჯობნიდნენ. ყველას გული და სული მიზიდული იყო ამ მადლიანი ადამიანისაკენ. ყველას გვენატრებოდა ხშირხშირად მისი ნახვა, თვალის დაკვრა; თუმ-

ცა იგი ჩვენს ახალს სასწავლებელში არ მასწავლებლობდა, მაგრამ მისი ბრწყინვალე სხივი ჩვენც გვათბობდა, ჩვენს გულშიც ნერგავდა საღმრთო აზრებსა, კეთილ მისწრაფებათა. თვისს სიცოცხლეში სხვაც რომ არა გაეკეთებინა-რა ამ მაღლიანს, ამ სხივ-მომღენს ადამიანსა, მაინც უკვდავად დარჩებოდა მისი სახელი ჩვენს ქვეყანაში ახალი თაობის კეთილად დამწყისისათვის. ის ეკლის გვირგვინი, რომელიც მას ბოლოს ჟამს წილად ჰხვდა სასწავლებელში, ყველა მაშინდელ მოსწავლეს, ან ცხოვრებაში გამოსულს, ნათლად უდგიათ თვალ წინ; ეს გვირგვინიც კმა არის, დაუფიწყარ იყოს იგი სახელოვანი კაცი დღეს ჩვენ შორის“.

აქ ბ. ს. მგალობლიშვილი არ ასახელებს პირადად ი. სვ. გოგებაშვილსა, მაგრამ ავტორი სხოლიოში ამბობს: „ეს სტრიქონები შეეხება იმ კაცსა, რომელსაც მთელი საქართველო იცნობს, როგორც მამა-მთავარს ქართულის პედაგოგისას, ამიტომ საჭიროდ არ ვრაცხ მის პირადად დასახელებას“.

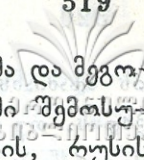
იაკობ სვიმონის ძის თვალის გახილვებისა და ცხოვრების ასპარეზზედ გამოსვლის დროსთან, მკაცრად არის დაკავშირებული ის ხანა და მდგომარეობა ქართველთა, როცა მთელს ქართველობას სალათას ძილით ეძინათ, როცა ქართველებში არც ანბანი იყო წიგნად დაბეჭდილი და არც სხვა ასეთი მრავალნი. იაკობ სვიმონის ძეს სრულიად ცალიერი სამოქმედო ასპარეზი დახვდა. მაინც ძან ამით გული არ გაიტეხა, სამშობლო ქვეყნის საქმეს გულ მხურვალედ მოჰკიდა ხელი და ჯერედ ინსპექტორად, ანუ მასწავლებლად იყო, რომ მან გამოსცა ქართველთათვის უბრალოდ, ანუ მარტივად დაწერილი კარგი ანბანის წიგნი და ამ

ანბანს მალე მოაყოლა „ბუნების კანონი“. ამ ორი წიგნის მოვლენა მაშინ ქართველთათვის გახდა ისეთ საქმედ, როგორც ცილამ მოვლენილი მანანა. მინამდის თურამ ორიოდ ქართული ანბანის წიგნები იყო ქართველთ შორის, ყველა ძველის ენით ნაწერი და ძველის ამბებით, თითქმის მკვლარ შინაარსიანი და უსიცოცხლო იყო იმ დროის ქართველთათვის, როგორც უვარგის მეთოდზე შედგენილი.

1865 წ. შემდეგ, ი. გოგებაშვილი სდგას ჩვენის საზოგადო საქმეთა მოქმედების ასპარეზზედ, იგი მოქმედებს კალმით, საქმით, სიტყვით. მარტოდ იმ დროდამ ჩვენამდე, მან დასტამბა მრავალ ნაირ ქართულ სახელმძღვანელონი. 1875 წ. გამოსცა პირველად „დედა-ენა“, რაც გახდა დიდს მოვლენად არამც თუ მარტოდ ქართულს პედაგოგიურს მწერლობაში არამედ მთელს ქართველ ერის ცხოვრებაში, ქართულს საზოგადო მწერლობაში. ამაგი და ღვაწლი ამის წიგნებისა ქართველ ერზედ დღეს აშკარა და ცხადია. ქართულ სახელმძღვანელო და სხვა წიგნების დაბეჭდილთა რაოდენობა უდრის 1,044,200 ცალს. ამ წიგნების ბეჭდვის საქმეს ვრცელი ისტორია აქვს. ამის შესახებ მთელი წიგნი დაიწერება და არა პატარა წერილი.

ასეთის ამაგიდით და სამსახურით ვერც ერთი ქართველი მოღვაწე ვერ დაიკვეხებს, იაკობ სვიმონის ძე პირველი გახლავს.

ასეთ სამწიგნობრო შრომის გარდა იაკობ სვიმონის ძეს წილად ხვდა ამ 45 წლის განმავლობაში ბევრ ნაირი სამოღვაწო საქმის ვალდებულება. ამ ხნის განმავლობაში იგი ქართულსა და რუსულს გაზეთებში, ქართველ ერს დარაჯად

ედგა და ყოველთვის და ყოველგან იცავდა ჩვენს ინტერესებს დიდის გულმხურვალეობით და მამულის შეილობით. ჩვენ რომ ამაზედ სათითაოდ ვილაპარაკოთ და ანუნსხოთ ყოველივე ის კითხვები, რასაც კი ეს მკაცრი მოსარჩლე შეხებია და უწერია, მაშინ იგი გამოვა ვეება ტომი. მიტომ რომ ყოველ იმ კითხვას, ყოველ იმ საგანს, რასაც კი ეს პირი შეხებია აქვს მეტად დიდი მნიშვნელობა, დიდი ისტორია, ყოველივე იგინი ჩვენის ერის ინტერესების გარშემო ტრიალებენ და ყოველთვის პირუთვნელად და სინიღისიერად იცავენ ქართველთა ინტერესებს.

ვიტყვი იმასაც, რომ იაკობ სვიმონის ძეს ყოველს კითხვასა და მსჯელობაში თან სდევს დიდი მოქალაქობა და დიდი კაცთმოყვარება. მისი ჩვენდამი მფარველობა არის სწორი, ქეშმარიტი, სხვა ერთა ინტერესების წინაშე უვნები და უბოროტო. მისი ნატვრა გახლავთ ქართველი ერის განვითარებით დაწინაურება, ამალღება, თავის ისტორიის ცოდნა, ქვეყნის შენახვა—მიწა მამულის არ დაკარგვა, ცხოვრებით დაწინაურება. ხოლო ყოველივე ეს იმ გვარად, რომ იგი არც სხვა ერს ეწინააღმდეგებოდეს და

ქართველი ერი ყოველთვის ძმა და მეგობარი იყოს თავის სამშობლოში შემოსულის და დასახლებულის სომხის, რუსის და სხვა ტომთაცა. მთელი ამისი მოქმედება და სამწერლო შრომა პირდაპირ ამას მოწმობს და ამას ღალადებს.

აი დღესაც, 70 წლებს მიღწეულა იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი, სდგას თავის მიერ არჩეულს ასპარესზედ, დღესაც იგი მთელის თავის არსებობით, სიცოცხლით, შრომით, ქონებით, სიტყვით თუ საქმით იცავს ქართველი ერის ინტერესებს, დღესაც იგი იმავე კილოთი და ენით ეხება ჩვენს კითხვებს, იმავე გულით და წმინდა სულით, როგორც იგი ახალგაზნდობიდან გახლდათ და ამიტომ ჩვენ სრული უფლება გვაქვს, რომ მას უწოდოთ უდიდესი გულ შემატკივარი ქართველის ერისა—უპირველესი მოღვაწე. მე ვიცნობ მის ცხოვრებას და მოღვაწეობას კარგად, ვიტყვი თამამად, რომ მათი ცხოვრების შესახებ დაიწერება მთელი ტომი და არა ასეთი პატარა წერილი. აქ სადღეისოდ ჩვენ ეს ვკომაროდ და იმედია სხვანი სხვას უფრო უკეთესად დასწერენ მომავალში.

XX.

პსინო-ფიზიოლოგია

სატკივრის ბიოლოგიური მნიშვნელობა

(დ—რ დიკვერი)

მკაცრად, დაუნდობლად და ბრძანაზად შეიჭრება სატკივარი ჩვესს შეგნებაში. მტკიცედ და გულშემოსარავად გაისმის ავადმყოფის კვნესა—უნდა რომ შეისმინონ. გინდათ თუ არა სატკივარი მანც იზურებს თქვენს გულის უურს. ყოველგვარი მოქმედება უცბად სწყდება, ყოველგვარი საქმე ჩერდება. სატკივარსაც

ეს უნდა. მცირედის ძალით წააქცევს იგი მოწითულს მაგარ დაღმანს. განა არის კი ისეთი ჯიუტი და თავმომწონე დაღმანი, რომელსაც ქედი არ მოესაროს სატკივრის წინაშე, არ მოკუზუდიყოს და არ დაევიწყებინოს თავისი დაღმანური დიხსება ჯოჯოხეთურ წამების დროს? დაიდ, სატკივარი იმარჩილებს,

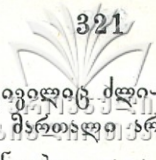

ის აღმიახსნა ანატარავეებს, ერთ ნამცერცდა
 ჰხდის. თუ ვინმე ისე დაეცა, რომ მისი ტლან-
 ჭი გრძობა ვერ ამხნევს ღრმა მწუხარებას,
 რომ სხვისი ტანჯვა ვერ შეარყევს მისს არა
 აღმიახსნურს გულის და არ გამოიწვევს მასში
 მწუხარებას, ის მაინც კანკალებს სატკივრის-
 გან, კბილების ღრჭენით ემოხნილება მას,
 გამოტოლია მაწახე, კვნესის და უვირის.
 სატკივარმა შეწყალება არ იცის. იგი წოდუ-
 ბასა და ხსათაებს შორის განსხვავებას ვერ
 ხედავს. ის იმდენად სასტიკია, რომ სამარც-
 ხვინო წარსული საუკუნოები რკინის კავეებს,
 შანთსა და ნემსებს, ცეცხლსა და თოკებს ხმა-
 რობდენ, როგორც ნაცადს საშუალებას ტურა-
 ქალებისა და კუდიანების წინააღმდეგ. ხალხს
 გუნდ გუნდათ ერეკება ექიმისაკენ ავადმყოფო-
 ბა კი არა, უფრო ტკივილი და ექიმისაგანაც
 ჩვენ ველოთ უფრო ტკივილებისაგან განთა-
 ვისუფლებას, ვიდრე სატკივრისგან განკურ-
 ნებას. რად იჩენს ასეთს სიმკაცრეს სატკივარ-
 რი? თუ ჩვენ შეჩვეული ვაქვს თვალი და
 ბუნების ბრძოლაში რაღაც გონიერებას ვხე-
 დავთ, თუ შეჩვეული ვართ რომ ცხოველ არ-
 სებათა აგებულება და შეკრება საჭირო რამ
 არის, თუ წარმოვიდგინოთ, რომ ყოველგვარი
 შეკრება ცოცხალ არსებათა ჩვენ მიერ შეძე-
 ნილია, რადგანაც თითოეული მათგანი თავის
 დროზედ მოთხოვნილებასაც შეადგენდა და
 სარკებლობაც მოჭქონდა ცხოვრებასთან ბრძო-
 ლაში—მაშ სატკივარი რიდასი მაქნისა? ხუ
 თუ მას საფუძვლად რაიმე უაზრობა არ აქვს?
 როგორ შეიძლება, რომ სატკივარი კარგი
 იყოს, ან საჭირო? ის, რომელსაც ვეგლას
 კრულავს? მაინც სასარკებლოა! სწორედ იმ
 ტანჯვის გამო, რაც სატკივარს მოჭყვება, ის
 ის აღმიახსნათვის კეთილია, საუფარელი, სარ-
 წმუნო და მისთვის მზრუნველი მეგობარია.

დავუკვირდეთ შემდეგს ანატარა მაცალითს:
 კაცი ფეხშიშველი დადის (ეს დასაწყისია). აი
 დაადგა მან ფეხი რაღაც მწვეტიან სავანს. უც-

ბად, როგორც ეგვა, გრძობს ტკივილს და
 ეგვასებრ სისწრაფით აცდის ფეხს. აი ბირ-
 ველი უბირატესობა—სწრაფი განშორება ვე-
 ლასაგან, რაც მავნებელია. ტკივილის გრძო-
 ბა რომ არ ყოფილიყო, ეს კაცი თავისუფ-
 ლად ივლიდა თავისი გზით და აუარებელი
 ხიჭვით აივსებდა სხეულს. ამ სახით—მეორე
 უბირატესობა—კაცი იძულებულია ამოიძროს
 ხიჭვი. რომ მოიშორეს ტკივილის მიზეზი.
 კიდევ ერთი უბირატესობა: ნატკენ ფეხს იგი
 არ ადგამს, უფრთხილდება, ამით ის ჩქარა
 და ადვილად მორჩება, ამასთან აფრთხილებს
 არ დაჩინქიანდეს, ანთებად არ გადაექცეს,
 სხეული არ მოუშალოს. მიუხედავად ამისა
 ნატკენი ადგილი იუ მაინც დაუჩინქიანდა და
 ანთებად გადაექცა, ამ ანთების დროს გაძლიე-
 რებული ტკივილები მოითხოვენ მისგან სრულს
 სიმშვიდეს და ზრუნვას, რაც უსაჭიროესი ბი-
 რობაა გამოძიებულებისა. მაგრამ სატკივარს კი-
 დევ ერთი უბირატესობა აქვს: კაცი, რომელსაც
 სიც კვალი შეერჭო ფეხში, შემდეგ უფრო
 გაფრთხილდება. ის ამ ზიანით დატკვიანდა.
 ამ სახით სატკივარი ჩვენ გვაფრთხილებს,
 რჩევას გვაძლევს, გავსწავლის და გვზრდის.
 მასმასდამე ტკივილების გრძობის სარკებლო-
 ბას ესლას უარს ვერაფერს ვყოფს.

ერთის შეხედვით გაუგებარია, რატომ სხვა
 და სხვა ნაირია ტკივილის გრძობა სხეულის
 სხვა და სხვა ადგილას. მტკერის ზაწია ნამცერი
 რე ჩავვივარდეს თვალში, მაშინვე ვიგრძობთ
 ძლიერს ტკივილს, რომელიც მხოლოდ მაშინ
 ქჭრება, როცა მას მოვიშორებთ ნაზი ხეხვით
 ან ცრემლით. ასეთი მტკერის ნამცერი რომ
 ჩავვივარდეს ცხვირში, ან ბირში, სრულიად
 ვერაფერს ვიგრძობთ; დაად, ჩვენ იმდენს
 მტკერსა ვეგლავათ, რომ თვალტკები მთლად
 გაშავებული ვაქვს მისგან, მაგრამ მაინც
 ვერაფერს ვგრძობთ. ასეთი უგრძობელია
 ჩვენი კანი, თვალის შესაერთებელ თხელი კა-
 ნის გრძობიერებასთან შედარებით. კანის სხვა

და სხვა ადგილას სხვა და სხვა გვარ გრძობიერებას იჩენს: ზურგში ჩნდება ნაკლებ საგრძობელია, ვიდრე თითის წვეკრებზე. ჩვენ ადვილად ვიგებთ ამ განსხვავების მიზეზს ტკივილის გრძობაში: განსხვავება გამწვეულის იმ საჭიროებით, რასაც მეტად ითხოვს ცხოვრებისათვის მეტად საჭირო ნაზი და ადვილად გასაჭრელი ორგანოები — თვალები და თითები, მისთვის რომ შესრულდნ თავიანთი დანიშნულებას.

მეტად ძლიერი სატკივარი იწვევს ანთებას. ამას დიდი სამკურნალო თვისება აქვს, რადგანაც ანთებულს ნაწილების გამომთელებისათვის საჭიროა სრული მოსვენება, აგრეთვე იმის ასაცილებლადაც, რომ ჩირქი არ ჩავიდეს სხეულში. მაგრამ არაფერი ისე არ გვატანს ძალას მოსვენებით ვიყოთ, როგორც ყოველი მოძრაობა, რომელიც ტკივილს გვაგრძობინებს. თუ კაცს ფეხში აქვს ანთება ან სხვა რამე სატკივარი, ის იძულებული მტკივანი ფეხი არაფერს დაადგას, წვება და ფეხიც რჩება, ამასვე ვამჩნევთ ხმელს ძარღვებშიც. ისინი თავისთავად გრძობას მოკლებულია, მაგრამ ასეთი არ არის ხმელი ძარღვების ბუდე, სადაც ისინია გაწოლილი. იმათაც ხანდახან ანთება მოხდით, ამას მოჭყვება ტკივილი — დამშვიდება — მორჩენა. ამ სახით სატკივართან ერთად ანთება წარმოადგენს ზირველს რგოლს იმ მოვლენათა შორის, რომელსაც გამომთელება, განკურნება მოჭყვება. ანთებული მეტად დაავადებული თვალი სიმშვიდეს აღწევს იმით, რომ ზემოდავს ქუთუთები გადაეფარება. ნაწლავების ანთების დროს ისეთი ტკივილები ჩნდება, რომ რაღაც ძალა ჩაატდებს დამიანს ღოგინად და ის ძლივსღა სუნთქავს. მსოფლივ ამ აბსოლუტურ მოსვენებას შეუძლია ხელი შეუწყოს გამომთელებას. ამ შემთხვევაში ავადმყოფი ადვილად ემორჩილება ექიმს, რადგანაც ამ უკანასკნელს მომხრედ ჭყავს სატკივარი და თუ ამანაც უბრძანა, მას გაუგონებენ სიტყვის შეუბრუნებლად.

ზოგს, ვისაც ექიმობისა არა გაეგება რა, ჭკონია — ვითომ რომ მდინადაც სხეულში ჭრი-

ლობა დროად არის, იმდენად ტკივილიც ძლიერი უნდა იყოს. ეს სრულიად მართალი არ არის. რადგანაც შინაგანი ორგანოები დაფარულია სინესე-სინცივისაგან და დაშავებისაგან, რადგანაც მათ მოულოდნელად ვერ ექება გარეგანი ძალა, არც საჭიროა, რომ ტკივილი იგრძინონ. ხირურგებს ხშირად ისეთი შემთხვევა აქვთ, რომ მჭრელი დანით და ნევისით შიდაგების უხლოდროდრომ ავადმყოფების კეჭს, ნაწლავებს და სხვა და სხვა შინაგან ორგანოებს. ავადმყოფები კი ამ დროს ტკივილს არ გრძობენ. დვიდლი და ტვირზი, თირკმელი, ძარღვები, კაკნატელები და ძვლები სრულიად უგრძობლები არიან; აგრეთვე, როგორც სჩანს, უგრძობელია ტვინიც, როგორც ხშირად შეუნიშნავთ თავის ქალის გასნის დროს.

სატკივარი გვაძლევს დამშვიდებული გეჭინდეს რომელიმე ორგანო ან სხეულის ნაწილი. ეს სხეულისათვის ძლიერ კარგია. მაგრამ თუ სხეულის ეს ნაწილი არ იქნა დამშვიდებული? საშინელება იქნებოდა თუ ის ორგანო ტკივილისაგან დადნებოდა. მართლა გუელი არავითარ მონაწილეობას არ იღებს. იმას შეიძლება ანთებაც მოუვიდეს, გულის საცობების მოქმედებაც შეირყოს, მაგრამ ვეღვა ეს ხდება უტკივრად. წარმოადგინეთ რამდენად საშინელება იქნებოდა ყოველი მჯის ცემა რომ ტკივილებს გვაგრძობდეს. ასეთივე უგრძობელია მუდამ დაუღალავი ფილტვებიც. შეიძლება სრულიად უტკივრად მოიძალოს ფილტვები თუ ზღვევრებს არაფერი შეეხოს. უგრძობელია აგრეთვე მუდამ მჩქეფი ძარღვები, გულ-მკერდის აფსკა, რომელიც ხელმძღვანელობას უწევს სუნთქვას და მუდამ დაუცხრომელი ნაწლავები.

მოკლედ რომ ვსთქვათ: სხეულის მსოფლივ ის ნაწილები გრძობენ ტკივილს, რომლისთვისაც სატკივარს საგრძობლობა მოაქვს; ისინი იმდენად უფრო გრძობიერებიან, რამდენადაც დაშავებულია და მეტს მიფარველობას თხოვლობს და რამდენადაც შეგნებულად და ადვილად შეტვიდლია დავამშვიდოთ.

ტრაპიზონი

(მგზავრის შენიშვნები)

ზღვიდან კარგი შესახედავია ტრაპიზონი. რომ იტყვიან: „შორიდან მტერს გაუხვთქს გულს და ახლოს მოყვარესო“, სწორედ ამაზეა გამოქრილი. მიმიტაცა გემიდან მისმა მშვენიერებამ, გადავჯექი ნავზე და გავეშურე სანახავად.

ჩემი, აგერ ნახევარ საუკუნის დავიწყებული, თათრული კიდევ გამომაღდა და თარჯიმანი აღარ დამჭირვებია.

ნავიდან რომ გადავხტი, იქ ზღვის პირად, სხვათა შორის, ერთი ვიღაც დარბაისელი თათარი დამხვდა და, ყური რომ მოჰკრა ჩემ ჩიქორთულ-თათრულს, ღიმილით მითხრა: სომეხი ხარ?

— არა, ქართველი!

— ვაჭარი?

— არც ვაჭარი. გზად გამოვიარე.

— მაშ დათვალიერება გინდათ ქალაქის?

— დიას.

— კეთილი! მე გაგატანთ თანამგზავრს და ის გიჩვენებსთ ყოველივეს. ფეხის ქირასაც ბევრს არ გადაგახდევინებსთ. ჰეი — მიუბრუნდა ვიღაც ახალგაზდას — იახელი, ყოლიფერი უჩვენე, რაც კი სანახავია!.. არ დაგავიწყდეს გურჯის საფლავი!.. აქ ერთი გურჯის თავადი მარხია და მისი საფლავი ნახეთ! — მომიბრუნდა მე. — მე და ჩემი მგზავრი შეუდევით გზას. ბევრი ოღრო-ჩოღრო ამატარ-ჩამომატარა და ბოლოს, როგორც იქნა, მივადექით ბერძნების წმინდა-გიორგის ეკლესიას. საყდრის კარები დაკეტილი იყო, მაგრამ გალავანი კი-ღია. იმ გალავანში ერთად-

ერთი საფლავია ოთხ-სვეტიან თაღ ქვეშ, რიგიანად შენახული ბერძნულ ზედ-წარწერით. გავსინჯე ყოველ-კუთხით და ერთგან ეს ეწერა ქართულად:

„განმეშორა მე პირველ ქმნილი სიკეთე, მშვენიერება და მღებარე ვარ, შიშველ დაგდებული საფლავსა ამას შინა. ტომისაგან დავითისა, სრულიად იმერთა მეფე სოლომონ, რომლისათვისცა ვითხოვ ყოველთა მიერ შენდობასა“ თებერვლის 8-სა ქ. აქეთ ჩყიე.

საფლავი არ არის ურიგოდ შენახული და ზედ-წარწერაც ისე ცხოველია, თითქო გუშინ დაუწერიათო. ფიქრებმა გამიტაცეს. გამახსენდა იმერეთის, ამ უკანასკნელ მეფის, შავი ღლეები. მისი დაპატიმრება, მისი გაქცევა და სათათრეთში თავის შეფარება. აბა ამაზეა ნათქვამი:

„სადაური სად მოკვდება, სად უთხრიან სამარესო?“ კიდევ კარგი, რომ ასე დაუმარხავთ მაინც!...

მაშინ ამ გადავარდნილ მეფეს თან გაჰყვა ორი სვიმონ წერეთელი და აღბათ იმათი მეოხებითაა ეს: დაუმარხავთ და, როცა დაბრუნებულან სამშობლოში, ის მიუტოვებით ასე სხვების ამარად. — საფლავის ქვაზე წარწერაც, აღბათ, მისი მოძღვრის ყანჩავლის ხელითაა. იმ წმინდა მამის ხელით, რომელიც სამშობლოში აღარ დაბრუნებულა, შევიდა ათონის მონასტერში და იქ იხსენიებდა წირვა ლოცვის დროს უბედურ მეფეს... საუკუნოდ იყოს მათი ხსენება.

აკაკი.

მოგონება*)

(ბოდბის მონასტრის ცხოვრებიდან)

1898 წელს ბოდბეს მონასტერში მასწავლებლის ადგილი მივიღე. სწორედ 4 იანვარს მივედი მონასტერში: ასე მქონდა წერილით ნაბრძანები ილუმენიასაგან.

ორი კვირის შემდეგ ილუმენია ტფილისში წავიდა, და აი მონასტერში მცხოვრებნი როგორ მოველოდით იმის დაბრუნებას:

რა დღესაც უნდა მოსულიყო, ხაზინადარ—მოლოზნანს დევეშა მოუვიდა. ერთი ალიაქოთი შესდგა. უფროს მასწავლებლისაგან ნათქვამი გვექონდა, რომ ყველანი შევირდებით შევიკრიბებით ეზოში ილუმენიას დასახვედრად.

დაღამდა. რვა საათი გახდა. მორიგე მასწავლებელმა ბავშვებს ჩაი დაალევინა და, საწოლ ოთახებში აყვანის მაგიერ, ისევ კლასებში შეიყვანა.

სამრეკლოზედ მრეკავი—მოლოზნანი წამოსკუბდა და ნუკრიანისაკენ გაიციქობოდა: დაინახავდა თუ არა მომავალ ეტლს, ზარების წკრიალი უნდა გაემართნა.

გაისმა ზარის ხმა. ბავშვებმა საჩქაროზედ ჩაიცივეს და მწკრივად ეზოში გამოვიდნენ, ჩვენც ყველანი უნდა შევეგებებოდით.

ზამთარია. ჰყინავს. მოკაშკაშებული ცა მოციმციმე ვარსკვლავებით თვალს გვიშვრება. მთვარე შუა ეზოში მდგომ

ხეს მოჭფარებია და ნიშანს გვიგებს: გცივათ თუ არაო!

ცივა. ფეხებს თოვლზე ვაბარტყუნებთ. ბავშვები მალი-მალ ხელებს პირით ითბობენ.

მომავალმა ეტლმა სიღნაღისაკენ გაუხვია, შევბრუნდით შინ, რის ვაი ვაგლახით გავხადეთ ბავშვებს ზემოდან ჩასაცმელები: ეზარებოდათ, საცაა ისევ დაგვიძახებენო. გავიდა ცოტა ხანი.

აგერ მორჩილიც შემოვარდა.

— მობრძანდება, მობრძანდება, ჩქარა, ჩქარა! ერთს ფაცი-ფუცში ვართ ყველანი. ჩავაცვით ისევ ბავშვებს, გამოვედით გარეთ.

— ჩქარა, ჩქარა, საცაა ალაყაფის კარებში შემოვა ეტლი.

მოვასწარით ბავშვების წყვილ-წყვილად ჩამწკრივება. მოგრიალდა ეტლი, გაურბინა ბავშვებს გვერდზედ. ავიდა მალლობზედ, შეჩერდა. მისცვივდნენ მოლოზნები. გამოაღეს ეტლის კარი, ჩამოაბრძანეს ილუმენია, შეუდგნენ მხრებში, ზოგმა ანაფორის კალთა დაუჭირა.

მასწავლებლებმა ხოროთი სალამი ვუძღვენი. ბავშვებიც მიესალმნენ.

ილუმენიამ შენდობა გვიბოძა მასწავლებლებს და წაბრძანდა თავის სადგურში. გამოვბრუნდით. ბავშვები მორიგე დასაძინებლად წაიყვანა.

მე, როგორც გამოუცდელი, რაღაც სასიამოვნოს ველოდი დახვედრისაგან, და ეს რაა მეთქი, ვეკითხები ჩემს თავს! რას გრძნობდნენ ნეტა ბავშვები?

ნუ გგონიათ, შესაძლო ყოფილიყო მასწავლებლისათვის, შეგირდებთან გულ-

*) ჩვენი სახელოვანი მგონის აკაკის ლექსმა „გლოზამ“, რომელიც დაბეჭდილი იყო ამ წლის „განათლების“ №-ში, თვალწინ გადმიშალა სურათი ბოდბის მონასტრის ცხოვრების წარსული მოგონებიდან, რასაც ვუზიარებ მკითხველებს.

ახლით ლაპარაკი?! კედლებსაც ყურები ჰქონდათ. ყველა შენი გულის ზრახვანი გაგებული ჰქონდა ილუმენიას. ისიც კი იცოდა, რომელი მასწავლებელი რომელ საათზედ იძინებ-იღვიძებდა.

რომელი ჩვენგანი გაჰბედავდა წირვას არ დასწრებოდა კვირა-უქმე დღეს! ყოველივე ასეთი წესის დარღვევა ილუმენიის სასტიკს წყრომას იწვევდა. მერე რა დამამკირებლად (ბავშვების თვალწინ) დაგსჯიდათ: წირვის შემდეგ შენდობის ასაღებათ მისულს, ლოყაზედ არ გაკოცებდათ, როგორც ყველა სხვა მასწავლებელს, უსულ-გულოდ ჩაგიდებდათ ხელებში თავის სპეტაკ სურნელოვან ხელს და თვითონ კი სხვას ვისმე ელაპარაკებოდა ამ დროს, ხშირად იმ მასწავლებელს, რომელსაც ამ წუთში კარგი თვალით უყურებდა. საყდარში ცალკე სავარძელი ჰქონდა დადგმული: სწორედ ამ სავარძლის წინ ვამწკრივებდით შეგირდებს და ჩვენც იქ ვიდექით. თვალს ადევნებდა შეგირდებს. თუ მასთან ახლო მდგომი თავ-თავის დროზედ პირ ჯვარს არ გამოისახავდა, მუჯლუგუნს მიიღებდა კისერში ილუმენიისაგან.

თითქმის მთელი წირვის გამოსვლამდის იჯდა. იქვე მიაჩნებოდნენ ხოლმე სიღნაღიდგან ფოსტით მოტანილს წერილებს, იქვე კითხულობდა.

თუ თქვენ სახელზედ წერილი იყო და ამ დროს თქვენზედ გაჯავრებულიც იყო ცოტათი, თქვენ გვარს ხმა მაღლივ წაიკითხავდა და წერილს, შენდობის ასაღებად მისულს, მოგცემდათ; თუ გუნებაზედ იყო, მარტო თქვენს სახელს ახსენებდა და იქვე ტკბილის ღიმილით გადმოგცემდათ წერილს; ხან კი ეკლესიაში შენსას ვერც გვარს და ვერც სახელს გაიგებდი—წირვის შემდეგ მორჩილის ხელით

მიიღებდი წერილს, ეს მეტის-მეტს რისხვას მოასწავებდა.

როგორც უფროსი კლასის მასწავლებელს 25 მ. მქონდა თვეში. ზაფხულის ჯამაგირი სამი თვისა ერთად მოგვცა მასის გასულს.

— თქვენ რადგანაც სწავლის-წლის ნახევარში მოხვედით, მხოლოდ ნახევარი გერგებათო,— მიბძანა და 37 მ. 50 კაპ. მომცა, ხელიც მომაწვრინა-სრულად მივიღეო. რას ვიტყვადი. თავისი გამოგონილი კანონების დადება იცოდა თავის მონასტერში.

ქართული ლაპარაკი არ შეიძლებოდა მონასტერში. ორიოდ ქართველი მოლოზანი იყო და იმათთანაც რუსულად უნდა გელაპარაკნა თუ მოხდებოდა. ამტვრევდნენ ისინიც საბრალო რუსულს. ქართულად რომ გაბედნათ, დაასმენდა ვინმე ილუმენიასთან, და ვაი იმათი ბრალი!..

ჩემ იქ ყოფნაში მთავრად მენტეშაშვილი იყო. პატიოსანი ადამიანი. თუ თვეში ერთხელ მარტონი მოვხვდებოდით ერთმანეთს და ქართულად ამოვიღებდით ხმას, მიმინოსაგან შეშინებულ ბელურასავით აქეთ იქით იყურებოდა.

რა წელსაც მონასტერში მიველი, იმ წლის დეკემბერში თელავის წ. ნ. სასწავლებელში ადგილი მივიღე. მაგრამ ჯერ ვის გაუზიარებდი ასეთს ამბავს. ხომ მომიშხამავდა უკანასკნელ დღეებს ილუმენია. ვითმინე, ვითმინე, მაგრამ როდემდის—მასწავლებელი არ უნდა ემოვნა დროზე?!

19 დეკემბერს გაუმელავნე. გამიწყრა. არც კი შემომხედა. შენდობისათვის ვაწვდენილ ხელებში ერთი თითი ოდნავ ჩამიღო. გამოვტრიალდი.

მეორე დღეს ნაშუადღევზედ მორჩილის

პირით შემომითვალა—ხვალვე წადიო. რას ვიზამდი. აი ხათაბალა! მივწერე ჩემი შეგირდის მამას სილნალში: მარტოდ წასვლა მიხდება თელავში და სანდო მეტლვე დამიქირავეთ მეთქი.

სალამოთი, როდესაც მორიგეს ბავშვები დასაძინებლად მიჰყავდა, მორჩილი შემოვივა და მითხრა: ილუმენია მობრძანდება, ბავშვების გალობა უნდა მოისმინოსო.

მშვენივრად გალობდნენ ეკკლესიაში და საერო კილოებიც იცოდნენ მხოლოდ მარტო რუსულად. მასწავლებელი ქალიც რუსი იყო.

ბავშვები სიმღერა-გალობით შეაქცევდნენ ილუმენიას, აქეთ იქით მჯდომი მას-

წავლებლები ლაპარაკით. მე კი შიშვენივრად ბულივით ხან ერთ სკამზედ ჩამოვჯდებოდი ხოლმე და ხან მეორეზედ.

გამოთხოვების დროს ყველა მასწავლებელს ლოყაზედ აკოცა ჩემს გარდა. მეორე დღეს დილის რვა საათზედ ჩემი წამყვანი ეტლი მონასტრის ეზოში მიცდიდა.

ბავშვებს, ჩემდა სასიხარულოდ, ჩემთან გამოთხოვება არ დაუშალეს. გამოვემშვიდობე პატარა მეგობრებს და გაუუღმე გზას. გულში კი ნაღვლიანად ვფიქრობდი—საცოდავი ბავშვები: რა უნდა გამხდარიყვნენ ისინი ამ გვარი აღზრდის წყალობით?!

ნ. მ. შ.

დედ-მამა

ღარიბ დედ-მამამ სკოლაში შეილი რომ მიიბარესა, ცას მისწვდნენ სიხარულითა, მოევლენ მზე და მთვარესა.

ჭამა-სმას უკლეს საწყლებმა, ტანზე იცვამდენ ძველასა და იზოვნდნენ რასაც კი შეილს ახმარებდენ ყველასა.

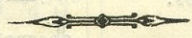
ფიქრობდენ: გამოიზდება, გაიკვლევს გზას და კვალსაო; ჩვენ სიბერესაც მოხედავს, არ დაივიწყებს ვალსაო.

მაგრამ დაბერა გრივალმა, გზა დაუბნია ყველასა!.. თავისთვის არვინ ფიქრობდა, სხვებს უპირებდა შევლასა!

შეილიც გავიდა სკოლიდან, წავიდა სოფლით სოფლადა; თვალ-ცრემლიანი დედ-მამა მარტო დააგლო ობლადა.

მაგრამ დედ-მამა მაინც კი ევედრებოდა უფალსა; „შენ შეეწიე უფალო! ნუ გაამტყუნებ მართალსა!!

აკაკი.

არწივი

ფრიდერიკა ბრემერისა*)

(თარგმანი)

მშვენიერი დილა იყო. მზის სხივები ნათლად და ბრწყინვალედ კაშკაშებდნენ მოწმენდილს ცაზედ. ახალგაზდა დელადა არწივი იჯდა მაღალ კლდეზედ მომართულ ბუდეში და დადონებული გაიციქობდა დაუსრულებელს სივრცეში. ჯერ კიდევ სუსტი ფრთები მისვუნებას არ აძლევდნენ არწივს, თითქმის უნდა და მომწუდარიყო და გაფრენილიყო ღამისა ცის სივრცეში, ამაუად ძვერდა ახალგაზდა არწივის გული.

— მზისკენ! მაღლა მზისკენ! — ამბობდა თვის გულში.

— მე მინდა ახლო ვნახო მზე, მინდა ვისაიმეგნო იმის ოქროს ფერ სხივებით, მინდა შევიძინო ძალ-ღონე კეთილის-მოთველ სიცოცხლით სავსე მზის სხივებისაგან. ჩემი თვალები გამჭრიახია, ფრთები ქართვია, ნება მტკიცია. მინდა მაღალ ხმით ქება შევასხა ამომავალს მზეს!...

მაღლა, მაღლა მზისკენ. —

არწივი გაფრინდა, დილას. მზე მხურვალედ კაშკაშებს, დაუსრულებელი ჭერის სინაზემ და ახალგაზდა შემდეგ ძალის გრძნობამ არწივს აღუვსო გული სიხარულითა. მაგრამ ცოტა რომ დაესვენა და უფრო ესაიმეგნა ახალი მშვენიერი ცხოვრების დასაწყისით, ის ჩამოჯდა მაღალ მუხის კენწეროზედ.

იქვე ქვევით უბრალო ხის ტოტებზედ ჩამომსხდარიუნენ სხვა და სხვა ფრინველები, ამათ შენიშნეს გაბედული და თავგანწირული ადამოფრენა ახალგაზდა დელადა-არწივისა.

— კარგია, კარგი — მაღლა ჭერში სტომით მხიარულად შესძახდნენ ტორღლები.

— კარგია მზისკენ, — თავგანწირულად ფრინველად! შენ სიამაყეს შეადგენ ჩვენს სქესათა შორის.

— გაბედვით — გასძახდა კეთილ-შობილი ლაკლავი, გაბედვით, ჩემო ახალგაზდა ამხანაგო!

— იცოცხლე, იცოცხლე ჩემო სავარჯიშო დობილო! — მღეროდა თეთრი გედი, რომელიც წყალში ცურაობდა ზატარა მწვანე კუნძულებს შორის.

— უვა, უვა, უვა! დაიხსავლა ევაგმა, — ასეთი სინქარე სეშიშია. თავს უნდა გაუფრთხილდე ახალგაზდა დელადა არწივო.

— ღრრ! ღრრ! ღრრ! დაღუღუნებდა მტრედი, რად ეძებ ბედს ასე მაღლა? დარჩი შინ, შენს ბუდეში, სიუვარულით ეაღერე შენს ქმარს, იზრუნე შენი სავარჯიშის ბარტყებისათვის და დიდხანს იცოცხლე! ღრრ! ღრრ!

— უჭუ! უჭუ! გულ სავარჯიშად მოისმობა ბუს ხმა, — უსათუოდ რამე მოხდება.

— დიად, უბედურება მოხდება, განიშორებს მასთან ერთად თუთიყუშებმა და შოშიეებმა.

— კარგია! კარგი! სისინებდნენ ბატები ძალიან კარგია! მხოლოდ ახალგაზდა კეთილ-შობილიმა მამაღმა არწივმა, რომელიც შორისხლას იჯდა ხის ტოტებზედ, ნაზად და აღერსიანად უთხრა:

— შენი საქციელი კარგია, მაგრამ მიზანი ძნელია. ჯერ გამოუცდელს ახალგაზდას შეგწვეს განა იმდენი ძალ-ღონე, რომ მიზანს მიაღწიო?

*) ფრიდერიკა ბრემერი — შვედელი ცნობილი მწერალი ქალია, ერთი პირველი მებრძოლთაგანია ქალთა ემანსიპაციისა შვეციაში.

* ნება მომეცი გამოგვეკე თან და როცა აღმა-
ფრენაში დაიღებოთ, ჩემი მაგარი ფრთები
მოკეშვებოდას, ისინი დაფარავენ შენს მშვე-
ნიერს თავლებს უმობელი მზის მწვანე სნი-
ვებისაგან, ნებას არ მისცემს დაგაბრმავს;
თუ რამე განსაცდელი შეგემთხვას, ან ძალ-ღო-
ნემ გიდალატა, მე წავიყვან ჩემს მშვიდს
ბუდეში, რომელიც შორს აქედან მალაღ მთა-
ზედ არის აღებული. შენ იქ ჩემთან დაჩნები!

მაგრამ ამანტავანმა დედალმა არწივმა უს-
რის თქმით თავი გაიქნია.

— მე მარტო ყოფნა მინდა, — სთქვა მან, —
მე მარტოს მინდა შეგქნა ჩემი საკუთარი ბე-
დი. მას თითქმის არც ესმოდა ფრინველთ
გამამხნეველები ხმები. შინაგანი ხმა კი მალ-
ლა ამოსახლდა:

— მზისკენ! მალლა მზისკენ!

გაისწორა ფრთები, მკემზადა გასაფრენად.
გამხნეველები სინათლით, ახლგაზღობით და
მხარულ იმედით, მხნედ გაფრინდა, მალლა,
მალლა, შორს ბრწყინვალე მზისკენ. დადბე-
ბულმა მამალმა არწივმა დაიბერტყა
თავისი მაგარი ფრთები, თავლები მოაშორა
უტკუო დედალ არწივს, ამოიჩნია სხვა ამხანა-
გი და წაიყვანა თავის შორ ბუდეში, მთის
წვეროზედ. დედალი არწივი მიფრინავდა მარ-
ტოდ მარტო... მზე ძალიან ახლად იყო, მე-
დიდურად შეხედა მას. მაგრამ ვაი! იმ წუთ-
შივე თავლები ამოეწვა გახურებული მზის
სხივებისაგან, თავი მოწვევით დაღუნა, წინ
ვერაფერს ხედავდა. ისევ მიფრინავდა, მხო-
ლოდ მზისკენ კი არა, შავ-დედამიწისკენ.
მიმავალმა მონადირემ შეამჩნია და თოფი ეს-
როლა. ტყვიამ უღმობლად გაუხვრიტა ცხელი
გული ამაუ ფრინველს. დაკოდილი არწივი
ისევ ფრინავდა. ბოლეს დაბურულმა ტყემ
დაფარა იგი სხვის თვალთაგან. მწვანე ფიჭ-
ვის ტოტზედ იჯდა არწივი, დაკოდილი გუ-

ლით და მწარე ცრემლს ღვრიდა მიმქრალს
თვალუბიდან.

— კარგია — ჩუმათ წარმოსთქვა მან, —
კარგია, შემოძლიან მოგვედე ისე, რომ არავინ
შემობრალას, მოგვედე მარტოდ მარტო. ეს-
მოდ რას ეუბნობოდა მამა-მტრედი თავის
ხუნდებს:

— ჩემო შვილებო! არასოდეს არ მოიქცეთ
ისე, როგორც მოიქცა ის თავსუდი დედალი
არწივი. ამანტავანი, უტკუო ფრინველი, რა-
საკვირელია დაბრმავდა მზესთან მიახლოვებამ-
დის. დაჩნით მუდამ მინ, თქვენს მინდობ ველ-
ზედ, თქვენს წენარს ბუდეში და დიდხანს
იდოცხლებთ ქვეყანაზედ.

— შევცდი, — სთქვა დედალმა არწივმა, მი-
სი დაკოდილი გული გასისხლიანებულ მკერდ-
ში ტკივილისაგან იკუმშებოდა.

— შევცდი თავგამოდებით და იმიტომ და-
ვისაჟე. მაგრამ მშვიდათ ავიტან ბედისგან დას-
ჯას, დე, სხვები იყენენ ბედნიერები. მე არ
ვწუხვარ. რადგან ახლად ვნახე მზე..... მე
ვნახე მზე.

უჰ! უჰუ! გულსაკლავად წიოდნენ ბუები.

— უჰუ! — იმეორებდენ თუთიუშები და
შოშიები.

— კარგი, კარგი! — დაცინვით სისინებდ-
ნენ ბატები და თავზედ დაფრენდნენ დაბურულ
ტყეს.

— ვკვდები — წარმოსთქვა არწივმა, და ღო-
ნე თან და თან ეცლებოდა. — ვკვდები, მა-
გრამ..... მე მზე ახლად ვნახე. როგორ კარ-
გად ვარ!

კეთილ-შობილმა ფრინველმა გაშალა ფრთე-
ბი, მოსწვდა ტოტიდან დაეცა ძირს დედა-
მიწაზედ.

მას მერმე არ უცოცხლია.

ვალიკო.

სიკვდილით დასჯილი

(თარგმანი)

გენგრელსა გრაფსა, ხელ-ფეხ დაბორკილს,
 მტკრთ მიუსაჯეს სიკვდილი მწარე;
 ჭსურდა დაეხსნა მონობისაგან
 მრავალ ტანჯული სამშობლო მხარე.
 ამხედრდა სული მარად ამაგი,
 მონათა შორის თავს მონად ჭკრძობდა;
 მაგრამ დამარცხდა ცხარე ბრძოლაში,
 სიკვდილით დასჯა ელოდებოდა!..

არ გაუფლია მისთვის ცა ზაფხულს
 უგვე საწუთრას ემშვიდობება;
 მაგრამ სიკვდილის არ ეშინიან,
 გული შეებას მით ეღირსება.
 სავალალოა, რომ ხალხით სავსე
 ვრცელ მოედანზე ჩამოახრჩობეს;
 მოფრინდებიან მინდვრის ფოჩანნი
 და უღვთოდ კარტანს მას დაუწებენ.
 ასე ფიქრობდა საზერობილეთში
 გენგრელი გრაფი აღმოფთებული;
 მიეურდნო კედელს სველსა, ნესტიანს
 და მოერია თვალებზე სრული.

განთიადისას გულ ამოსკვნილი
 თვისს ერთგულს მშობელს ემშვიდობება:
 — „მშვიდობით დედა! სიკვდილი მეღის,
 ადრე ცხოვრების მზე მიბნულდება!
 ჩემთან უგვალოდ წავა, გაჭქრება
 წმინდა სახელი, ჩემი დიდება:
 ოჟ, შეიბრალე ერთგული შვილი,
 ხვალე ცოცხალი აღარ იქმნება.
 არ ვუკრთებოდი ომსა სამიხელს
 არცა მტრის ტყვიას და ცეცხლს აგზნებულს;
 მაგრამ ხვალ, ვიცი, სახრჩობელის წინ
 ავგანკადები, შევიშრეთებ სულს!“

დედა ამშვიდებს და ეუბნება:
 — „შვილო, გამხნევი, ნუ, ნუ ჭკანკალებ!
 წავალ და შევთხოვ ჩვენსა ბრძანებულს,
 შენ თავს მოთქმითა მე შევაუდრებ.
 განთიადისას, რის მოედანზე
 გაკამტავრებენ, მსწრაფად იქ გაჰნდები,
 და აივინდან, შვილო, განიშნებ

ჩამოგახრჩობენ თუ გადაჩნები.
 თუ დამინახე შავს ტანსაცმელში,
 მწარე სიკვდილს ვეღარ ასცდები;
 და იმედი მაქვს სახრჩობელაზე
 თამამად ახვალ, არ შეუდრეკები.

გენგრული სისხლი შენში კვალად სჩქეფს,
 სიკვდილი ჩემს შვილს ვერ შეაშინებს;
 ზირდაზირ უკმეხს ბედსა შეხვდები
 და ვერც ცრემლს თვალით დავაფრქვევინებს.
 მაგრამ თეთრებში თუ დამინახო
 იცოდე, ბედი კვლავ არის შენკენ;
 ქვეყნის მხავრელთგან შეწყნარებულ ხარ,
 მიუხთალ სასჯელსა აღარ მიგცემენ.

იმ დროს ჯალათმა თუნდაც შეგებურას
 ნუ შეჭმინდები, ნუ იწებ კანკალს!“..
 გრაფს ტბილად სძინავს და სიზმრად ჭხედავს
 თეთრ ტანსაცმელში თვისს მშობელ დედას.

ხალხი ირეკა... დაჭკრეს დაფლათი...
 ჯარის კაცთ მოჭყვავთ გენგრელი გრაფი!
 შეწუხებულსა უმზერენ ქაღნი,
 ცრემლით ეკსება მგზნებარე თვალინი.
 მთრთოლვარე ხელით ევაჯილს ესვრიან,
 საღამს აძლევენ, ეთხოვებიან.

მღუმარე გრაფი ვერაფერს ამხნევს,
 მოუთმენელად წინ იტქირება;
 და დანახა დედა თეთრებში,
 აივანიდან შვილს ეღიმება!

გრაფი ადივსო სიამით, შვებით,
 სიკვდილით დახსნას საბრალე ელის;
 თამამად წასდგა ნაბიჯი წინა
 იმედის თვლით დედას უმზერის.
 ჯალათმა უუღფი მოსდო კისერზე
 ელაკვნა დაიწყო სახრჩობელაზე;
 ძორს კი თეთრებში გამოწყობილი
 დედა მოხინდა კვლავ აივანზე.

რად მოატყუა მშობელმა დედამ,
 თეთრებში რისთვის ეჩვენებოდა?

—უნდოდა შვილი მხნედ ეოფილიყო,
 სიკვდილს უშიშრად მიჭკებებოდა!..

ა. შანშიაშვილი

ზღვის სურათები

I. ნაპირზედ.

მშობელ ქვეყნის დამამშვენო,
სტიქიონო თვალ-უწვდენო,
კვლავ ვემსტუმრე შენს ნაპირებს,
ჩემის სიყრმის აღმამფრენო!

შენს განუყრელს გიჟმაჟ ფაზისს
მომხიბლავად დღესაც აზის
კვალი მდელავ სიცოცხლისა
და წარუვალ სილამაზის.

მესმის შენი ხმა მგრგვინავი,
ვით მუსიკა მომფრინავი,
ვხედავ, როგორ ახლოვდება
ზვირთების მთა მომცურავი.

მოტრიალებს და გასკდება
ქვიან კიდეს რომ ეხლება,
ზვირთთა ქაფი კენქთა შორის
თეთრ მძივებად იფანტება.

ფაფარ-აყრილ ლომივითა
უკან იხევს ერა წამითა,
ძალას იკრებს დედის მკერდში
და კვლავ მოჰქუხს მდგარ ხმითა.

ვერ ვაშორებ ხიბლულს თვალებს
ლურჯზე მსრბოლავ სპეტაკ ხალებს,
ტალდა ფერხთა მეპარება
და ერთბაშად ივრიალებს.

ჩემს სულში-კი ლადის ფიქრის
ფრთები მასთან შორსა მიჰქრის
და მოქარგულ ოცნებათა

კონა ტალღასავით იკვრის.

ცხოვრების კლდეს რომ ეხლება,
ისიც ცვარებრ იფანტება,
და ჩემს არსთან განუყრელი
მხოლოდ სევდა გულში მრჩება.

II. ხანდაკზედ.

ვდგევარ ხანდაკზედ, კედელი ქვისა
თეთრ ნამგალივით ზღვას მოჰხვევია,
დაუდგრომელი, მჩქეფი ტალღები
მოფარგლულს წრეში მოუშვებდევია.

წყნარად ისვენებს დიდრონი გემი,
მედგარ დელვასთან ბრძოლით დაღლილი,
გარს მიმოუვლის პაწა ნავები.
წყობ-წყობად გვერდით ნიჩაბ-გაყრილი.

დამშვიდდი ტალღავ, შესწყვიტე ჩქეფა,
ნავთ-სადგურში ვარ შენთან მოსული,
დამლალა დელვამ ცხოვრების ზღვაში,
ვინძლო შენს პირზე მოვითქვა სული!

მაგრამ გარედან ხანდაკს ძალუმად
სცემს ზვირთი, ლამობს ზედგადმოხტომას,
ან ქვის გარღვევას, რომ წამიერაც
ბოლო მოუღოს შიგნით განცხრომას.

ბეჩავო გულო, ვერ მოისვენებ,
ვერ ეღირსები წამსაც შევბასა!
მიჰყევ თანამგზავრს შენსა სტიქიონს
და შენთან შეზრდილს მდელვარებასა!

მელიტონ გობეჩია

სანიმუშო პროგრამები

საქართველოს სახალხო სკოლებისათვის
ხატვა-ხაზვა

I განყოფილება

1) თავისი აზრით და სურვილით დახატვა (რაც უნახავთ, რაც ესამოგნებათ და რის გამახატვაც უფრო კარგად იცინას). 2) მარტივი ფორმის საგნების დახატვა გონების თვლით და მათი ფერები. 3) ბუნებიდან გადადება მარტივი ფორმის საგნებისა (ბურთი, აკური, მსხალი და სხ.). 4) მოძრაობა, ხაზების მიმართულება, ორივე ხელით ხატვა. 5) საამხანაგო ხატვა (კოლექტიური) ხახუდ-გაგონილისა (საკლასო დაფაზე ერთი ან ორი ხატავს ნახუდს და გაგონილს, დანარჩენები რჩევას აძლევენ, ან უმატებენ ახალს ფიგურებს). 6) საკლასო დაფაზე ხატვა და აქიდან გადახატვა. 7) კლასში ხაზგადაჭერის მეთოდების ან იგავ-არაკების დასურათება, ან სურათიდან გადადება. 8) აჩრდილების (სიღუტების) დახატვა მედიით ან ტუშით, ფართოთ, უკანტურად.

II განყოფილება

1) თავისი აზრით რისმე დახატვა. 2) ბუნებიდან გადადება. 3) კოლექტიური მუშაობა, ხატვა (ნახუდის და გაგონილისა). 4) კლასში ხაზგადაჭერის მეთოდების დასურათება (რამდენიმე უნდა მოწაფე თვით იჩვენოს). 5) რეზუსები (მათი კითხვა და შედგენა). 6) ბუნების მოფლენათა დასურათება (მათი კითხვა და შედგენა). 7) ბუნების მოფლენათა დასურათება (წვიმა, თოვლი, ცეცხლი), ან ზატარა ცნობილი უანრები. 8) უსაჭიროების კომპოზიციური ფიგურები.

III განყოფილება

1) კოლექტიური კომპოზიციის დასურათების (საკლასო დაფაზე ერთი ან ორი ერთს

სურათს იგონებს, დანარჩენები თავიანთ ადგილიდან მონაწილეობას იღებენ, მერე ხატვენ). 2) ბუნებიდან გადადება. 3) თავისი აზრით სურათის დახატვა. 4) დასურათება ხაზგადაჭერის მეთოდებისა. 5) სოფლის და ქალაქის მუშაობის დასურათება. (კალო, გუთანი, შვა, რთველი და სხ. 6) ასე მთავრული მონაწილეობა; ახსნა მათი და შედგენა სხვა და სხვა საგნებისა. 7) კომპოზიციური ფიგურების გამოყენება. ზერსპექტივის კანონები. 8) არშეიქმის შედგენა, ჩუქურთმის მაგვარი, კედლის არშეიქმის და სხვა (ფოთლების და სხვა საგნისაგან). 9) ბუნების დაკვირვება კლასს გარედ. სხვა და სხვა ფერები. 10) ნიმუშები შექმნილის. თიხის მომზადება და მუშაობა.

IV განყოფილება

1) ბუნებიდან გადადება. 2) დანართა და არშეიქმის შედგენა, (კედლისა, ეკლესიისა და სხვა); ნიმუშები ქართული ჩუქურთმისა. 3) შექმნილს ხალის და ცხოველებისა. 4) ზერსპექტივი ხაზგადაჭერისა და ზერსპექტივი ხაზგადაჭერისა და ზერსპექტივი ხაზგადაჭერისა. 5) ბასი ხელოვნებაზე, ქართული მხატვრობა და სურათი მოძღვრება. ნიმუშები და ნაშეები ქართული ხელოვნებისა. 6) დაკვირვება ბუნებისა და მათი გადადება (გარეთ). 7) შედარება ადამიანის აგებულებისა და ცხოველებისა. 8) თავისი აზრის და ოცნების დასურათება. 9) შექმნილი საგნების გამოწვა, ქურის აშენება, ჩაწეობა და შეკეთება.

V და VI განყოფილება

1) იგივე სავარჯიშოები, რაც მესამე და მეოთხე განყოფილებებში იყა; მხოლოდ აქ მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს დაფორმებულ სურათების ხატვას, შესანიშნავ მხატვრობას ნაწარმოების განხილვას, მხატვრების ბიო-

გრაფიკებს, საუბრებს ხელფანების შესახებ და ხატვის პრაქტიკულ მნიშვნელობას.

ფენიშპნა: ა) სასურველია რომ შეძერწვაც, როგორც ხატვა პირველი წლიდანვე დააწყებინონ მოწაფეს, რადგანაც ეს ძლიერ შევლის ბავშვს ფორმის შესწავლაში; ხატვა სჯობიან დაიწყონ ფერადი კარანდაშებით, რადგანაც იგი ადვილი სახმარებელია და ნაკლებად ითხუპნებიან ბავშვები. შეძერწვისათვის საჭიროა თითო ბავშვს თითო პრტყელი ფიცარი ედოს წინ სიგრძით 8 და სიგანით 4 ან 5 გოჯი, რომელზედაც აკეთებენ ქანდაკებას. რაც შეეხება თიხას ის მთელი კლასისათვის საერთოდ უნდა აიზილოს და ინახებოდეს სველად კოდში ან კასრის მაგვარ ჭურჭელში საიდანაც საჭიროებისამებრ გუნდებად ამოიღებენ.

ბ) ხატვა-ხაზისთვის ბუნება იძლევა აუარებელს მასალას, მხოლოდ მასწავლებლის საქმეა მისი კონცენტრირულად დალაგება, მოწაფეებში ხალისის აღძვრა და ტენიკის სიადვილე. ამ პროგრამის მიხედვით ყველა განყოფილებაში თითქოს ერთი და იგივე მოთხოვნილებაა, მაგრამ კარგად რომ დაუკვირდეთ შევატყობთ, რომ

პროგრამა თანდათან ფართოვდება ახალი ცნობების შექმნით. თემებიც ხატვისათვის თავიდანვე თითქოს ერთი და იგივეა, მაგრამ სიძნელე შესრულებაში და მოთხოვნილება სხვა და სხვა უნდა იყოს; მასწავლებლის საქმეა ამ შემთხვევაში, წესიერად სახატავის მასალის მიწოდებით, იმდენად გაუადვილოს მოწაფეს მიცემული თემა, რომ მას ადვილად შეეძლოს მისი შესრულება; ეს კი შესაძლებელია მასალის თანდათანობით მიცემით, ადვილიდან მოძნელოზე გადასვლით და სისტემატიურად სწავლებით, რომლის დროსაც დაცული უნდა იქმნას, მოწაფის ხალისი და შემოქმედება მუშაობაში.

გ) ხატვა-ხაზვაში სახელმძღვანელოდ მასწავლებლებს ვურჩევთ გაეცნონ ახალს წიგნებს, გორბუნოვ-პოსადოვის რედაქციით გამოცემულს რუსულს ენაზედ: 1) „*Давайте рисовать*“ — პატარა ბავშვებისათვის, 2) მისივე გამოცემა წიგნი პროფ. **უ. აუხსაუჩკისა** „ხატვის ახალი სკოლა“, I წიგნი, მცირე და საშვალა ასაკის ბავშვებისათვის. 3) **პანოზი** „*Дитя художник*“ თავისუფალი ხატვა I და II ნაწილი.

ხატვის სწავლების ახალი წესი

წინათ ბევრი იმ აზრისანი იყვნენ, რომ ხატვას ყველა კაცი ვერ ისწავლის, რადგანაც მას განსაკუთრებითი ნიჭი უნდაო. ეხლა ეს აზრი სრულიად უსაფუძვლოა, რადგანაც გამოცდილებამ დაგვარწმუნა, რომ ხატვა ისევე ადვილად ისწავლება, როგორც მაგალითად წერა-კითხვა. მართალია ყველა მოწაფე ხელოვანი მხატვარი არ გამოვა, მაგრამ ნახულის და გავონილის დახატვას კი მიგვანებით ყველა შესძლებს.

წინანდელი ხატვის ხელმძღვანელობა მოკლებული იყო ხალისსა და სიცოცხლეს. პირველსავე გაკვეთილზე მოსწავლეებს მოწყენილობა ემჩნეოდათ. მართლაცა და სიცოცხლით სავსე ბავშვებს, რომელთაც ათას ნაირი ზიზილ-პიპილო-

ვანი სურათები ელანდებათ ხატვის გაგონებაზე, დასხამდნენ კლასში და გეომეტრიულ ფიგურებს აცქერინებდნენ წლითიწლამდის; ან კიდევ დახატულ უჯრებზე ახაზვინებდნენ. ამის გამო კლასში მუდამ აურზაური იყო და მომეტებული ნაწილი შეგირდებისა ცდილობდნენ როგორმე ასცდნოდნენ გაკვეთილებსა.

ახალი სისტემით სწავლა კი სულ სხვანაირად მოქმედობს ბავშვებზე: ისინი არამც თუ გაურბიან ხატვასა, პირ-იქით დიდის მუყაითობით და სიამოვნებით მისდევენ მას. რაც შეეხება შედეგს, იგი ნაცოფიერია.

გარდა ამისა, ახალი სისტემით სწავლა მით არის შესანიშნავი, რომ პირველ დაწყებითი ხატვის სწავლება და ხელმძღვანელობა, არა სპეციალისტთა და შეუძლიანთ,

რაც დიდად საჭიროა პროვინციის სკოლებისათვის.

თავდაპირველად საჭიროა ბავშვში გააღვიძო ხატვის სურვილი, რომ ავად თუ კარგად მიჰყოს ხელი ხატვასა. შემდეგ უნდა ჩააგონო ბავშვს რომ მას შეუძლიან ხატვა და იცის კიდევცა. მომეტებული ბავშვები უარზე იქნებიან და გეტყვიან, რომ მათ ხატვა არ უსწავლიათ და არ იციან. მაშინ მასწავლებელი აძლევს წინადადებას დახატონ ის, რის დახატვაც უფრო კარგად იციან, ან რაც უფრო მოსწონთ. თუ ამის შემდეგ ბევრი კიდევ ვერ გაბედავენ ხატვას, მაშინ მასწავლებელი ერთ-ერთ ბავშვს გაიწვევს საკლასო დაფასთან (უფრო ისეთს, რომელიც სრულიად უარს ამბობს ხატვისას) და ეტყვის დახატოს ბურთი. როგორია ბურთი? ბურთი არის მრგვალი. აბა დახატე მრგვალი. ბავშვი ადვილათ დახატავს. მასწავლებელი მოუწონებს. მეგრე წინადადებას მისცემს დახატოს ჯვარი. მას ყველა ბავშვი ადვილათ დახატავს. ამ ნაირად მასწავლებელი ბავშვს არწმუნებს, რომ მას სკოლდნია ხატვა და ვერა ჰბედავდა. საკმარისია ამისთანა მაგალითი რომ მთელმა კლასმა იგრილოს და ყველამ ხატვა დაიწყოს.

დიდი სიფრთხილე მართებს მასწავლებელს, რომ ბავშვმა პირველადვე გული არ ჩაიხვიოს. როგორც უნდა დახატოს ბავშვმა, მასწავლებელმა მაინც უნდა მოუწონოს, რომ უფრო წაახალისოს.

აქ ისევე უნდა მოექცეს ბავშვს მასწავლებელი, როგორც ახალ ფეხ-ადგმულს მშობელი: მშობელს ნახევრად არ ესმის ბავშვის ტიტინი, მაგრამ მაინც „ჰოს“ ეუბნება იმის ჭრელ ლაპარაკზე, ვიდრე სრულიად არ გაიმართება ლაპარაკში.

ამ ნაირად მასწავლებელი ჩაუნერგავს ბავშვს მეტს სიყვარულს და გამბედაობას

და ბავშვიც დაიწყებს თავისებურად ხატვას იმ საგნებისას, რასაც მის მენსიერებაში კვალი დაუტოვებია.

დაკვირვებამ დაგვარწმუნა, რომ პირველში ბავშვი უფრო თავის მოსახრებითა ხატავს, ვიდრე გადილებდეს სურათიდან ან ბუნებიდან. ამიტომ ვამჯობინებთ პირველი ნაბიჯი ხატვისა ამ გვარადვე იყვეს. შემდეგში აჩვენებს რომელსამე ნივთს (ცოცხი, აქანდაზი, და სხვა) და და ისევ გაიტანს კლასიდან, ბავშვები მოგონებით ხატვენ—ვისაც როგორ დაახსოვდა. ამის შემდეგ პირდაპირ დაუდგამენ რომელსამე ნივთს და ბავშვები ბუნებიდან გადილებენ მას.

კიდევ ვიმეორებთ, რომ თუ ბავშვს არ მოსწონს თქვენ მიერ არჩეული ნიმუში, დეე, თავად დახატონ, რაც უნდოდეს. აგრეთვე ნუ დაუშლით თუ ბავშვმა მოიწოდინა სურათიდან გადაღება, მხოლოდ რჩევით კი ურჩიეთ, რომ უფრო თავისით და ბუნებიდან ხატოს. არც ერთ შემთხვევაში მასწავლებელმა არ უნდა გადაუსწოროს ნახატი, როგორც ეს ძველი სისტემის დროს იყო ხოლმე. მხოლოდ სიტყვიერად უკეთებს შენიშვნებს და აძლევს რჩევას. თუ მაინც და მაინც მასწავლებელს უნდა აჩვენოს მაგალითად რისმე დახატვა, მაშინ ის საკლასო დაფაზე ხატავს და ისევ მალე წაშლის, რომ შეგირდებმა არ დაუწყონ გადაღება. ბავშვის მიერ შეთხუზულ სურათს უფრო მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს, ვიდრე მისგანვე სურათიდან გადაღებულ ნახატს. მოკლედ რომ ვსთქვათ მხატვრობის ხელმძღვანელობა საფუძვლად უნდა დაიდოს განვითარება ბავშვის ინდივიდუალური გრძნობისა და ბუნებითი გემოვნებისა ხატვაში.

ა. მრველიშვილი.

ამერიკული მეთოდი ხატვის სწავლებაში

ამ რამდენიმე წლის წინად ჩრდილო ამერიკის ყოველგვარ სკოლებში ხატვის სწავლებაშიაღი ძირითადი ცვლილება მოახდინეს. ძველი მეთოდი, რომელიც დაფუძნებული იყო გომეტრიული ფიგურების ფორმების შესწავლაზე, უსაფუძვლოდ იქმნა აღიარებული, რადგანაც არ აკმაყოფილებდა თანამედროვე ცხოვრებისა და ტექნიკის მოთხოვნილებებს; ნაცვლად შემოიღეს ახალი „ამერიკული“ მეთოდი, რომელიც დამყარებულია ცოცხალი ბუნების, სრული მოძრაობის, ფორმების და ფერების დამოუკიდებელ და სხვა და სხვა გვარ შესწავლაზე.

საზოგადოთ, ვისაც კი შემთხვევა ჰქონია ახლო განცნობდა ამ ახალს მეთოდს, ეგვლა დაწმუნებულა, რომ ხატვა ერთი იმ საგანთაგანია, რომლის კარგად დაყენებას და სწავლებას მოწაფეებში არა ჩვეულებრივს ხალისს იწვევს, განცვიფრებაში მოჰყავს ეგვლა მხასველი.

შედიხართ კლასში. ვრცელს ნათელს ოთახში, სადაც თავი მოუერთათ 6—7 წლის ბავშვებს, სრული სიცოცხლეა გამეფებული. თითო მოწაფეს წინ უდევს ოთხ სწორ კუთხიანი თხელი ფიციარი და თიხა, რომელიც განაწილებს ზაწია, მაგრამ მარდი ხელებით აკეთებს, რასაც მასწავლებელი უჩვენებს—ერთი—ბაღში წველის მოსასხურებელ ჭურჭელს; მეორე ქათანს უვავილებსათვის, მესამე—ვაშლს, მისხლს და სხ. ზატარა მოწაფეები არ გრძნობენ მუდმივს თავ-მომავზურებელ კონტროლს მასწავლებლის მხრით, რომელიც მხოლოდ იშვიათად და ისიც სელფინურად გაერევა მუშაობაში; ბავშვები მარდად აკეთებენ მიცემულს სამუშაოს შესედეო, როგორის სერიოზულის გულის ყურით და განების მიზერობით აკეთებს რამე საგანს რომელიმე ზაწინწიტიკლას ბავშვი.

მუშაობა სდუდს, ცოტა ხანში ზაწია ბავშვი, თუმცადა პრიმიტიულად, მაგრამ საჭირო და კვირვებით, განების მუშაობით, ათავებს მიცემულს სამუშაოს.

შემდეგს კლასში 8—9 წლის ბავშვები წარმტაცის ხალისით ჰკიდებენ ხელს მაკრატულს, სჭრიან სხვა და სხვა სიგრძის და სიგანის ფერად ქადალდების ზოლებს, აწებებენ მათ ქადალდზე და ადგენენ სხვა და სხვა სახეებს, ნაწიბურებს, არშიებს და სხ.: შემდეგ 10 წლის ბავშვები ბეჯითად ხატავენ ფერადის სადებავებით ჭრელ ზეზელებს ენტომოლოგიურის კოლექციიდან, ხატვენ გამხმარ უვავილებს და ფოთლებს ადგილობრივის მცენარეთაგან, ჰერბარიუმიდან, ახლად მინდორში დაჭერილს კაღებს და ბუხანკალებს. შემდეგ 11—12 წლის ბავშვები, წლოვანების მიხედვით, ადვილად ახერხებენ გარშემო არსებულის რთული საგნების და მორთულობის გამხატვას ფერადს ქადალდზე ორ-სამ ფერით.

ვერსად ხედავთ წინანდელს „თეთრს“ მოდელებს, მის მაგიერ—სხვა და სხვა ფერებითა და ფერადებით გადაშლილია თვალწინ სრული ქვეყანა, რაც ყოველს ნაბიჯზე თვალში ეხიბრება ბავშვების, საზრდოვებს და კვირვებას და ავითარებს მისს განებას ამასთან ერთად, როგორც გვარწმუნებენ მცოდნე მხასველები, ამერიკის სკოლებში ვერსად შეხვდებით იმ მოწყენილობას, იმ გასაცარ ერთგვარობას, რასაც ჩვენში ვხედავთ ხატვის გაკვეთილებზე. ზირიქით, ხუმრობა, სიცილი, საშიხარულა არაკები, საინტერესო ზაწაწა ლექსები, ზატარა მოთხრობები ამა თუ იმ მხატვრის ცნობრებიდან, ხელფინებათა ისტორიიდან თან დათან მიჰყვება ფერადებით ხატვას, შეძერწვას, სურათების განხიჯვას და სხ. აქ დაკვირვება, ხშირი ცვლა შობაბჭდილებისა და გასაცარი

სხვა და სხვა ფერობა გადაცემაში დიდს როლს ასრულებს; ყველა ამის შედეგი შედარებით უკეთესია, ვინემ ჩვენს სკოლებში.

ამერიკული მეთოდის მთავარი მიზანია მამხატვარს საზოგადო განათლების სკოლისათვის ისეთი ნიადაგი, რომელზედაც, როგორც მკვიდრს საფუძველზედ, შესაძლებელი გახდება ბოლოს ხატვის შესწავლა ხელფანების, მრეწველობისა და ტექნიკის ეფექტს ასპარეზზედ.

ამის მიხედვით ამერიკის სახალხო სკოლებში ხატვას საზოგადო განვითარების სასტიკი ხასიათი აქვს, რაც განირჩევა ტექნიკურისა და სამხატვრო სკოლების ხატვისაგან; იქ თავდაპირველად წმინდა ხელფანებს, ტექნიკის შემუშავებას, სურათის სისწორეს და წვრილმანობას, აგრეთვე წმინდა სარკებლობის მიზანს უკანასკნელი ადგილი უჭირავს. „საჭიროა თავისთავად არა სურათი ბავშვისა, არამედ ის, რასაც სწავლობს ამ ხატვის დროს“ — ასეთია ამერიკული მეთოდის პრინციპი. ტექნიკურს მხარეს თავდაპირველად იმდენი ფასი არ აქვს ხატვის დროს, ის თავის თავად შემუშავება, როგორც შედეგი ხანგრძლივი ვარჯიშობისა, არამედ ბავშვის ვარჯიშობას მხედველობის, დაკვირვების, შედარების, სავსების ფორმებისა და ფერების დაფასების განვითარებაშია თავი საქმე და ბავშვის გონების და შემოქმედების ძალის გაღვივებაში.

„საგნის დანახვის ცოდნისკენ, თავლით შეგნებისა და გაზომვისკენ არის მიმართული ხატვის გაკვეთილები ამერიკის სკოლებში“ — ამბობს ქ-ნი იანუელი თავისს საინტერესო წიგნში „ამერიკის სკოლა“. საგნის დანახვა არც ისე ადვილია, ეს შეიძლება მხოლოდ რამდენიმე განმანათლებელი პოცესებით. იმის შესავსად, როგორც კითხვის უმეტარი ვერ არჩევს წიგნში ვერაფერს გარდა აჭრავლებულის გვერდებისა, აგრეთვე ისიც, ვისაც ხატვა არ უსწავლია, ბევრს ვერ არჩევს, რაც ერთ-

ბაშად მოხვდება თვალში, თუ მას არ უყარჯიშნია ფორმების დაკვირვებაში და სურათების კითხვაში. ხატვის გაკვეთილებმა წესიერება უნდა შეიტანოს ბავშვის ხატურს წარმოდგენაში. როცა ბავშვი ძირითად ფორმებსა და მათს გამოხატულობას გაიჩნობს, მას არ გაუგვირდება ზედა პირებისა და ხაზების არეუ-ღარევა, რაც თვალეში ეჩხირება, რადგანაც მასინ ყველაფერში მხოლოდ სხვა და სხვა კომბინაციებს და ცნობილ ტიპური მოხატულობის გამოჩენას დაინახავს. მხოლოდ ბავშვს სხვა და სხვა ფორმები რაღაც საუცხოოდ, გაუგებრად და რთულ საგნად მიაჩნია, იგი ისეთივე დარჩება თუ პატარაობიდანვე არ დაჩვეულა ყველა ფორმების ჯგუფ-ჯგუფად ცნობილ კლასებად და ნორმებად დაუფიქრას, — ერთის სიტყვით თუ არ დაჩვეულა ხილული ქვეყნის შეგნებით განხილვას.

ასეთი შეხედულება აქვს ხატვის მნიშვნელობაზე ამერიკის შედაგოვას. როცა ჩვენში ხატვის სწავლების დროს გადაიან ელემენტარული ხატვის სისტემატიურს კურსს კედლის ტაბულებიდან, მასწავლებლის ნიმუშებიდან ან ორიგინალებიდან, რომლის მიზანი გამოხატება ხაზების მეხანაგურად შესწავლაში, ტექნიკაში; როცა ჩვენში მთელს წელიწადებს ან დომებენ ერთსა და იმავე კომბინაციებისა და ხელფანურად შეკრავებულ ნიმუშების (მოდულების) გამოჩენას და მხოლოდ ბოლოს დიდი ჭანანწვევტის შემდეგ მიუახლოვდებიან სკოლაში ხატვის უკანასკნელს მიზანს — ბუნებიდან გადახატვას, ამერიკელები, ზემოთ მთავანილი მოსახრებათა მიხედვით, სკოლის სწავლების პირველ დღიდანვე, მოწაფეებს პირდაპირ გადაუშლია თავად წინ ბუნებას და ნებას აძლევენ მათ თვითონ გააკეთონ მიწოდებული ამოცანა. ამერიკელ შედაგოვს სრულიად არ აძინებს ბავშვის ნახატის ბუნებრივი ტექნიკური უსწორ-მასწორობა. „ეფექტს

ტლანქს ხაზში, თითოეულს ბავშვის ნახატის უსრულეს ფორმაში ჩვენ ვხედავთ აზრსა და გრძნობას—ბავშვის სულიერი ცხოვრების ცხადს გამოხატულებას. ასეთი თავისუფალი აღბეჭდა ბავშვის აზრისა საჭიროა უფროსების გამხსნელებული იქმნეს და არა შეკავებული. საჭიროა ბავშვს ქმნიდეს რვეული, რომელიც თან და თან უნდა შექმნიდეს სურათები, რომლის ერთად ერთი მიზანი მისი ცხოვრების, მოქმედების, აზრის და გრძნობის გამხსნელება უნდა იყოს: ტენიკას ამ სათუხურზე მნიშვნელობა არ აქვს. ასეთია რწმენა ამერიკელი პედაგოგისა. „განათავისუფლებული ბავშვი დროებით ტენიკურ საგნების სწავლებასაგან, მიეცით ნება თავისუფლად ხატვისა, წარცთ დაფასე, ფანქარით და კალმით ქადალდზე, მხოლოდ ხატვის კმაყოფილებისათვის, შემდეგ კი მიაქციეთ მისი გულის ყური ხატვის ტენიკას, რაც მისთვის შემდეგში უფრო აზრანთ იქნება“—ამბობენ ამერიკელები. მეორე დამახასიათებელი თვისება ამერიკული მეთოდისა არის დამოუკიდებელი გადაცემა საგნის მთელის სისრულით, წვრილობის მიუხედავად. მარტივი ფვალი იქნება, მინდვრის ბუხანკალი თუ რთული ბუნება სხვა და სხვა გვარ საგნების ერთად შეჯგუფებით, ან ქმნილებათა გვირგვინი—ადამიანი, ამერიკელი პატარა მხატვარი თავდაპირველად გადმოგვიქვამს საგნის საზოგადო ხასიათს, საზოგადო მოხაზულობას კერძო თვისებათა მიუხედავად.

ამერიკული ხატვის პრინციპები ესეა ზოგან ჩვენშიაც შემოიღეს, მაგრამ ისეთს შედეგს ჩვენში ვერ ვხედავთ, როგორც ამერიკაში. ამიტომაც ამერიკელი სკოლის მოწაფის ნახატი, თუმცა ტენიკის მხრით სისრულეს მოკლებულია, მაგრამ საზოგადო მსგავსებით ბუნებასთან და ტიპიური გამხსნელებით გასაღწერია. მაგალითად რომელიმე მოძრავი საგნის ხატვა, თუნდ ფრინველის მოძრაობა

(რასაც ხშირად ვარჯიშობენ ამერიკის სკოლებში) თავის თავად ითხოვს უცებ მოჭერა თვალის მთელს საგანს და უცებვე გადაიღოს ქადალდზე. ამით აიხსნება ცალკე სავარჯიშობის გავრცელება ამერიკის სკოლებში ე. ი. „კალმის მხრით“ ხატვა. მოწაფეს აძლევენ საგანს მაგ. სკამს, ქაღვას ყუთს და სხვ. განსაზღვრულ დროში (20. 15, 10. წუთი) იმან მიცემული საგანი უნდა დახატოს სხვა და სხვა მდგომარეობაში, რამდენად მეტია ეს სხვა და სხვა მდგომარეობა საგნისა ჩახატული რვეულში, იმდენად ბავშვის ნამუშევარი უფრო მოსაწონია. ამისთანა სავარჯიშობის ის დირსება აქვს, რომ უფროსებს ბავშვს სწრაფ მოსაზრებას და ხელის სიძარღვს.

წარმოდგენილების განვითარებას და შემოქმედებითი ძალის გადვიძებას მოწაფეებში თავდასაჩინო ადგილი უჭირავს ამერიკულს მეთოდში. „ჩვენ გვრწამს—ამბობენ ამერიკელი პედაგოგები, „რომ თითოეულს ბავშვში არტისტის სული იმალება: ყველა მოწაფეს შეიძლება ასწავლო რამდენადმე მანერ დანახის სიმშვენიერე ბუნებაში და ხელფხვებაში და ყველას მოუნდება გამხსნელობის ის, რასაც ხედავს“. ჩვენ, რომელნიც მიჩვეულნი ვართ და შემოქმედებით ძალა მხოლოდ რჩეულ პირებში გვგონია და არა ყველა სკოლის მოწაფეში, ეს გადაჭარბებულად გვიჩვენება. მაგრამ საჭიროა ჩინებულთ ამერიკულ მოწაფის რვეულში, რომ დაწმუნდეთ ამაში. არ არის არც ერთი სასკოლო საგანი, ამბობს ქინი იანჟული, რომლის სწავლების დროსაც არ მიმართონ ხატვას, რომლის ნიმუშებით დასურათებულა მოწაფეების საწყისი რვეულები. თუ უნდა მოწაფეს ასწეროს ის, რაც გაიგო ბოტანიკის გაკვეთილზე ვთქვამთ, ლობიოს შესახებ, ის თავის აწერილობას თან ჩაურთავს ლობიოს სურათებს სხვა და სხვა განვითარების ხანაში: თუ სწერს თხზულებას ზოგადობიდან, მოწაფის რვეულში შეხვდებით სურათ-

თებს, რომელიც ახასიათებს შავალ. კურდღლების ზნეს; თუ უნდა ასწეროს ისტორიის რომელიმე ხანა, მაგ. ჩრდილო ამერიკის დასახლება, ის ასურათებს თავის მითხრობას ზიკვულ ახალშენთა მოწივობილობით. თითქმის თხზულებანიც ლიტერატურიდან და არითმეტიკის რვეულებიც კი სავსეა სურათებით“.

„საზოგადოთ ე. შ. კოვალევსკის სხარტული შენიშვნით, თუ ევროპაში მოწივის რვეულში; რომლის გვერდზე შენიშნავთ ამა თუ იმ სურათს, მისხსნებს იწვევს მასწავლებელში, ამერიკაში, ზირიქით, ასეთი ვარჯიშობა სრულად ბუნებრივად და სსურველად მიანიათ“.

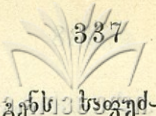
ფერადებით ხატვა ამერიკის სკოლებში ყველა კურსებზეა. ჩვენ ვცნობრებით ანა მარტო ფერმების, არამედ ფერადების ქვეყანაში, ამიტომ წესეირების სისტემის და კლასიფიკაციის შეტანა ფერადების სხვა და სხვაობაში, ამერეკელების აზრით, ისეთივე საჭიროა, როგორც წერა-კითხვა. ამ მიზნით მოწივების ყოველთვის აქვთ მზად თუ აკვარელის ფერადები ანა, ყოველ შემთხვევაში სხვა და სხვა ფერის ქაღალდები, ფერადი ფანქარი, ფირფიტები, კუბიკები და სხვა ფერადი ხელსაწყოები. რომ ფერად ხატვას საშატიო ადგილი უჭირავს ამერიკის სკოლაში, იქიდანა სჩანს, რომ ქანი იანყულის სიტყვით, სახალხო სკოლების მასწავლებლები, რომელთაც ხატვა თითქმის ყველამ იცის, გაკვეთილებზე სშირად მიმართავენ ამა თუ იმ სურათს, რომელსაც ხატვენ სკლასო დაფაზე ფერადის ცარცით. გზა და გზა ფანქარით და ფერადებით ხატვის დროს ამერიკულ მოწივებს გადასცემენ ზოგიერთ ცნობებს ხელფინების ისტორიიდან, დიდებულ მხატვრების ბიოგრაფიებს, სტილის დასახიათებს და სს.

ამერიკული მეთოდის დამახასიათებელი თვისებაა საშუალებათა მრავალგვარობა, რომელსაც მიმართავენ ფერმების შესწავლის

დროს; შეძერწვა თიხისა და ცვილისაგან, ამოჭრა და დაწებება არძიებისა ფერადი ქაღალდებისაგან, ხეზედ ამოჭრა, ნახშირით, ფანქარით, კალმით, ფერადი ცარცით და სდეუბავებით ხატვა, ქაღალდის მოხრა.—აი ის იარაღები, რომელსაც აძლევენ ხელში ზატარა მხატვარს, რომ თავისუფლად გამოხატოს თავისი აზრები და გადმოგვცეს ნახული. რასაკვირველია ამ სხვა და სხვა ფერობის გამოხატვა არა ჩვეულობრივი საინტერესო საგანი ხდება და სწავლამაც ცოცხალს სიყვარულს და ხალისს უდვილებს მოწივებს.

ანაფერს ვიტყვით იმის შესახებ, რომ ამერიკის სკოლებში ბავშვის თვით მოქმედებას ფართო თავისუფლება აქვს მინიჭებული და მასწავლებელი მოწივის გულის ყურს მიმართავს რომელიმე საგნისკენ და ნებას აძლევენ, რომ თვით მოწივებმა გამოიყანონ შესაფერისი დასკვნა.

რაც შეეხება ამერიკულ მეთოდის სისტემას, ის იმდენად რიგიანაა, რომ ერთი შეხედვით და საზოგადოდ მიღებულ სისტემასთან შედარებით, გვერებთ, თითქოს სისტემას სრულიად არ აჩვენებს, მართლაც რა სისტემას შეიძლება ამ უხეიროდ შესრულებულ სურათებში, სადაც მაგალითად ბურთის ხატვას, კუბიკის ხატვა მოჭვება, სადაც რამდენიმე წლის განმავლობაში ერთი მერკეს მჭეუბიან და მერადებთან:—ფრინველები, მცენარები ხილეულობა, ცხოველები, თითქოს ფერმებში თაიდათანობისა და კავშირის დაუცვლად—სრული წინააღმდეგია იმ მეთოდისა რომელიც დამუარებულია გეომეტრიული ფორმების შესწავლასზედ, მაგრამ ეს ერთი შეხედვით გვეჩვენებს ასე. უფრო გულ დასმით, რომ კავშირით ამ თითქოს უხეირო სურათების კოლქციები, რაც ზოგჯერ მართლაც მშევირავრად არის შესრულებული, დავინახავთ სისტემასაც, რომელიც შეიძლება ზოგთათვის საკამათო იყვენ, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში

არ არის მოკლებული სასურველს თანხმობას, გაწეობილებას და საფუძველს.

ამერიკული სისტემა ხატვის სწავლებისა კონცენტრირულია ე. ი. მეცადინეობა ყოველ წელიწადს არსებითად ერთი და იგივეა, მაგრამ პროგრამა სწავლებისა, ვარჯიშობისა და ტექნიკურ განვითარების მიხედვით თანდათან ივსება, ფართოვდება და რთულდება ახალ ახალის ცნობებით. ხატვაში მეცადინეობა მარტო ხატვაში კი არ მდგომარეობს, არამედ, როგორც ზევითაც ვსთქვით, მრავალ სხვა და სხვა გვარ ვარჯიშობაში, რომელიც ასე თუ ისე ხელს უწყობს მოწაფის ყველა სულიერ ძალთა განვითარებას.

ფერებას შესწავლა: წინასწარ გიმნასტიკურ ვარჯიშობის შემდეგ, რასაც მიზნად აქვს გააცნოს ბავშვები ცნებებს—ზევით, ქვევით, მარჯვნივ, მარცხნივ და მწყობრი მოძრაობით გაუითაროს ზატარა ბავშვებს თავისუფლება, სიადგილე და რწმენა, შეუდგებიან ფერების განხილვას (მზის ჩასვლას, საზნის ბუშტების ფერი, სხივების გადატეხვა ჰრიზმში და სხ.) და ამ დაუსრულებელი სხვა და სხვაობიდან საში ძირითადი ფერის გამოყოფას: ყვითელის, წითელის და ლურჯის. ამ სახით ფერების შესწავლა პირველ ადგილს იჭერს ამერიკულს მეთოდში და წინ უსწრებს ხატვით ვარჯიშობას იმიტომ, რომ, ამერიკელების აზრით, ფერი ყველაზე წინ გვხდება თავადში, ფერმის შესახებ ცნება კი მხედველობისა და შეხების შთაბეჭდილებიდან წარმოსდგება.—

ფერმის შესწავლა: ბავშვებს ურიგებენ გეომეტრიული სხეულების ზატარა მოდელებს. ისინიც ყურადღებით შინჯავენ, შეეხებიან, და თამაშობენ ამ საგნებით, ამავე დროს ყოველის მხრით გაიცნობენ ხილული ქვეყნის ტიპურ ფერმებს: სფერებს, კუბს, ცილინდრს და პრიზმას. ამასთან მშრალს და განყენებულს განსაზღვრებას ადგილი არ აქვს, პი-

რადი დაკვირვება და ცდა შეადგენს საფუძველს—ესა თუ ის დამოუკიდებელი დასკვნა პირველს ადგილს იჭერს.

შენობების აგება შესასწავლ ფორმებისაგან, რასაც მასწავლებელი მისცემს, ან მოწაფეები თავის თავად მოისურვებენ (სახლები, კომპები, ციხეები, ხიდეები და სხ.) შეადგენს აგრეთვე ფორმების შესწავლას, მხოლოდ ხელფანურად დაფარული სახით. ამერიკელების აზრით ასეთი ვარჯიშობა თავისი შედეგით ძლიერ ნაყოფიერია: იმათ მიჰყავთ ბავშვები მარტოვი ფორმების შეგნებისა და დაფასების საკენ, ფერმისა და მანძილს შორის განსაზღვრისაკენ, საზღვრებისა და დანიშნულების სახით. შეძერწვაც ერთი მრავალ საგანთაგანია ფერმის შესასწავლად. ამ წესის დირსება გამოიხატება მხედველობისა და შეხების ერთსა და იმავე დროს განვითარებაში. საზოგადო სახის შესწავლა წვრილმანების მიუხედავად—შეადგენს, სხვათა შორის, მიზანს შეძერწვისას. როცა მოწაფეები შეითვითებენ დასაწყისი შეძერწვის ზოგიერთს ხერხს, ბავშვები აკეთებენ თიხისგან მასწავლებლის მიერ მიცემულს გეომეტრიულს ფორმებს (სფერას, კუბს და სხ.) ან და გონებით, მეხსიერებით (თავისუფალ არჩევითაც) კატას, ძაღლს, ვაშლს, მისხალს, სახლს და სხ.) შეძერწვის ტექნიკა აქ საჭირო არ არის, მოითხოვენ მხოლოდ ზოგიერთს მსგავსებას საგანთან; ფასი აქვს იმას, რის გადმოცემაც სურდა ბავშვს.

ხატვა საილიუსტრაციო და მიცემულს თემებზე. აი დადგა დრო, როცა ბავშვს აძლევენ ხელში ფანქარს ბავშვისათვის ადვილად გასაკებ და გატაცებულ ცოცხალის საუბრებით მასწავლებელი აძლევს მოწაფეებს მთელს რიგს თემებისას დასასურათებლად: რას აკეთებენ ბავშვები? და სხ. ბავშვები სრულიად დამოუკიდებლად მუშაობენ. აქ მათ შეეძლება აქვთ გამოიჩინონ ნიჭი, ცოდნა ფანქარის დატე-

რის, ძალა წარმოდგენილებისა და შთაბეჭდილებისა, ცოდნა—გამოგვეცეს იმისი სახე, რაც მათს გონებაშია. მასწავლებელს სრულიად არ უკვირს მოწაფეთა ნახატის ტექნიკური სისუსტე, იგი უურადლებით ათვალეობს ვეგლას ნამუშევარს და სტრუქტურებს შუა კითხულობს ბავშვების აზრებს.

დაფერადება. ზატარა ყუთი სამი ძირითადი ფერის საღებავით, ორ-ორი სახატავი ფიჩი, ფინჯანი წყლით და თაბახი თეთრი ქაღალდი უძევს წინ ზატარა მხატვარს. მასწავლებელი ხელფურად ხელმძღვანელობს, ბავშვები თითქმის „თამაშობით“ სწავლობენ საღებავების წასმის ტექნიკას და სამი ძირითადი ფერისაგან—მწკანის, ხაჩინჯის და იის ფერების შეღვენას. ხატვენ ბუნებიდან და ზემოთ: ფოთლებს, ყვავილებს, ხილს, ადგილების სურათს, — ხატვენ უსაზოთ და ხანდახან უფანქაროდაც, ცდილობენ სახატავი ფიჩის ერთის მხარით გამოხატონ საზოგადო შთაბეჭდილება.

მაგრამ ფერების შესწავლა რთული საქმეა და ბევრს ვარჯიშობას ითხოვს. ამიტომ ამერიკელი პედაგოგები არ სჯერდებიან მარტო გაფერადებას და ამ სავარჯიშოს ასხვავებენ სხვა და სხვა ნაირად. სახეების გამოჭრა და დაწებება ერთი ფრად სახალისო სავარჯიშოა ამ კურსის პროგრამაში. ზატარა მხატვარს აძლევენ ყუთს ფერადის ფირფიტებით, ფერადს ქაღალდს, მაკრატელს, ფიჩს და შრეშს დასაწებებლად. ფირფიტებს შეეცვავენ, ან სჭრიან ფერად ქაღალდებს და გააკრავენ კარდონზე სხვა და სხვა ფერმისა და ფერის სახეებს. ამ ვარჯიშობით მოწაფეები უკეთ იძენენ ცხად წარმოდგენილებათ ფერებს; ბავშვები სწავლობენ ფერების სხვა და სხვა ნაკვეთების ღირსებას და ეჩვენებიან ამ ჰარმონიით სიამოვნებას.

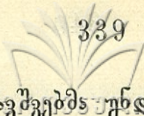
დაკვირვება და ხატვა. ხატვის სწავლების ამ საფეხურს იმის შემდეგ, როცა სა-

განს კარგად დაუკვირდებიან, დაწყობილია შესწავლიან, თავისუფალ დასურათებს ბუნებიდან გადაღება მოჭევიან; ბავშვები შეძერწევენ კურდღელს და ხატვენ; მოაქვთ თან მინდვრიდან ბალახი, და გადააქვთ ქაღალდზე საღებავით და სხ. მანძილი საგნებს შორის (პერსპექტივა) თვალსაჩინოდ ისწავლება, და ცოდნა რომელიმე საგნის სისწორით გამოხატვის შესწავლით შემოკლებით შეიძინება არა თერთულ საფეხვის ცოდნით (რასაც ცდილობენ ძველ მეთოდში), არამედ გულის-სურის მიზნობით და ხატვაში ხანგრძლივი ვარჯიშობით, მოკლედ რომ ვსთქვათ ეს შეიძინება იმდენად გონებით კი არა, რამდენადაც გრძნობით.

სურათების გასინჯვა. ვინ არ იცის, რომ ფერადი სურათებიანი წიგნი ბავშვებისათვის ბედნიერებას შეადგენს. განსაზღვრულ სასწავლო დღეებში ბავშვებს უჩვენებენ საუკეთესო მხატვრების ნაწარმებს და მასთან გზა და გზა გადასცემენ ცნობებს ხელფურების ისტორიაზე, უამბობენ ცნობილ მხატვრების ბიოგრაფიას და სხ.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, კედლებზე გამოფენილი სურათები, როგორც კედელზე გამოფენილი დაფა ხატვისათვის, ჩვეულებრივი მოფლენაა ამერიკის სკოლებში: სურათს დიდს მნიშვნელობას აძლევენ ესტეტიური გემოვნების განვითარებაში და ზნეობრივი მისწრაფებათა გაღვივებაში, იმიტომ, რომ „სურათები“. ამერიკელი პედაგოგების აზრით, „უნხოდ მიმართავენ ბავშვის ნებას სიკეთისაკენ“!

მარტო ზემოთ ჩამოთვლილ ვარჯიშობას არ ჯერდებიან ამერიკის სკოლებში. საქმეში დახელოვნებული ამერიკელი პედაგოგი ვარჯიშობას აძლევს საოცარს სხვა და სხვა ფერობას. თითქმის ისეთი სავარჯიშო, როგორც არის მაგალითად ქაღალდის მოხრა, ან კერვა ქარგაზედ, მის ხელში აღმზრდელობითს მნიშვნელობას იღებს. არსებობს ორნამენტი წყ-

სი ქალღმერთის შეკვრისა—ერთს საფუძვლად აქვს გეომეტრიული სხეულების ტიპიური მოდულები იმ მიზნით, რომ გააკვირონ ბავშვს ძირითადი ფორმები და აქედან შეადგინონ ახალი ფორმები და კომბინაციები,—მეორე ხდება ზეპირ გადაცემით და ხელს უწყობს საშუალოს სისწორის და თითების სიმარდის განვითარებას. ამ სავარჯიშოებში დროს მასალა ბავშვების ხელში მოუღოდნელად რაღაც ახალ რამედ იქცევა, რაც, რასაკვირველია, მათთვის სინარულის წყაროს წარმოადგენს. ჰეგელი ქალღმერთს წიგნის უღის სახით, ჩაჩხობად, დასაკიდ კალათებად, ქოლგებად, ფეშტიკლებად და სხ. ქარგაზედ კერვა თითქმის საქალები პრაქტიკულია და სკოლის საქმე უნდა იყოს, მაგრამ საზოგადო განათლების სკოლაში ამას ამერიკელები დიდს მნიშვნელობას აძლევენ. ქარგაზედ კერვა ამერიკელი პედაგოგების აზრით ხელს უწყობს ხელის საშუალებით გონების განვითარებას; ეს სავარჯიშოები ავითარებს ხელის სიმარდეს, ახვევს თვალს სიმშვენიერის შეგებას, ფერადების ჰარმონიულად შექმნას და მიხვას გონება ახალი ფორმების შექმნისაკენ. ბავშვებს წინდაწინ გააფრთხილებენ როგორ უნდა მოეპყრონ ნემსს, შემდეგ მისცემენ სქელ ქაღალდს, რომელზედაც დაწებებულია ღამაზი სურათი, მისცემენ სხვა და სხვა ფერის აბ-

რეშუმის და მატყლის ძაფებს, ბავშვებმა უნდა შეჰკერონ მიცემული სურათის კონტური.

საკლასო დაფაზედ ხატვაში ამერიკელი პედაგოგები ამხევეებენ მოწაფეებს. როგორც ვსთქვით კედლებზე ჩაუფლებული საკლასო დაფა მუდამ ბავშვების უფლებამაა. ისინი უფრო თავისუფალი წუთით სარგებლობენ, რომ გამოხატონ რამე დაფაზედ. როგორც საკლასო სავარჯიშო, დაფაზედ ხატვა უვითარებს ხელებს, ხელს უწყობს ფართოდ მოხსენიებას და სურათის სისწრაფეს, ბავშვები ვარჯიშობენ სხვა და სხვა სახეების ხატვაში ერთსა და იმავე დროს ორივე ხელით.

ჩამოთვლილ სავარჯიშოებს თუ კიდევ დაავუმატებთ სწრაფ ხატვას გაშლილ ჰეგელზე, ცოცხალი ცხოველების და ფრინველების გადახატვას, რაც შეადგენს უფრო მოზრდილების სავარჯიშოს, მაშინ ამერიკული მეთოდის სურათი ცოტად თუ ბევრად სრული იქნება. ამას უნდა დაავუმატოთ კიდევ ერთი მხრით თეორიული შეცადინება—ხელოვნების ისტორიის კურსი, სტილების შესწავლა; მეორე მხრით პრაქტიკულ ცხოვრებაში გამოხეყნებული შეცადინება, ხელით მუშაობა (ხეზე ამოჭრა, დურგლობა და სხ.), ერთი და მეორე ამერიკის სკოლაში მჭიდროდ უერთდება ხატვას.—

კანაბერი.

უცხოეთი

სკოლის გამოცდილებიდან

სწავლაში ხელსაწყო მხატვრული ღია წერილები

საფრანგეთის სასწავლებლებში მხატვრულ ღია წერილებს დიდ მნიშვნელობას აძლევენ; ღია წერილების ხმარება სკოლებში დღით დღე ვითარდება და ვრცელდება. სურათების საშუალებით სწავლების მოწივების საქმე ახალს აზრს არ შეიცავს, მხოლოდ ღია წერილებმა, როგორც შედეგით იაფმა საშუალებამ, უფრო გაადვილეს ამ აზრის განხორციელება.

თავდაპირველად ამ საგანს საფრანგეთში 1880 წელს მიაქციეს ყურადღება, როცა სა-მინისტრომ დანიშნა კომისია „სასკოლო მუ-ზეუმის“ დასაარსებლად. აზრად ჰქონდათ ვეუ-ლა სახალხო სკოლასთან შედგინათ სურათუ-ბის, ქანდაკებთა და ფოტოგრაფიის ზატარა კოლექციები, რომელთაც უნდა წახელისუბია ბავშვი. ამ გვარი სასკოლო მუზეუმიდან ბავშ-ვებს უნდა შეესწავლად ზოოლოგია, გეოგრა-ფია, გეოლოგია, ისტორია და აგრეთვე მხა-ტვრობის, ქანდაკების და ხელოვნების მოძღვრების ნაწარმოებნი. მაშინ ბევრს სკოლას ამშვენებდა საუცხოო მხატვრული ნაწარმოები. მაგრამ სამინისტროს კეთილი განძახვა უსახსრობის გამო ვერ განხორციელდა. უკვდავი იდეა კი ბოლოს განხორციელდა ღია წერილების სა-შუალებით, თუ სახალხო სკოლებში არა, სა-შუალო სასწავლებლებში მაინც. შეძლებული იქნა მისი მოწივებისათვის ღია წერილების კო-ლექციების შედგენა სიძნელეს არ წარმოადგენს. ხუთი წლის წინად საშუალო სასწავლებლის ზოგი მასწავლებლები წასაქმებულად აძლევენ ღია წერილებს მოწივებს, მაგალითად ლათი-ნურიდან კარგს თარგმანში მოწივე მიიღებდა ღია წერილს რომელიმე შესანიშნავ ძველი ხე-ლოვნების სურათით. მაგრამ მაშინ სკოლებში ღია წერილებს შემთხვევითი ხასიათი ჰქონდა.

ესაა კი ზარიზის მრავალს ლიტერებში ღია წე-რილებს ისე ხმარობენ, როგორც საუკეთესო საშუალებას სწავლების დროს. მაგალითად ზა-რიზის ლიტერის ბუნების მეტეორების მასწავლებელმა კანდოკსემ თავის საგან-ში ჩინებული კოლექცია შეადგინა ღია წერილებისა, რომელიც გაკვეთილების დროს გადადის კლასში ხელიდან ხელში. ხში-რად კოლექციებს თვითონ მოწივებები ად-გენენ მასწავლებლის ხელმძღვანელობით. თი-თოეული მოწივე ზათხელში, დასვენების დროს, აგრძელებს ღია წერილებს და მიაქვს სასწავლე-ბელში კოლექციის გასამდიდრებლად. ზოგი მოწივებები თვითონვე ამშვენებენ ღია წერი-ლებით თავიანთ რეკულებს, სადაც იწერება სასწავლო კურსი, რომელთანაც ღია წერილს აქვს კავშირი. მასწავლებლებიც აქეზებენ მო-წივებებს კოლექციების შედგენაში. ისტორიის სწავლების დროსაც ხშირად მიჭმართავენ ხელ-მე ღია წერილებს. ამ საგნის სწავლება საფ-რანგეთში ეოკოლოგიის ისე იყო მოწივობილი, რომ დასურათებს პირველი ადგილი ეჭირა; არა მარტო სახელმძღვანელო წიგნებია სავსე აუარებელი სურათებით, არამედ ისტორიის მასწავლებლებიც ხშირად აცხივებდნენ თა-ვიანთ კურსს თილისმის ფანჩის დახმარებით. ესაა აუარებელი კოლექციებისა ისტორიული ღია წერილებისა, რომელზედაც გამოხატულია სხვა და სხვა სურათები.

ამას წინად ზარიზის უნივერსიტეტის ზოო-ფუნქონმა და „როდენის“ კოლეჯის მასწავლე-ბელმა ზოო-კრუსემ გამოცდა მთელი სერია ღია წერილებისა ლიტერატურის შესასწავ-ლად — „ლიტერატურა სურათებში“.

მწერლების სახელები, როგორც ისტორიუ-

ლი დატები, მოწაფის გონებაში ხშირად ირევს, სურათების საშუალებით კი მწერლის სახე მოწაფისათვის კონკრეტული ხდება. როცა მოწაფეს უხვევებენ რომელიმე მწერალს იმ წრეში, სადა ის ცნობგრობდა, როცა თვალწინ გადაუშლიან მთელს ეპოქას, მოწაფობილობას, სადაც მწერალმა შექქმნა ესა თუ ის ნაწარმოები, მაშინ მასწავლებელი იმ მწერალს მართლაც ცოცხალ და ცნობილ ზიარად დაუსახავს მოწაფეებს.

თითოეული ზემოთ ნათქვამი სერია „ლიტერატურა სურათებში“ შეიცავს 12 ღია წერილს. დღემდის გამოსულია სერიაები, რომელიც გვიხატავს მოლიერს, ვიქტორ ჭიუგოს, საფრანკეთის თეატრს კორნელამდის, რასინს, მონტერიუსს, ვოლტერს, შატობრიანს. მაგალითისთვის ავიღებთ ვიქტორ ჭიუგოს სერიებს: იქ შეხვდებით ღია წერილებს, რომელზედაც გამოხატულია: სახლი, სადაც ვიქტორ ჭიუგო დაიბადა და ცნობგრობდა ზარშიში, „ერნანის“ ზირველი წარმოდგენა, კარიკატურები ვიქტ. ჭიუგოზე, მუხეუმის დარბაზის ერთი კუთხე, რომელიც უძღვნეს ვ. ჭიუგოს; ვიქტორ ჭიუგო ჟერსის კუნძულის კლდეზე (ფოტოგრაფია გადაღებულია მისი შვილის შარლ ჭიუგოს მიერ); ექვსი სურათი ვიქტორ ჭიუგოსი—სურათები მისი რომანებიდან, სურათი მხატვრისა სტიენლეინისა „ღარიბი ხალხი“ ვ. ჭიუგოს რომანიდან; ოთხი სურათი ვიქტორ ჭიუგოს სახისა, კაბინეტი, სადა ის მუშაობდა და გარდაიცვალა და ბოლოს ზარშიში, ჰატივისმცემელი ვიქტორ ჭიუგოსი.

აქედან სჩანს, რომ სალიტერატურო ღია წერილები შეიძლება მრავალიც და სხვა და სხვა გვარიც: ავტორების სურათები, კარიკატურები,

ქანდაკების ავტორის თხზულებების ზირველ გამოცემიდან, ფაქსიმილე, სელანწერი, ავტოგრაფები, სადაც დაიბადა და ცნობგრობდა ავტორი, მხატვრული ან ქანდაკების ნაწარმოები, რომელთაც დამოკიდებულება აქვს ავტორის ზირყენბასთან ან მის თხზულებასთან, ყველგვარი სურათები მწერლის ცნობგრობიდან და სხ.

ზოგი მასწავლებელი ღია წერილებს თხზულებისათვის თემად ხმარობენ. იმის მაგიერ რომ უკანახო სამი სიტყვით თხზულების შინაარში, მასწავლებელი აძლევს ასწეროს ის, რასაც მოწაფე თავის თვალწინ ხედავს. ის მისცემს ასწერად მოწაფეს მაგ „ზღვის ღელვას და გემის დაღუპვას“, თუ მას ზღვა არ უნახავს, ამის მაგიერ ის იღებს სურათს, რომელზედაც გამოხატულია ქარიშხლიანი ზღვა და ეუბნება. მოწაფეს არ მოუხდება ძალა დაატანოს მეხსიერებას და მოგონოს წიგნში წაკითხული საზოგადო ადგილები ზღვაზე ქარიშხლის შესახებ, ისინი ეხვევიან დაკვირვებას და ლიტერატურული ენით თავიანთი აზრისა და შთაბეჭდილების გამოთქმას.

უეტველია დასურათებულ ღია წერილებს დიდი სამსახურის გაწევა შეუძლიან სკოლებში ყველგან. მომავალში სკოლები იმდენად რომ გამოდრდნენ კიდევ, რომ სინემატოგრაფს მიჭმართონ, ეს უკანასკნელი მაინც ვერ გააძევებს ბავშვების მიერ საუვარულ სურათებს, რომელთაც ყველა მათგანი დაიჭერს ხელში და გაშინჯავს რამდენიც უნდა.

სასურველია ჩვენშიაც მიექცეს ყურადღება ამ საქმეს. ის ზირდაზირი მოვალეობაა ჩვენის „წერა-კითხვის“ საზოგადოებისა და ვნახოთ როგორს უნარს გამოიჩენს.

ქურნალ-გაზეთებიდან

სკოლები ოსმალეთში

ქურნალ „B. BECT“. 1909 წლის მე-9 დაბეჭდილია ბელაუსოვის წერილი „სკოლა ოსმალეთში“. ავტორი აღნიშნავს მიზეზებს, რომლის გამო წერა-კითხვა ოსმალეთში დაბალს საფეხურზეა სდგას და ხასიათებს ესდინდელ ოსმალეთის სკოლებს. სკოლა ოსმალეთში ორნაირია: სასულიერო და საერო.

სასულიერო სკოლა. არაბების მიერ შეთვისებულია ცოდნათა დაყოფა: რაციონალურად და გამოცხადებით—ზირგულს ეკუთვნის: კითხვა, წერა (თათრულად); ანტიური ფილოსოფია, არაბული ენა და გრამატიკა, მათემატიკა, ლოგიკა; მეორეს—ურნანის შესწავლა. ამის გამო სასულიერო სკოლები „მედრესე“ განიყოფებოდა ორს რიგად: მოსამზადებელი და მაღალი რაციონალური, ბოლოს დაემატა სასულიერო აკადემიები და უმაღლესი მეცნიერების კურსი. საერო ნიშნებით ამ გვარი მოწეობს სასულიერო სკოლებისა დაცულია დღესაც ოსმალეთში, მაგრამ საზოგადო დაცემულებასთან ერთად სასულიერო სკოლაც დაეცა. მაღალ სკოლებში კათედრები ან ცალიერია, ან და უჭირავს კარეირის და არა მეცნიერების მიმდევართ; დაბალს სკოლებში სწავლავდა ძლივსდა სწავლობენ წერა-კითხვას და იზეპირებენ გაუგებარს უცხო არაბულს ენაზედ ურანს.

ჯამესთან არსებულ სკოლებში დიდს ქალაქებში აწავლავს შარატს, ამზადებენ მოალებს და სასულიერო მსახურებს. ამ სკოლებს არც პრეზიდენტი აქვს და არც განსჯადგურელი დრო, იქ მხოლოდ უსაქმობი იერის თავს: მოწაფეები სოფტები განთავისუფლებულნი არიან სამხედრო ბეგარისაგან. ისინი ცხოვრობენ ჯამესთან სახელმწიფო ხარჯზე ათ წლებით, სოფტების მონაწილეობს

რეაქციონურ მოძრაობის დროს 31 მარტს 1909 წ. რაც გაზეთებიდან გვეუწვა, ახსენება—ცხოვრების ხასიათის წაქეხებით: იმაზე ცოტათი ადრე ჰარლამენტში აღიძრა კითხვა სოფტების ომში გაწვევის შესახებ, თუ სწავლას განსჯადგურელს დროს არ დაასრულებდნენ. აჯანყების შემდეგ რამდენიმე ათი ათასი სოფტი მოჰყვა ჯარის კაცად.

ოსმალეთის სასულიერო სკოლების ბრწეინვალი მხარედ ავტორი ასახელებს დამოკიდებულებას მსწავლეებულს და მოწაფეთა შორის, თამაშობისა და ეშმაკობის ნებადართვას ჯამეებში გაკვეთილების შემდეგ დასვენების დროს. შეკითხვაზე თამაშობის შესახებ ტარში, ავტორმა მიიღო ასეთი პასუხი: „განა თქვენა გგონათ, რომ სამთხეში, ღვთის ზეციერ სხლში, ბავშვები ვერ ითამაშებენ? მამ აქაც შეიძლება“.

უკანასკნელ ხანებში შეიხულ ისლამში (სასულიერო უწყება ოსმალეთში) მოწადინებულია სასულიერო სკოლებში რეფორმები შემოიღოს, ბუნების მეტეფელებისა და ხალხის ენების შესწავლით.

მედრესეები სხვა და სხვა სახელით ოსმალეთში 200-მდისა, მოწაფეთა რიცხვი 100,000 აღემატება.

საერო სკოლა ოსმალეთში დიდი ხანი არ არის რაც არსებობს: ის დაარსდა აბდულჰამიდის მეფობის დროს. 1901—2 წელს ოსმალეთში საერო სკოლა იყო: დაბალი 32,339, საშუალო ვაყებისა და ქალებისა 1 და მეორე ხარისხიანი 681, მაღალი 15, საერთო რიცხვი მოწაფეებისა 1,500,000.

სახალხო განათლების სამინისტროსთან არის სადამინისტრაციო და სამეცნიერო საბჭო, თითოეულს ვილაიეტში—ზედაგოგორი საბ-

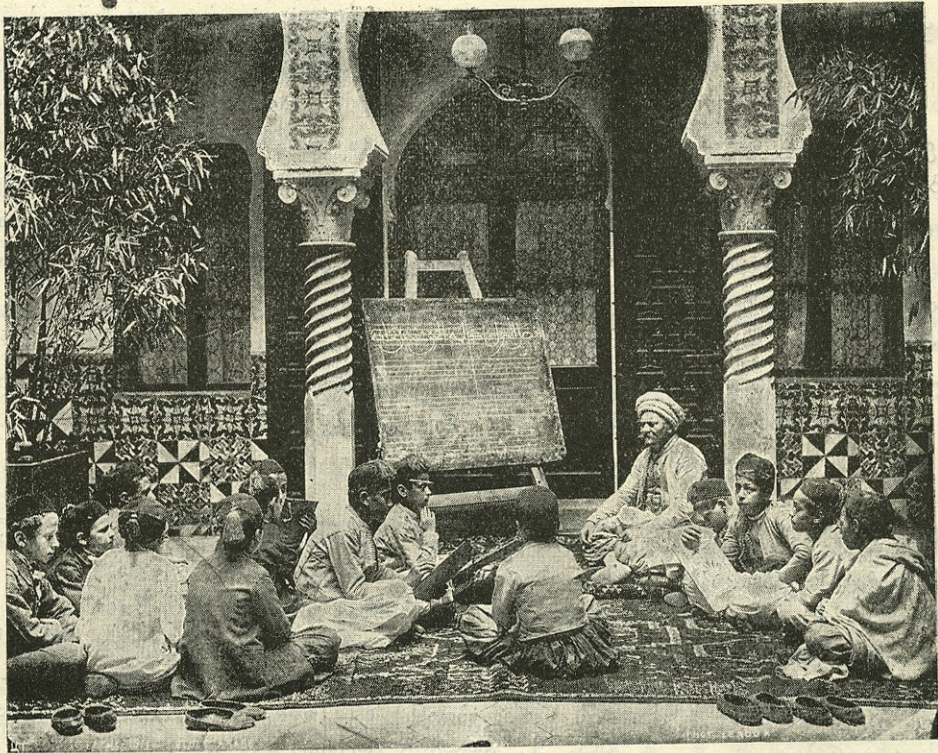
ჭა სხალხ სკოლების დირექტორთან, თითოეულს სანჯაკში ერთი ან ორი ინსპექტორია.

სკოლაში სიარული სავალდებულოა და ამის სისრულეში მოყვანას თავაღუურს ადევნებს უადი (მსაჯული შარიათით).

ათხ საფეხურიანი საერო სკოლების ზრდა-გრძობები ისეა შედგენილი, რომ დაბალი საფეხურიდან გამოუცდელად გადაიან შემდეგს სკოლაში. ენებისა და კლასიკური ლიტერატურის გარდა, დიდს უურადლებას-აქცევენ მათემატიკასაც.

დაბალს სასწავლებელში, ოთხის წლის კურსით, გარდა ოსმალური წერა-კითხვისა, ასწავლიან უურანს ახსნით, სწავლობენ არითმეტიკას, ცოტა რასმე ისტორიიდან, გეოგრაფიიდან, ზოგან ხელმისობასაც ასწავლიან. დაბალ სკოლაში ქალ-ვაჟნი ერთად სწავლობენ 6.—7. ან 10—12 წლამდის.

თითქმის უველა არა ოსმალური სკოლები ოსმალეთში (მათი რიცხვი ცოტაა) საეკლესიოა.

არაბული სკოლა.

ბიბლიოგრაფია

„ქართველი მწერლები“, შედგენილი ივ. გომელაურის მიერ, მესამე გამოცემა „სორაჰანისა“. წიგნი ჰირველი.

დიდი ხანი არ არის, რაც ბ-ნი გომელაურის წიგნი „სკოლებში შესასწავლი ქართველი მწერლები“ პირველად გამოვიდა. ეს უკვე მესამე გამოცემაა, რაც

ცხადად ამტკიცებს, რომ ამ წიგნს ბაზარი უკვე მოუპოვებია. მესამე გამოცემა ბევრად განიჩევა წინა გამოცემებთან, როგორც გარეგნობის, ისე მასალის ასე

თუ ისე ჰედაგოგიურად დამუშავების მხრითაც. ახალი ამ გამოცემაშია უკეთესი სურათები ქართველ მწერლებისა, სიტყვების უფრო კანონიერი ახსნა-განმარტება, მასალის დანაწილება, საწერი თემები და შნოიანი ფერადი ყდა. მასალაც მომატებულია, მხოლოდ არ ვიცით რად გამოუტოვებია წიგნის შემდგენელს მშვენიერი მოთხრობა ი. ევდოშვილისა „ორი ობოლი“ რაც შეეხება მასალის დანაწილებას, როგორც ბნს გამელაურს აქვს მოყვანილი, ცოტა არ იყოს, საფრთხილოდ მიგვაჩნია; რადგანაც ამ ხერხით მოწაფეს და მასწავლებელსაც თვით-მოქმედება ესპობათ და ძალა უნებურად უნდა მიჰბადონ წიგნის შემდგენელს, და რადგანაც ყოველგვარი მიმბაძველობა ბოროტებაა იმ მხრით, რომ მიმბაძველს ეკარგება თავისი აზროვნება, ამიტომ უკეთესი იქნებოდა წიგნის შემდგენელს მხოლოდ რამდენიმე თითო ოროლა მასალაზედ ეჩვენებინა მხოლოდ სტატიის ნაწილები და მათი სათაურის გაკეთება კი

მოწაფეებისათვის მიენდო; ამ ბეზმთხვევაში მოწაფე უსათუოდ გაითვალისწინებს მოკლედ მოთხრობის ნაწილის შინაარს და გაუკეთებს შესაფერისს სათაურს. უკეთესი იქნებოდა, რომ თვით საკითხავი მასალა შინაარსის მიხედვით წიგნშივე იყოს თავებად დაყოფილი ისე, როგორც მაგალითად ნ. ლომაურის „ქაჯანა“ ან ეკ. გაბაშვილის „მაგდანას ლურჯა“ — მაშინ ასეთი კითხვა — „დაყავით მოთხრობა ნაწილებად“ — როცა ის თავებად არის უკვე დაყოფილი, საჭირო არ არის. საზოგადოთ, როცა წერას ნასწავლ მასალასთან შეკავშირებიათაც ასწავლიან, მოსაწონია და მხატვრული ადგილების დასურათებაც მოწაფეების მიერ საუკეთესო ვარჯიშობაა, თუმცა, სასურველია, რომ თვითონ წიგნშიაც იყოს დასურათებული რამდენიმე ადგილი. საზოგადო წიგნს თანდათანობით წარმატება ეტყობა და იმედია მომავალში ამ წიგნს კიდევ უფრო გაუმჯობესებულს დავინახავთ, —

შინაარსი: 1. საუბარი სსხლხო სკოლაზე (წერილი ზირველი) **ლ. ბოცვაძისა.** 2. მასწავლებლის განათლება და მისი ზირვალება **ი. ნიუარაძისა.** 3. სქესებრივი სკითხვი აღზრდაში 4. კარგი მასწავლებელი (ახსატსაივისა) **ბეს. ლამბაშიძისა.** 5. იაკობ სვიმონის ძე გოგუბაშვილი (მისი 45-ის წლის საშედაგოგო ახსარეზზე მოდვწყობის გამო), სურათით და ფაქსიმილეთი. 6. სტეფანის ბიოლოგიური მნიშვნელობა — მსინო-ფიზიოლოგია. 7. ტრანზიზონი (მგზავრის წერილებიდან) **აკაკისა.** 8. მოკანება ბადბის მანსტრის ცხურებადა **ნ. მ. შ. ისა.** 9. დედ-მამა (დექსი) **აკაკისა.** 10. ანწივი (თარგმანი) **ვალიკოსი.** 11. სიკვდილით დასჯილი (თარგმანი) **დექსი ა. შანშიაშვილისა.** 12. ზღვის სურათები (დექსი) **მელიტონ გობეჩიასი.** 13. სტვა-საზვის ზრგანაშები საქართველას სსხლხო სკოლებისათვის. 14. სტვა-საზვის სწავლება **ალ. მრევლიშვილისა.** 15. ამერიკული მეთოდი ხატვის სწავლებაში — **კახაბერისა.** 16. უცხოეთი: სკოლის გამოცდილებიდან: მხატვრული და წერილები საფრანგეთის სკოლებში. 17. სკოლები თსმადეთში ანბული სკოლის სურათით. 18. ბიბლიოგრაფია: „ქართული მწერლები“ **ივ. გომელაურისა** ნაწ. I, გამოცემა მესამე.

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე.**